

8 dana

PEŠTER

BILJANA SANDIĆ

130 km

Dnevnik „*Putevima Peštera*“ nije samo zapis o jednom porodičnom putovanju, već svedočanstvo o životu, ljubavi, istrajnosti i poštovanju prema prirodi i ljudima. U ovom dnevniku autorka beleži osmodnevno porodično pešačenje Pešterskom visoravni — od vidikovca Molitva na Uvcu do Novog Pazara — kroz pejzaže, susrete i duhovna iskustva koja daleko prevazilaze običan putopis.

„*Putevima Peštera*“ je više od dnevnika. To je *porodična hronika, svedočanstvo o ljubavi, veri, skromnosti i ljudskosti.*

Kroz svaku rečenicu oseća se zahvalnost prema životu, prirodi i ljudima. Ovaj dnevnik podseća da prava lepota nije u raskoši, već u jednostavnosti, toplini i iskrenosti — onome što zaista čini zajednicu.

Kroz susrete sa muslimanskim porodicama, kroz dodir sa istorijom Nemanjića, kroz vetar i prašinu visoravni, autorka nas podseća da je putovanje uvek i *putovanje ka sebi.*

Ovaj tekst ima snagu dokumenta, ali i dušu poezije.

Iza svake rečenice oseća se trud, skromnost i radost življenja — i zato „*Putevima Peštera*“ nije samo priča o jednom letu na visoravni, već *lekcija o životu, o tome da mir nije odsustvo buke, već prisustvo smisla.*

Posebno mesto zauzima, zahvalnost koju autorka izražava prema životu. Kroz rečenice se provlači misao da *idealni uslovi ne postoje* i da planovi mogu da se promene, ali da upravo u tom nesavršenstvu leži lepota.

Put nije samo fizičko kretanje, već duhovno sazrevanje — put ka sebi, ka porodici, ka suštini.

Na kraju čitanja, čitalac ima utisak da diše taj čist peštarski vazduh, sluša ezan koji se razleže dolinom i gledala isto nebo pod kojim su spavali moji prijatelji. Kroz njihove reči čitalac i sam oseća Pešter — njegovu širinu, njegovu tišinu i njegovu dobrotu.

Putevima Peštera je priča o porodici, o ljudima i o zemlji koja nas uči skromnosti, zahvalnosti i ljubavi. To je put koji ne vodi samo preko visoravni, već kroz srce — onaj koji ostavlja trag zauvek.

doc.dr. Admir Koničanin

Putevima Peštera

„Turista želi da pobjegne od života, putnik želi da ga iskusi, doživi.“

Mišljenja sam da je dobro poželeti povremeno pobeći od svog života, ali na kratko, jako kratko, jer bežanje nam ne donosi ni nova iskustva ni nova saznanja, ni suočavanja, ni promene.

Jedan od meni najboljih načina da doživimo i iskusimo život su svakako zajednička, porodična putovanja. Tu se zaista kriju životne lekcije.

Kada putujemo, mi smo posmatrači, svakodnevno se suočavamo sa vlastitim ograničenjima i predrasudama, tražimo načina da sebe oplemenimo, dodamo dubinu i šire shvatanje svega što nas okružuje.

Pored mnogobrojnih, višegodišnjih putovanja, aktivnosti i boravka u prirodi, naši veliki porodični poduhvati su svakako bili zajedničko, porodično bicikliranje do Švajcarske 2022. i Švedske 2024. godine.

Ovaj put smo hteli da se oprobamo u novoj aktivnosti, pešačenju i pokretnom kampu i to višednevnom.

Takođe, želeli smo da doživimo prirodu jednog specifičnog kraja u Srbiji i upoznamo ljude, njihov život, kao i njihovu religiju, kulturu i običaje.

Ovaj vid pešačenja i pokretnog kampa podrazumevao je da sve neophodne stvari nosimo sa sobom svakodnevno.

Nas petoro je u kvalitetnim rančevima za takav vid putovanja spakovalo kako ličnu tako i kolektivnu opremu za minimum 7 dana boravka u prirodi na Pešteru.

Pored dobrih rančeva, bile su nam potrebne kvalitetne i udobne cipele.

Za svu tu opremu se, kao i uvek pobrinuo, najiskusniji od nas, Dragan. Godinama unazad prikupljamo kvalitetnu opremu za boravak u prirodi. Naravno, i ovaj put, kao i svaki prethodni nismo imali sve od opreme što bismo voleli, ali to nas svakako nije sprečilo da se upustimo u još jedno putovanje sa naše tri ćerke... jer kako kaže Dragan, moj suprug: *„Kada bih čekao da imam sve ono što želim, nikada ne bih uradio sve ono što sam do sada uradio.“*

I u to sam se zaista već mnogo puta uverila. Ne možemo čekati niti stvoriti idealne uslove da bismo nešto započeli.

Zašto smo se opredelili za pešačenje?

Zato što do sada nismo doživeli takvo porodično iskustvo, iako smo kao opciju imali na umu i bicikliranje po istočnoj Srbiji, ali smo odustali od iste, jer smo hteli da izbegnemo turiste i gužvu u ovom periodu godine.

Što se tiče opreme i pakovanja, Dragan je taj koji je poneo oko 90% kolektivne opreme, uključujući šator i dve podloge, za vani i unutar šatora, posude za kuvanje, solarni tuš, šatorsko krilo, veliku vreću za spavanje za nas dvoje, filter za vodu, posudu za pranje veša, šipke za improvizaciju tuš kabine i za pravljenje hlada, baterije i još par stvari, kao i nešto od hrane i dve boce vode. Težina njegovog ranca je svakodnevno varirala, jer je nekada pakovao stvari iz ćerkinih ranaca kako bi im olakšao malo i kretala se od 30 kg pa naviše.

U mom rancu su bile lične stvari od najmlađe ćerke, Iskre, kao i moje, i naravno njena vreća za spavanje, dva podmetača. Apoteka i set za prvu pomoć, sredstva za higijenu poput sapuna, papirnih i vlažnih maramica, dokumenta, zatim začini i ulje za kuvanje hrane, kafa, čajevi, supe su bili deo kolektivne opreme koju sam nosila.

Set za prvu pomoć smo svi imali u rančevima, čak i najmlađa Iskra(6 godina).

Teodora (13 godina) i Sofija (11 i po godina) su u svojim rančevima nosile svoju odeću, vreće za spavanje, podmetače, obuću i sredstva za ličnu higijenu, kabanice i po nešto od hrane. Težina njihovih ranaca nije bila ispod 10 kg, ali nije prelazila ni 15 kg sa vodom, koju smo morali da imamo uvek uz sebe jer smo dobar deo puta pešačili van naseljenih mesta i nismo smeli da se oslonimo na eventualnu mogućnost slučajnog pronalaska izvora sa pijaćom vodom. Mada smo se uverili da je Pešter zaista bogat pijaćom vodom.

Zašto smo se opredelili za Pešter?

Pokušaću da odgovorim iz mog ugla zbog čega mi je taj tzv. srpski Sibir bio interesantan za ovakav vid putovanja.

Nama nije prvi put da obilazimo Pešter, ali nam je svakako bio prvi put da smo ga u jednom delu dosta dobro upoznali i prepešačili. Dragan je već nekoliko puta bio na Pešteru.

Pre 10-ak godina smo sa našom firmom Iskon mode snimili predivan film o tome kako se gaje ovce, kako se šišaju, kako se ta vuna dobija od njih, kako se prede, zatim kako se uvodi u proces tkanja na ručnom razboju i kako se pravi tkanina do finalnog proizvoda, odevnog predmeta.

Tada smo upoznali porodicu Cucak, iz Raždaginje, koja nam je pomogla da snimimo neophodne delove za **ISKON mode** film na Pešteru. Oni se bave uzgojem stoke i u određenom delu godine rade i žive u tzv. katunima ili kako ih oni zovu stanovima.

Pešter kao visoravan je za mene i supruga jedan predeo izuzetnih odlika i zaista smo hteli da ga bolje upoznamo i doživimo. Nije ni ravan ni previše brdovit da bi bio prezahtevan za pešačenje. Svakako smo uzimali u obzir da je sa nama najmlađa ćerka koja do sada nije imala takvo iskustvo.

I na kraju, možda, i najvažnije, bar za mene, upoznali smo narod islamske veroispovesti, kao i nešto od njihove kulture i tradicije. Videli smo veliki broj džamija. Naše ćerke nisu imale priliku do sada da vide takvu vrstu verskog objekta.

Do ovog putovanja, jedina džamija koju sam najbliže uspela da vidim sa ulice jeste Bajrakli džamija u Beogradu i svaki put kada bih prošla pored nje zurila bih da što više pogledom dobacim do svakog njenog kutka.

Ne mogu, a da ne spomenem dešavanja u svetu, poput rata i genocida u Gazi. Znam da mi kao porodica, niti ko od nas kao pojedinac, možemo učiniti nešto da rat prestane. Ono što možemo jeste da upoznamo muslimanski narod i da pišemo o njima jer smo na putovanjima naučili da je dobrota univerzalna i da je čovek čovek, ma koje god vere ili nacionalnosti bio.

Za rutu na putovanju se takođe pobrinuo Dragan, kao stari i iskusni izviđač.

Takođe, uspeo je da se na društvenim mrežama poveže sa ljudima iz Sandžaka, a i naravno, uz pomoć velikog broja poznanika i prijatelja izviđača, stupio je u kontakt i sa izviđačima iz Novog Pazara.

Pešačenje Pešterom je trajalo 8 dana.

Prepešačili smo 130 km. Krenuli smo od vidikovca Molitva na Uvcu i završili u Novom Pazaru.

Prosečna dnevna kilometraža je bila oko 17 km. Svakog dana pešačenja smo približno isto vreme odmarali i hodali.

Na samoj peštorskoj visoravni smo doživeli i toplo i hladno vreme. Upoznali smo predivne ljude, doživeli, kada nas spaze na putu, da nas sa praga kuće zovu da se odmorimo kod njih i popijemo kafu.

Probali prvi put gurabije, smrzli se jedne noći u šatoru, pobedili neke od strahova, doživeli „nafaku“, bili musafiri (gosti, putnici namernici), jeli sudžuk i peštorsku pršutu, slušali hodže kako pevaju, gledali klanjanje Alahu, slušali kako na persijskom jeziku devetogodišnji dečak čita iz Kur' ana, uživali u prelepom zvezdanom nebu iznad visoravni i proveli lepe, zajedničke trenutke.

Veći deo puta je bio van dometa mobilnih operatera, osim za Dragana, tako da smo imali i lepu pauzu i distancu od društvenih mreža i interneta.

U prirodi generalno imamo manju potrebu za društvenim mrežama i telefonima.

Priroda je pravi lek; za dušu, za telo, za um.

Tako nam je malo potrebno da bismo bili srećni, a sećanja su vrednija nego materijalne stvari.

Prvi dan – 6. jul 2025.

Novi Pazar - Sopoćani - Đurđevi Stupovi - Petrova crkva

Fleksibilnost i Nafaka

*Ponekad se put ne započinje, već mu se samo odazovemo.
Kad se sve što smo planirali poremeti, a ipak ispadne savršeno —
tada znamo da nismo mi ti koji vode put, već put vodi nas.*

Naše putovanje je započelo 6. jula. Prvobitan plan je bio da autom odemo do Uvca, parkiramo ga i odatle krenemo pešaka preko Sjenice, Peštera do Novog Pazara. Međutim, već smo odavno iskusili, mnogo puta i u toku samih putovanja, da se planovi i zamisli ne realizuju baš uvek kako smo mi naumili.

Fleksibilnost i adaptibilnost su u takvim momentima zaista ključni, a jedna od osobina naše porodice jeste upravo ta fleksibilnost koju smo vremenom na putovanjima kroz različite nepredviđene situacije razvijali, tako da nas zaista ne remeti promena plana i ne izaziva

frustraciju, već prihvatanje u datom trenutku. Naravno, što se prilagodljivosti tiče i ona se razvijala i razvija svakim narednim zajedničkim poduhvatom. Neko od nas petoro je više, neko manje prilagodljiv. U svemu uvek prednjači Dragan, koji je te osobine razvio do izvanrednosti, a što se naših ćerki tiče, Sofija je najfleksibilnija.

Naša zamisao se, u jednom momentu, da krenemo od Uvca ipak izmestila na cilj našeg putovanja, tj. Novi Pazar. Kako?

Dan pred polazak, Dragan je nazvao Nedžadom Eminovića, starešinu OI „Sandžak“ iz razloga da bi nas uputio u znamenitosti Novog Pazara i da nas neko od njegovih izviđača, uzrasta neših devojaka, upozna sa tim gradom kada budemo, na kraju putovanja stigli u Novi Pazar.

Imala sam priliku da slušam njihov razgovor, u toku vožnje. Draganu je bilo lakše da ga zamoli da vode razgovor preko speakerphone-a. Nedžad je pažljivo saslušao Dragana i na kraju spomenuo kako organizuje internacionalni izviđački kamp, koji startuje kada smo i mi planirali naš početak pešačenja i pozvao nas da budemo njegovi gosti. Naravno, da smo odmah prihvatili. To je, između ostalog, za nas značilo da ćemo Novi Pazar upoznati na početku, a ne na kraju našeg putovanja, ali i da ćemo biti deo jednog izviđačkog kampa i upoznati nove ljude, doživeti nova iskustva.

Takođe, bila sam baš srećna što ćemo otići na neki izviđački kamp (Jednom izviđač, zauvek izviđač), pogotovo na ovaj, jer nam je srednja ćerka, Sofija, već bila zainteresovana za odlazak na isti, ali nije otišla iz razloga jer smo planirali za taj period naše pešačenje.

I tako je zapravo sve leglo na svoje mesto i posložilo se.

Dobrodošlica u gradu najmlađih: Utisci iz srca Novog Pazara

U dva sata iza ponoći, 6. jula, smo se autom uputili za Novi Pazar, da budemo gosti na 4. internacionalnom izviđačkom kampu i upoznamo se sa izviđačima iz Novog Pazara i Nedžadom, starešinom odreda.

Dragan je vozio dok smo nas četiri uglavnom prespavale ceo put.

Stigli smo rano, oko 6h, pre nego što su se učesnici i probudili.

Obišli smo kamp, koji je bio podignut u dvorištu vrtića PU Mladost. Dvorište je velike površine, uglavnom pod travom, u centralnom delu je igralište sa nekoliko sprava, dok su okolo, skoro u nepravilan krug postavljeni šatori.

Na kampu je bilo oko 100 učesnika. Bilo je izviđača i iz BiH i Crne Gore. Nakon jutarnje higijene, učesnici su pozvani u zbor kako bi se svi zajedno uputili na doručak, u veliki hol osnovne škole „Stefan Nemanja“, preko puta ulice.

Gledala sam tu decu, njihovu uigranost i razdraganost. Pomislila sam kako se vaspitanje ne meri redovima u šatorima, nego načinom na koji ustanu kad treba ustupiti mesto drugome.

Nešto pre doručka smo se sreli i upoznali sa Nedžadom. Kako je bio zauzet zbog

organizacije, popričali smo na kratko uz osećaj srdačne i iskrene dobrodošlice. U njegovom glasu bilo je ono što retko srećem – smirenost čoveka koji zna da svaki susret ima svoj razlog. Doručkovali smo i sat vremena kasnije smo se uputili u obilazak Novog Pazara. Turistički vodiči su nas podelili u dve grupe.

Susret i spoj istoka i zapada Novi Pazar između tradicije i modernog života

Odmah pored kampa je sportski centar na otvorenom tzv. Staze sporta koji je trenutno na površini od oko 8 ha i nalazi se u centru samog grada. Pazarci ga nazivaju i Oazom mira. Igralište je prvi put korišćeno 1968. godine za MOSI (Međuopštinske sportske igre) igre. U tom momentu kada smo obilazili igrališta, već je bilo jako toplo i nije bilo puno ljudi, međutim, kako se kasnije u toku dana temperatura polako snižavala, broj ljudi se sve više povećavao. I dok je u jutarnjim časovima temperatura bila niža, mogli smo primetiti dosta ljudi, kako trče, brzo hodaju ili šetaju tim stazama.

Ovaj sportski centar je kombinacija šetališta, parkova, sportskih terena, a tu je i bazen.

Bilo bi divno da svaki grad ima ovakav sportski centar na otvorenom.

Zanimljivo je da je Novi Pazar grad sa pozitivnim prirodnim priraštajem i da je zvanično najmlađi grad u Evropi čija je prosečna starost stanovništva 29,5 godina.

Ime Novog Pazara potiče od reči trgovište - pazarište. Grad Trgovište je bila naseobina starog grada Rasa. Kao najznačajnije mesto u dolini reke Raške, Staro Trgovište su Turci osvojili i prozvali Stari Pazar, a kasnije su pretočili u Novi Pazar. Novi Pazar vekovima važi za centar trgovine. Grad je nastao na ušću reke Jošanice u Rašku.

Nakon sportsko-rekreativnog centra, koji zaista izgleda lepo uređeno i planski projektovano i koje odaje utisak da je u službi svojih građana, krenuli smo put Kule Motrilje, koja je simbol grada. Kula je najvažnija tačka i mesto u gradu. U trenutku kada je građena, njen zadatak je bio čuvanje bedema, a u doba mira sa tog mesta se posmatrao grad i sve promene u njemu. Spomenik je kulture od izuzetnog značaja za istoriju samog grada, jer je u prošlosti bila strateški važno mesto, dok je sada nakon rekonstrukcije 2023. godine muzej i mesto kulturno-umetničkih događaja. Nalazi se na blagom uzvišenju i u parku koji je jako lepo uređen i pošumljen tako da obiluje hladom i klupama, gde posetioци kao i svi koji se tu nađu mogu sedeti i odmoriti se. Obiluje i sa dosta česmi sa

pitkom vodom.

U Novom Pazaru ima puno česmi i voda je pitka, tako da u tom gradu važi pravilo, a to je da se voda ne kupuje.

Osnivač Novog Pazara je Isa-beg Isaković, koji je na teritoriji tadašnjeg grada podigao logor, zatim i hamam i džamiju. Isa-beg Isaković je osnovao takođe i Šabac, Sarajevo i Skoplje.

Inače, Novi Pazar je krajem 15. i početkom 16. veka imao dva javna kupatila(hamam), što je zaista bila retkost. Hamam kao istorijski spomenik svedoči o vremenu kada je grad bio značajno kulturno, trgovačko i administrativno središte Osmanskog carstva. Hamam je bio ne samo mesto održavanja lične higijene, nego i važan društveni, kulturni i duhovni centar.

Još jedna zanimljivost je da je u 17. veku Novi Pazar imao oko 70.000 ljudi i kažu da je „bio veći od Londona“.

Pre nego spomenem nešto o Trgu znanja, koji je bio naša sledeća tačka, želim zaista da napišem da su i moja velika želja i velika radoznalost da jednom obiđem i upoznam grad Novi Pazar (ta želja se javila sa nemogućnošću odlaska na studentski protest koji je održan ove godine u aprilu) naišle i na vodiča koji je zaista bio veoma zanimljiv u svom izlaganju i priči. Osetio se taj ponos u njegovom glasu i stavu koji je zauzimao dok je pričao o znamenitostima grada, koji meni nije zasmetao ni jedne sekunde, dok vodiču nije smetalo ni da stoji na suncu i priča zanimljive priče. Sve je to radio tako lagano, sa nekim pevljivim glasom dok su ga svi slušali.

Trg znanja je mesto u gradu na kome se nalaze najstarija srednjoškolska ustanova, gimnazija „Novi Pazar“. Naspram nje je OŠ „25.maj“ (datum kada se obeležavao Dan mladosti u bivšoj SFRJ). Takođe, tu su i zgrade dva univerziteta, DUNP (Državni univerzitet u Novom Pazaru) i UNP (Internacionalni univerzitet u Novom Pazaru). Na oba univerziteta, koja su državna se godišnje upiše oko 7000 studenata.

Nakon Trga znanja, uputili smo se do Altun alem džamije. Osmanlijski putopisac Evlija Čelebija opisuje je kao najzanimljiviju džamiju Novog Pazara. Džamija je delo čuvenog neimara Muslihedin Abdul Ganija. Po svojim neuobičajenim karakteristikama predstavlja redak spomenik osmanlijskog graditeljstva, tekovinu brusanske arhitekture.

„Za ktitora Altun Alem džamije smatra se Muslihedin Abdul Gani, poznatiji kao Mujezin hodža Al Medini. O tome svedoči očuvana zadužbinska povelja iz koje se vidi da je on, pored objekata u drugim krajevima, u Novom Pazaru sagradio još i mekteb u dvorištu Altun-alem džamije, tri kuće za stanovanje imama, han, nekoliko dućana pored hamama i sedam mlinova. Graditelj džamije nije bio samo imućan, već i učen čovek. To dokazuje njegovo zvanje – mevlana, počasnno zvanje koje su nosili poznati učenjaci i filozofi.“
Čuli smo i priču o tome kako je džamija dobila ime, ali nisam uspela sve da zapamtim, tako da je sledeći tekst takođe kao i prethodni kopiran sa sajta Turističke organizacije Novog Pazara.

TRI PAŠINE ČERKE

„Uobičajeno je bilo da se oko lepih, osobito sakralnih objekata, prepričavaju legende, pa je tako i za Altun-alem džamiju vezana jedna od njih. Altuna, Hadžira i Halima, tri pašine ćerke, lepotice kao dženetske hurije, rođene su i rasle u Novom Pazaru. Zbog lepote, bogatstva i ugleda što su posedovale ove tri sestre, niko se nije usudio da ih zaprosi, »jer one su bile rođene samo za Stambol«, za carske saraje, a ne za Novi Pazar. Dani su tekli, vreme prolazilo i činilo svoje, a tri pašine ćerke, tri lepotice, ostaše neudate.

U godinama pred smrt dogovorile su se da svoje silno bogatstvo ostave u dobrotvorne svrhe. Altuna je dala sredstva da se izgradi džamija i da nosi njeno ime, pa otuda Altun-alem džamija. Hadžira je dala zemlju za gradsko groblje u jugozapadnom delu grada, pa se taj deo tada nazvao Hadžet. Najmlađa od sestara Halima dala je sredstva za izgradnju česme u gradu i ta česma se i danas zove Halimača.“

Mi smo mogli samo iz dvorišta džamije da pogledamo neke od njenih spoljašnjih karakteristika, dok unutrašnjost nismo obišli jer je u fazi rekonstrukcije.

Nakon džamije, prošetali smo gradom da bismo obišli i javnu česmu ili sebilj.

Sebilj je u Novom Pazaru izgrađen 2010. Predstavlja fontanu sa dve česme, prema projektima sarajevskog sebilja. Građani Novog Pazara su kopiju sarajevskog sebilja kao prijateljski poklon dobili od grada Sarajeva, u ime zajedničkog osnivača oba grada, Isa-beg Isakovića.

Muzej Ras

Od česme smo se uputili ka muzeju Ras.

Muzej Ras je „čuvar kulturnog nasleđa koji na najlepši način kazuje istoriju Novog Pazara i šireg regiona.“

Muzej se nalazi na Žitnom trgu, na temeljima starog hamama, a sam trg je bio mesto gde se obavljala trgovina žitom.

U muzeju nas je dočekaio Elmir Habibović koji nas je uputio u postavku kao i sve detalje samog muzeja. Na prvi pogled i utisak, vedar, nasmejan, prijatan čovek, koji odaje utisak da voli svoj posao. Postavka je zaista predivna, naročito jer su eksponati iz vremena kada je ručni rad bio zastupljen i meni je sve bilo zanimljivo, naročito odevni predmeti, u kojima sam ostavljala svoje oči, jer sam prepoznavala sav trud, rad i uložene emocije u svaki pokret ruke koja je zapisivala na tom parčetu tkanine duh tadašnjeg vremena.

Najzanimljivija mi je bila priča o logoraškoj košulji Ejuba Rahića, koja je bila izložena zajedno sa bukagijama i koja svedoči o neverovatnoj životnoj snazi i borbi za

preživljavanjem tog Novopazarca, ali i o brutalnosti koju su ljudi u logorima doživeli za vreme Drugog svetskog rata. Rahić je poticao iz ugledne trgovačke novopazarske porodice kada je sa 15 godina bio zarobljen i odveden u logor na prisilan rad. U logor je odveden greškom, jer su izabrali njega umesto njegovog punoletnog brata. Tamo je proveo tri godine boreći se za preživljavanje. Nakon rata je uspeo da se vrati u Novi Pazar, nastavi školovanje i doživi uspešnu karijeru, kao i da zasnjuje porodicu.

Nas petoro je imalo i tu priliku da ostanemo na neko vreme duže u društvu Elmira i razmenimo neke misli, kao i kontakte. Način na koji se poneo prema dvojici romskih dečaka koji su došli do ulaznih vrata da nešto pitaju mi je bio jako zanimljiv i priznajem da nisam skoro svedočila ljudskim odnosu.

Lepo je videti kako grupa učenih i obrazovanih ljudi čuva i vodi brigu o muzeju.

U vezi sa posetom muzeja, u sećanju mi je ostalo da su na teritoriji tadašnjeg Novog Pazara živele i radile najbolje balkanske zanatlije, a ono što sam između redova uspeła da zapišem o Novom Pazaru jesu izjave poput – ovo je zemlja ili meda ili krvi... Novi Pazar je susret i spoj istoka i zapada.

Dok sam zapisivala Iskrinu posvetu u knjizi za posetioce, zapazila sam zanimljiv slogan koji sam zapisala...Muzej „Ras“ Novi Pazar - Tamo gde prošlost živi večno. Podsetio me na sve divne stvari koje prošlost može da nosi sa sobom.

Snaga volonterizma i organizacije

Sa posetom muzeju smo zaokružili prepodnevne aktivnosti na kampu i ostalo nam je taman malo vremena da se odmorimo i sačekamo ručak. Potražili smo sladoled devojkama, da se malo osveže jer je zaista bilo toplo, ali nismo naišli na isti, osim točenog koji nisu želele, a i do kampa nam je bilo potrebno manje od 10 minuta hoda tako da smo požurili da se odmorimo i sklonimo u hlad.

Jedan deo korita reke Raške je zaista jako lepo uređen i ukrašen cvećem, što mi je takođe ostalo u sećanju kao lepa slika ovog mesta, a kasnije smo u razgovoru sa Nedžadom saznali da grad ima izuzetno dobrog urbanistu koji očigledno radi za dobrobit njegovih građana.

Dok smo ulazili u Novi Pazar autom, u ranim jutarnjim satima, zagledala sam od samog ulaska u grad skoro pa sve pojedinosti pored kojih smo prolazili.

Sedela sam skoro nepomično u autu dok mi je pogled klizio po minaretima i vedrom nebu na kom se sune uspinjalo. Nisam znala da li gledam grad ili uspomenu koja se tek stvara. Prva reč koja mi je proletela mislima i utisak koji odaje Novi Pazar bila je kasaba, ali sa značenjem u turskom jeziku (malo, muslimansko mesto, otvorenog tipa, čije se stanovništvo pretežno bavi trgovinom). Kao da sam se našla u sred Andrićevog opisa nekog osmanlijskog mesta. Vidi se i oseća da je i zbog prisustva starijih građevina, sačuvao taj duh pređašnjeg vremena i bez obzira na neku neskladnost, koja ipak u nekim delovima grada zapada za oči, meni je sve to nekako izgledalo lepo, jer vraća u prošlost.

Novi Pazar – Tamo gde prošlost živi večno.

Pauza nam je prijala. Dragan je zauzeo jednu klupu u dvorištu vrtića, na kojoj se ispružio, devojke su odmorile u autu jer je bio parkiran u hladovini, dok sam ja neko vreme bila malo kod njih tri, malo sa Draganom.

Jedina stvar koja mi se ne dopada kod izviđačkih kampova jeste kada se u letnjim uslovima na visokoj temperaturi isti postavljaju na mestima bez hlada i tada se zaista ne može boraviti u šatorima za vreme odmora, što je veliki nedostatak. Naravno, nekada je to jedina moguća varijanta, naročito kada se kamp organizuje u urbanijim sredinama.

Ručak je bio izdašan i ukusan, hrskava piletina sa pomfritom, kupus salatam, lepinjom i sok. Čak je i Teodora ručala, sve osim piletine. Inače je u pubertetu i vegeterijanka je, tako da smo se svi po malo odrekli svog dela pomfrita, a ona se otarasila piletine u Sofijinu i Iskrinu korist. Svi srećni i zadovoljni.

Odmorni i siti, pripremismo se za drugi deo dana koji je podrazumevao obilazak tri manastira u okolini Novog Pazara. Već sam sa Draganom komentarisala kako je organizacija kampa zaista jako dobra, jer nekako sve teče po planu i rasporedu, bez žurbe i da nam se dopada kako su izviđači OI Sandžak jako dobro uigrani, dobro saraduju i da je Nedžad sve to prepustio deci. Pišem deci, a da nisam spomenula da pod tim podrazumevam osobe ne mlađe od 15 godina. Nedžad je u saradnji i dogovorom sa gradom, turističkom organizacijom, sportskim savezom, vrtićem, školom, JKP i muzejom obezbedio da kamp za sve učesnike bude besplatan, u trajanju od 5-6 dana.

To je zaista veliki doprinos zajednici, a i šire, jer je mišljenja i stava da su deca budućnost ovog grada i u to je uverio čelnike opštine koji ga svesrdno podržavaju u njegovom radu. Kada bi svaka opština razmišljala tako, koliko bi to samo donelo dobrih rezultata u budućnosti.

Putovanje kroz vekove: Sopoćani, Đurđevi stupovi i Petrova crkva

Organizovanim autobuskim prevozom, krenusmo put obilaska srpskih manastira u okolini Novog Pazara.

Pre nego je i stigao autobus, grupa izviđača je čekala na dogovorenom mestu sa paketima flaširane vode. To je još jedan detalj koji je ostavio, takođe, dobar utisak jer jasno pokazuje ne samo dobru organizaciju, već i brigu za sve učesnike kampa.

Prvi manastir koji smo obišli jesu Sopoćani.

Nalazi se na nekih 17 km zapadno od Novog Pazara, u brdima, nedaleko od izvorišta reke Raške. Kada smo izašli iz autobusa, zaista se čuo huk reke.

Na prvi pogled, manastir deluje ušuškano i izdvojeno na platou brdašceta, okružen gustom šumom.

Vrtiću se na neke opise kasnije, zapravo pred kraj našeg pešačenja, jer ćemo mi svakako

proći pored manastira u dolasku na cilj, tj. Novi Pazar.

U manastiru nam je vodič ispričao zanimljive priče, koje iskreno, ne uspevam da nađem na internetu kako bih potkrepila iste nekim linkovima. Jedna od meni najzvučnijih je bila u vezi sa tim kako je ktitor manastira, kralj Uroš I, sin Stefana Prvovenčanog, dao ime samom manastiru.

Naime, naziv Sopoćani potiče od slovenske reči sopot, što znači izvor. Po priči, kralj Uroš je bolovao od raka glasnih žica i pio je vodu sa izvora reke Raške i od te vode se izlečio, tako da je na tom mestu sagradio crkvu. Freske su pravo remek delo, što je Sopoćanima donelo svetsku slavu. Jedan je među najznačajnijim srpskim kulturnim spomenicima, a od 1979. uvršćen je u UNESCO-vu listu svetske baštine u sklopu spomenika srednjeg veka, objedinjenih pod zaštićenom celinom Stari Ras i Sopoćani.

Takođe, na putu do Sopoćana, vodič nam je iz autobusa pokazao ostatke grada Trgovišta koje je takođe pod zaštitom UNESCO-a jer je deo te šire celine. Označeno je i tablom. Pri povratku u autobus smo dobili čokoladni dezert kao užinu pri čemu smo se Dragan i ja opet složili da je organizacija zaista odlična.

Nastavili smo put do manastira Đurđevi stupovi. Do manastira se dolazi jednom dužom, lepo uređenom stazom, koja sve vreme vodi uzbrdo, tako da meni po tako toplom vremenu nije bilo baš lako da se popnem.

Manastir je zdanje osnivača loze Nemanjića, Stefana Nemanje, koji je podigao isti u znak zahvalnosti Svetom Đorđu koju mu je pomogao da se izbavi iz ropstva koje su mu nametnuli njegova braća. Nalazi se na brdu, 4 km od Novog Pazara, u Starom Rasu.

Sećam se serije o Nemanjićima, koju smo porodično gledali i baš te scene gde Stefan Nemanja gleda kroz jedan mali otvor, zatočen od strane njegove braće.

Po priči Stefana Prvovenčanog i Svetog Save, Stefanu Nemanji se u pećini u kojoj je bio zarobljen javio Sveti Đorđe. Obećao je da će, ako se izbavi podići na tom mestu manastir posvećen Sv. Georgiju. Znači, to nije legenda ili anegdota, nego onako kako su opisivali njegovi sinovi. Đurđevi stupovi su jedan od najstarijih srpskih manastira i postoje preko 850 godina. Ktitorski natpis Stefana Nemanje u manastiru predstavlja važno svedočanstvo o počecima srpske pismenosti. Stefan Nemanja je pored tada uspostavljanja samostalnosti Srbije, podizanjem ovog manastira učestvovao i u podizanju duhovne svesti naroda.

Manastir je dugo bio pod ruševina i bez krova, oko 300 godina. Jedan deo je obnovljen i obnova traje već 40-ak godina. Zanimljivo je da su mnoge freske uspele da odole tom vremenu i ne propadnu u celosti.

Uvršten je u UNESCO-vu listu svetske kulturne baštine. Pre više od dve decenije je pokrenuta i akcija pod sloganom „Obnovimo sebe, podignimo Stupove, koju su podržale i mnoge poznate ličnosti.

Nekako ne mogu da se otrgnem pomisli da bi ovakve građevine u nekim drugim zemljama sveta bile već odavno obnovljene i stavljene u funkciju spomenika od velike istorijske važnosti.

Nismo ni svesni koliko je Srbija lepa zemlja, a koliko se ne ne brinemo za nju i ne poštujemo.

Najstarija pravoslavna crkva na Balkanu, crkva svetih apostola Petra i Pavla, je bila poslednja destinacija za ovaj dan koju smo obišli.

Na ulazu u Novi Pazar, na uzvišenju koje dominira okolinom, stoji najstariji spomenik Slovena na Balkanu. Kao najstariji spomenik srpske crkvene arhitekture, u sebi sadrži svedočanstva i ostatke mnogih epoha. Od 1979. godine Petrova crkva se zajedno sa tvrđavom Ras, manastirima Sopoćani i Đurđevi stupovi nalazi na UNESCO-voj Listi Svetske kulturne i prirodne baštine. U okolini crkve se nalazi i manje groblje.

Po svedočenju starih srpskih biografa, u Petrovoj crkvi je Stefan Nemanja ponovo kršten primivši pravoslavnu veru. Tu je, takođe, održan Sabor na kome je Nemanja predao presto svom sinu Stefanu Prvovenčanom. Ovde se Stefan Nemanja zamonašio i dobio ime Simeon.

Za crkvu se vezuje još dosta priča, a unutrašnjost je jako zanimljiva jer smo se po prvi put peli stepenicama, na sprat i išli uskim hodnicima koji su po negde, sa unutrašnje strane crkve imali otvor poput prozora odakle se vidi prizemlje gde se nalazi oltar.

Po izlasku iz crkve ugledali smo nebo koje su pokrili tamni, veliki oblaci i mirisalo je na nevreme. Baš se smračilo i nije se osećala više ona vatrena toplina kojom je sunce peklo. Dugo vremena nije pala kiša, ne samo na ovim prostorima, nego kako smo kasnije saznali i širom Srbije. Brzo smo požurili ka autobusu jer smo nas petoro poslednji izašli iz crkve i već su skoro svi učesnici bili u autobusu.

U autobusu smo saznali da je Nedžad uspeo da organizuje odlazak na bazen, ako nas ne preduhitri nevreme i kiša. Iskra je odmah pohitala sa molbom da joj se kupi guma ili mišići za plivanje kako bi mogla da ode na bazen.

U razgovoru sa dvojicom momaka, izviđača iz odreda koji je domaćin kampa, za čas sklopih dogovor da me odvedu do prodavnice koja bi eventualno mogla da radi, s obzirom da je nedelja i da je neradni dan, kako bih Iskra kupila gumene mišiće. Autobus je na njihovu molbu stao da bismo nas troje izašli i otišli u kupovinu. Brzo smo uspeali da pronađemo neku kinesku radnju u kojoj sam još brže pronašla šta mi je potrebno i trkom smo se uputili ka kampu jer je već padala kišica kada smo izašli van. Kupanje je odloženo za neki drugi momenat, a gumeni mišići su bili spremni, što je Iskru učinilo spokojnom.

Trčkarala sam za tim momcima, koji iz poštovanja prema meni nisu trčali brže nego što su inače mogli, a mlađi su od mene 20 i više godina. Pre svega, divila sam se tom njihovom

gestu i isto tako ponavljala u sebi kako sam omatorila, jer su oni sa takvom lakoćom pretrčavali tu distancu, dok sam gledajući njih osećala težinu svog tela i ulagala napor da pokrenem svoje udove.

Stigli smo i do reke, sve vreme trčeći da ne bismo mnogo pokisli, a sa druge strane me je spazila moja porodica koja je gestikulacijom davala podršku i navijala za mene.

Vrlo brzo je kišica stala i nekako se nebo razvedrilo, a i veče se približavalo. Spomenula sam da je kamp u dvorištu vrtića, a da je vrtić pored sportsko-rekreativnog centra na otvorenom. Kako je postalo manje toplo, jer je kišica malo osvežila temperaturu vazduha, tako se nekako povećavao broj ljudi na tim stazama za šetnju i trčanje, kao i na okolnim terenima, i bilo je sve bučnije i glasnije. Stalno mi je odzvanjao u ušima udarac košarkaške lopte o beton.

Po završetku večere, podigli smo šator.

Teodora je, kao po običaju, čitala knjigu, dok su Sofija i Iskra požejele da se prošetaju stazama sportskog centra koji je vrveo od ljudi. Već su tada krenuli da rade i mali štandovi sa sladoledom, palačinkama i drugim đakonijama, pa su bile rešene i da probaju nešto iz raznolike ponude. One su jednostavno takve, ne boje se da probaju nešto novo i otvorene su.

U međuvremenu, kao svaki domaćin, Nedžad je došao do Dragana i mene da bismo prozborili koju.

Tu, pored našeg šatora je bilo poređano nekoliko drvenih paleta, na kojima smo poređali naše rančeve da bismo izvadili vreće za spavanje i ostale potrebne stvari, ali je i bilo sasvim dovoljno mesta da nas troje sednemo i upustimo se u jedan lak, spontan i prijatan razgovor.

Bilo je tu priče o svemu. Uglavnom sam bila pažljivi slušalac i posmatrač jednog razgovora između dva iskusna i velika izviđača. Sedela sam, slušala ih, i pomislila kako mi je ponekad lakše da slušam razgovor dvojice ljudi koji dele isti ideal nego da govorim. Njihove rečenice su bile tihe potvrde da i mi pripadamo negde, makar samo kroz to što verujemo u slične vrednosti

Dotakosmo se i našeg porodičnog pešačenja i izmami mi osmeh Nedžadova izjava:

„Šta ti je nafaka, Dragane!“

I otuda naziv ovog dela putopisa.

Zaista, nekada, koliko god da imamo neke planove, neki već iscertani čekaju da se ispune. I Dragan i ja smo se složili da se sve nekako posložilo i to samo dan-dva pred početak naše nove priče.

Sofija i Iskra su došle oduševljene jer su probale nešto što do sada nisu, Teodora je u šatoru zadovoljno čitala knjigu, Dragan i Nedžad su nastavili razgovor. Kasnije je Dragan

otišao u drugi šator da spava da bismo nas četiri imale više prostora. Koliko god da je grad vrveo od ljudi i buke, zaspala sam vrlo brzo jer me je umor savladao. Dok sam zatvarala oči, kroz glavu mi je prošla misao: *možda put nikada nije o odredištu, već o ljudima koji nam na početku pokažu da svet još uvek ima dobrote.*

Sutra nas čeka put do Uvca. Kao gosti kampa, zajedno ćemo sa učesnicima autobusom otići do Uvca, odakle će započeti naša nova porodična pešačka avantura u prirodi.

*Ponekad, ono što izgleda kao slučajnost, zapravo je poziv.
Kada se sve poremeti, a srce ostane mirno – znaš da si na pravom putu.“*

Drugi dan – 7. jul 2025

Novi Pazar → Uvac → Kamp Markova ravan

Iz urbane srdačnosti u izazov divljine

Svako veliko putovanje ima onaj trenutak kada ti telo još spava, a duša je već na putu. Tog jutra, između pakovanja i doručka, znala sam da više nema nazad —

sada je počelo ono što će nas menjati.

Dragan je me je probudio nešto pre 7h, a u nekom momentu kasnije i devojke. Bilo je potrebno da se spakujemo i doručujemo jer nakon doručka krećemo put Uvca. Bilo je to neko nervozno jutro za mene, jer smo nas dvoje pogrešno razumeli dinamiku današnjeg dana u kampu. Dragan je mislio da se kreće kasnije za Uvac, dok sam ja čula da se kreće odmah posle doručka. Naime, vreme posle doručka je bilo predviđeno za svečano otvaranje kampa, ali je taj događaj odložen.

Jutro je teklo kao i na svakom kampu, uobičajeno. Učesnici su se jedni za drugima budili, izlazili iz šatora pospani i sa setom lične higijene odlazili do toaleta u školi preko puta ulice. Dvorište se polako punilo, mi se nismo pakovali nekom potrebnom brzinom. Devojke su oborile rekord u ustajanju iz šatora, pod izgovorom da su se pakovale. Ovaj put je Dragan kupio organizatore, koji su sjajno sredstvo i pomoć kod ovakvih putovanja, jer pored toga što morate spakovati minimalan broj zaista neophodnih stvari, ranac ili bisage za bicikl ipak imaju ograničen prostor za pakovanje, a po organizatorima se odvoji sve od opreme i stvari i lakše se pristupa kada vam je nešto potrebno da izvadite.

Devojke su izašle iz šatora i pohitale do škole na doručak, dok smo nas dvoje ipak shvatili

da se kreće odmah posle doručka i da nema čekanja.

Požurili smo da se spakujemo jer nije u redu da kasnimo i da nas ostali učesnici kampa čekaju.

Emotivni trenutak zajedništva, spona generacija kroz muziku

U autobusu je Dragan pronašao mesto iza vozača, Sofija red-dva iza njega, dok smo Teodora, Iskra i ja, našle mesta skroz pozadi. Iskri i meni su oslobodili dva mesta, da budemo jedna pored druge. Sele smo i sve vreme sam čula Nedžada preko voki-tokija kako govori njegovoj deci, da ako gosti nemaju mesta, oni ustanu i ustupe im. Jer „gost mora biti ugošćen i ispoštovan“ je indirektna poruka koju je Nedžad slao svojim izviđačima. Naravno, oni su to već u prvom naletu uradili, ali kako Nedžad nije bio tamo, nije mogao ni da vidi. Sve u svemu, ima na šta i da bude ponosan kada je odred u pitanju. Sve su to već veliki ljudi, a i sinoć je to potvrdio kada je rekao da nema deteta u odredu koje od neke dobi preko leta ne radi.

Autobus je krenuo. Ta grupica izviđača koja je sedela iza i pored nas je raspemila zvučnik, spremna da napravi naredna dva sata, za mene veoma dirljivim u emotivnom smislu jer je izbor pesama bio veoma raznovrstan i skoro svaka me je podsetila na moju mladost, neke ljubavne patnje i trenutke odrastanja. Iznenadila sam se da se te pesme još uvek slušaju, naročito neke stare, kvalitetne narodne pesme. Razmišljala sam o toj deci sve vreme. Mogli su i sve vreme da tipkaju po svojim telefonima i budu usmereni samo na sebe i da ne ostvaruju kontakt jedni sa drugima. Međutim, mišljenja sam da je i stvar odgoja kod njih takav i da ih usmerava da budu upućeni jedni na druge. Sve u svemu, zaista je lepo imati jedan takav složan tim.

Iskra je dobar deo puta prespavala, a i dva sata puta u takvoj atmosferi brzo prođe.

Susret sa vetrom i sobom

Po izlasku iz autobusa, pokupili smo naše rančeve, dok su se učesnici kampa uputili ka vidikovcu.

Vetar je snažno duvao i nekako smo svi bili malo ošamućeni od vožnje i vrućine u autobusu, tako da je svima bilo potrebno da se povrate sebi. Nakon kratke pauze, podesili smo štapove, koje smo dobili na poklon od Maje i Vanje (fb - OutdoorTested Tim; IG - vrh.outdoor). Njih dvoje se bave testiranjem outdoor opreme kako bi pomogli ne samo početnicima nego i iskusnim ljubiteljima prirode. U pitanju su štapovi NGN brenda i znam da su nam mnogo pomogli pri pešačenju, naročito na uzbrdicama ili neravnom terenu, a da ne spominjem teret ranca, koji nekada zna biti jako težak koliko god da ga dobro podesite za nošenje.

Iskra je na poklon dobila dva NGN ranca; jedan je sada na pešačenju nosila, dok je

drugi veći i moći će da ga koristi kasnije, kada poraste.

Dragan se sa Majom i Vanjom pre početka pešačenja konsultovao u vezi opreme, jer je Vanja jedan od menadžera Beosporta i dobar je poznavalac outdoor opreme, kao i ponude u Srbije. Značila nam je njihova podrška i savet u vezi sa opremom, jer sve što nismo mogli da pronađemo kod nas, Dragan je tražio u inostranstvu.

Maja nam je izašla u susret i pozvala nas je jedan dan da se nađemo u Beogradu, u jednoj od Beosport radnji sa outdoor opremom, kako bi nam izmerila stopala. Te mere su nam bile jako bitne jer je na osnovu njih Dragan kupio cipele.

Osim dobrog ranca, obuća je zaista najbitnija, jer su stopala izložena najvećem pritisku i važno je sačuvati ih od povreda i žuljeva. Mi već dugo vremena, preko 15-20 godina, imamo iskustva sa Lowa brendom kada je kvalitetna obuća u pitanju.

Lično sam prezadovoljna i to je cipela koja zadovoljava sve moje potrebe u hladnom periodu i traje mi po 10-ak godina. Do sada sam promenila 3 para za 20 godina. Pored udobnosti, garantuju i nepropustljivost, a nikada nisam imala prilike da osetim neprijatan miris iz njih jer je dizajner na sve mislio.

Dragan je imao Mammut cipele, tako da je bilo potrebno da se kupe Sofiji i Teodori, dok za Iskra nije bilo odgovarajućeg broja, jer joj je noga još uvek mala. Iskra je ovaj put prošla sa Adidas terrex polu dubokim cipelama. Nisu joj mogle biti neudobne, s tim da sam sigurna da će kada bude mogla da nosi Lowa obuću osetiti razliku u kvalitetu.

Nije ni svaka Lowa cipela dizajnirana za svaku vrstu aktivnosti. Za ovakvu vrstu aktivnosti potrebna je cipela koja će dati podršku i izdržati teret. Lowa u svojoj ponudi ima i cipele za gradske aktivnosti, a mi smo odabrali Regenade model za koji je provereno da će izdržati sve. Taj model je prodat u nekoliko miliona primeraka. Dragan se baš potrudio i pronašao modele Regenade na velikom online popustu. Te cipele će devojke takođe nositi i preko zime.

Još jedna važna stvar, pored obuće, kada već pišem o opremi, mada je to Draganov domen, jesu čarape. Čarape ne smeju biti pamučne, i zbog trenja i zbog znojenja, jer smo se mi odlučili na pešačenje leti gde su temperature visoke. Mada to ne menja stvar ni zimi. Najbolje su one koje su upravo napravljene od takvih materijala da ne izazivaju trenje i u kojima se noga ne znoji, a čarape od merino vune u kombinaciji sa sintetičkim materijalima su bili naš izbor ovaj put. Dragan ih je kupio u Nemačkoj, kao i rančeve i cipele devojka.

Kada su rančevi u pitanju, naziv proizvođača njegovog i mog ranca je Deuter, dok su Sofijin i Teodorin manji po zapremini, jer su i one mlađe, i u pitanju su Osprey rančevi. Meni su po izgledu zaista prelepi.

Ne samo da su po izgledu prelepi nego je Osprey jedan od najkvalitetnijih svetskih proizvođača rančeva. Njih je Dragan takođe pronašao na velikom sniženju pa smo mogli da ih priuštimo devojka.

Dok smo se mi pripremali da krenemo, prišao nam je jedan čovek, planinar, sećam se, ali ne i njegovog imena. Pitao nas je šta planiramo i kuda smo se uputili. Fotografisao nas je i uputio reči pohvale i oduševljenja i poželeo nam srećan put.

Kada smo podigli rančeve na leđa, osetila sam teret koji nije bio samo od opreme. U svakom šavu tog ranca bio je i moj nemir, a ispod svega toga, u dnu stomaka, tinjala je mala, tvrdoglava radost: krenuli smo.

Podesili smo rančeve i polako jedno za drugim krenuli kroz improvizovanu kapiju od drveta do vidikovca. Nakon minut-dva susreli smo se sa učesnicima kampa koji su se vraćali

nazad ka mestu gde su se parkirali autobusi. Mnogi od njih su nam poželeti sreću, dok su prolazili pored nas. Dok smo se približavali mestu sa kog se mogu videti meandri Uvca, tzv. vidikovac Molitva, vetar je bio neumoran, a ja sam pokušavala da razlikujem njegov huk od sopstvenog daha. Dok su mi ruke držale Iskrin kačket da ga ne odnese, mislila sam kako priroda uvek proverava koliko zaista želiš da budeš deo nje.

Zbog vetra je prilaz vidikovcu meni izgledao strašniji. S obzirom na težinu ranca, sada iz ove perspektive ne verujem da bih uspela da se spustim jednom kratkom i strmom nizbrdicom bez štapova. Sofiji je samo spuštanje do vidikovca bilo strašno i umalo je odlučila da ostane i sačeka nas da joj Dragan nije prišao, uhvatio je za ruku i pomogao joj da se spusti.

Gledala sam Sofiju kako se bori sa svojim strahovima i mislila kako možda ne razume važnost suočavanja sa istim u tom trenutku, već koliko će toga razumeti kad sve ovo prođe.

Po dolasku do dela koji mene podseća na neku drvenu, ograđenu i nenatkrivenu terasu, koja je zapravo fizički predstavljala taj deo sa koga se posmatra Uvac, vetar je fijukao neverovatnom brzinom i sam taj zvuk je u meni budio neku nelagodu mada sam se trudila da je ne pokazujem pred Sofijom i Iskrom. Ostali smo par minuta, mada sada priznajem da bih ostala i duže i da bi mi doživljaj bio lepši da nije bilo tog tajfuna od vetra.

Vetar je onemogućavao čak i hodanje u nekim momentima, a da ne spominjem komunikaciju, tako da sa decom nismo razgovarali o Uvcu i odlikama tog kraja.

U planiranju rute, Dragan nam je spome-nuo da želi što više da pešačimo po stazama, preko brda i planina, jer pre svega želeo je da izbegne drumski saobraćaj na putevima, na kojima se ne mogu videti ti prizori prirode. Svakako je i manje toplo kada se pešači po zemlji i travi nego po asfaltu.

Mi smo od vidikovca nastavili da pratimo staze i putiće koji su se prostirali brdima ispred nas i koji su pratili tok reke. Cilj za danas nam je bio kamp Markova ravan na Sjeničkom (Uvačkom) jezeru.

Trebalo je da prepešačimo oko 8-9 km, što nije bilo mnogo za prvi dan.

Pod težinom ranca i neba

Kako mi ramena i leđa nisu nosila ovoliko količinu tereta tako su vrlo brzo krenula da bole. Par puta sam morala da stanem i podesim ranac kako ne bih već sutra imala problema sa upalom mišića ili nekom većom povredom, a ipak je i prvi dan i potrebno je vremena da se telo i mišići malo naviknu.

Teren je valovit, trava je uglavnom niska, žućkasta, ne toliko zbog ispaše stoke koliko je ove godine velika suša. Ponegde naiđemo na grupu kamenja koje izbija pomalo iz zemlje pa je tu teže proći, ali uspevamo da savladamo sve prepreke uprkos vetru jer nam i štapovi dosta pomažu.

Kako se sve više odmičemo od vidikovca tako se i vegetacija menja, pa nailazimo na jedan deo gde je pretežno zastupljeno visoko i nisko žbunje i po negde neko usamljeno drvo koje pravi hlad i poziva za prvom pauzom.

Na jednoj blagoj padini brdašca, u hladovini manjeg drveta, stali smo da se odmorimo i da se malo osvežimo. Teki je pojela čokoladne pahulice sa mlekom, jer je bila gladna. I mi smo se malo zaslادili. Nismo hteli da pravimo dužu pauzu, tako da smo nakon nekih pola sata krenuli dalje jer smo hteli da stignemo što pre do kampa.

Vetar je duvao i u nekim momentima smo jurili kačkete da ih uhvatimo. Bilo je zanimljivo preskakati ogradu sa strujom za stoku, tzv. čobanicu ili prolaziti preko ograđenog dela parcele.

Iskra je stalno pitala za pauzu. Na jednom brdu smo videli par objekata, poput bungalova koji su nam izgledali da su za turiste, pa smo joj obećali da ako tamo bude sladoleda da ćemo ga kupiti i stati da se odmorimo i osvežimo.

Kad smo stigli, ugledali smo veliku poljanu sa par bungalova i jednim ugostiteljskim objektom. Ispred je postavljena ljuđaška, sa pogledom na reku Uvac, dok su iza objekta trombolina i par natkrivenih stolova sa klupama za sedenje. Sve u svemu, lepo je sredeno i deluje da su radovi još uvek u toku. Naručila sam sladoled za devojke, za Dragana pivo, a za sebe kafu. Na predlog Dragana izadosmo na terasu, ali na kratko. Vetar je duvao

silovito, tako da nas je opomenuo da uđemo unutra kada je oduvao praznu staklenu čašu sa stola.

Po izlasku iz ugostiteljskog objekta smo krenule po putnu apoteku, kako bismo negovale stopala i prevenirale pojavu žuljeva ili nekih drugih povreda. Teki nije htela ni sladoled ni da namaže stopala. Samo je čitala.

Nastavili smo posle pauze preko susednih brda. I dalje je bilo toplo i sunce je baš grejalo, a na tom delu puta nije bilo ni drveća ni hlada.

Kako smo se odmicali, zatražila sam od devojaka da se okrenu u jednom momentu kako bi videle koliko sada malo i daleko izgleda ona kućica u kojoj su jele sladoled.

Put koji smo prošli izgledao je kao nit u travi. Uvek me iznova iznenadi koliko ono što nas umori na putu kasnije izgleda lako.

Zastali smo da se odmorimo još jednom i to na nekoj uzanoj stazi od svega pola metra da Iskra piški i taman da malo odmorimo ramena. U narednoj etapi smo prolazili kroz deo puta koji se odlikovao niskim i visokim žbunastim rastinjem i kretali smo se sporije nego uobičajeno. Sva sreća pa smo imali duže pantalone. Iskra je nosila šorc, ali mi smo joj sklanjali granje kako se ne bi ogrebala.

Prešli smo preko nekog potočića i mosta i vrlo brzo stigli do kampa Markova ravan.

U kampu smo zatekli nekoliko vikendica i brvnara kao i ugostiteljskih objekata.

Ispred jednog ugostiteljskog objekta je u bašti sedelo nekoliko ljudi kojima smo prišli i pitali gde bismo mogli da postavimo šator. Tada nam se obratio vlasnik objekta, Sretko, koji nas je uputio do terase jedne drvene vikendice gde ćemo podići šator. Svi smo nekako bili umorni. Mene je glava bolela od vetra i bila sam gladna.

Kamp Markova ravan i smeh pod zvezdama

Odmah sam raspremila kuhinjicu, skuvala dve vrste supa, najviše zbog elektrolita koje smo izgubili na vrućini znojenjem a i da se malo hidriramo. Teki je mazala humus na hleb, a mi ostali ćureću paštetu.

Na ovakvim putovanjima, konzervirana hrana je manje-više prisutna.

Oprali smo čarape, jer su nam one potrebne čiste. Te čarape koje smo nosili su namenjene za celodnevno pešačenje. Mešovitog su sirovinskog sastava, od merino vune i sintetike. Smanjuju trenje, neprijatne mirise i znojenje stopala. I zbog svega toga koštaju neuporedivo više nego obične čarape. Ovaj put smo mogli da priuštimo po 3-4 para ponaosob, pa je zbog toga bilo potrebno da ih svaki dan peremo. Važno nam je bilo da imamo bar jedne čiste čarape na sebi i jedne koje će se sušiti u toku dana.

Sveto trojstvo u planinarenju su čarape, cipele i ranac.

Dok sam posmatrala devojke kako peru čarape i smeju se, pomislila sam da su svi naši strahovi zapravo luksuz koji priroda ne poznaje.

Sretko nam je dao da koristimo vodu sa njegove česme koliko god da nam je potrebna. Oprali smo i prljave sudove, ali i majice. Ta voda je direktno dovedena sa potoka koji protiče pored.

U ovakvim situacijama za pranje veša koristimo sapun koji koristimo i za tuširanje jer zaista je važno spakovati minimalno stvari.

Dragan je kupio filter za prečišćavanje vode pa smo filtrirali vodu da imamo za piće, da bismo izbegli eventualno pojavu stomaćnih tegoba. Nakon podizanja šatora, usledilo je tuširanje. Sofi i Ika su se brzo istuširale, dok je Teki čekala da padne mrak kako je niko ne bi video. Uspele smo nekako da je uverimo da ćemo sve tri čuvati stražu, iako skoro da niko nije ni prolazio od ljudi. Takođe, nismo smele da je gledamo i morale smo da okrenemo leđa. Sofija i Iskra su držale veliko šatorsko krilo sa jedne strane, a ja sa druge. Napravile smo joj dobar prostor ispred vikendice da se istušira. Solarni tuš smo okačili o neku letvu sa krova tako da mu je i visina bila odlična.

Smeh je nastao u momentu kada je Teodora shvatila da je Iskra posmatra. Iskra je iskoristila priliku jer je manja i sve je interesuje, a kako je i ne bi interesovalo kada joj detinjstvo prolazi pored dve starije sestre koje su sada u pubertetu. Sve u svemu, kako je Iskra shvatila da joj Teodora ne može zabraniti da je posmatra i kako bi umirila Teodoru, Iskra je stavila sunčane naočare i nastavila da je posmatra. Tada smo se sve četiri nasmejale grohotom, dok je Teodora i kroz smeh i ljutnju zajedno, pomalo i svesna nemogućnosti da napravi neki pokret ka Iskri, pričala kako jedva čeka da se „obračuna“ sa

Iskrom. Meni je ostala hladna voda za tuširanje jer se i ona koja se ugrejala na suncu već ohladila jer je sunce davno zašlo. Važno je samo disati pravilno, ponavljala sam dok sam se tuširala.

Sa sutonom su devojke ušle u šator i nastavile da čavrljaju. Dragan je otišao do Sretka na čašicu-dve razgovora i ne znam kada se vratio.

Kada je mesec obasjao šator i devojke utihnule, osetila sam mir koji se ne uči ni u jednoj školi. Samo tišina, voda, i osećaj da smo na pravom mestu — svi zajedno, pod istim nebom.

Nebo je bilo prepuno zvezda i izgledalo je kao da ju tu odmah iznad nas. Stajala sam neko vreme pored šatora i posmatrala okolinu.

Osetila sam se tako spokojno i srećno jer se radujem predstojećim danima.

Postoji nešto što se ne može naučiti ni iz knjige, ni iz škole.

To je osećaj kada svako veče ne znaš gde ćeš spavati, ali znaš s kim.

To je snaga kad hodaš uz brdo, a tvoje dete ti peva pesmu da ti olakša.

To je odluka da zameniš zidove sa nebom koje se stalno menja.

Svaki početak je neudoban. Ali negde između bola u ramenima i vetra koji nosi tvoje misli, shvatiš da si već stigao — ne tamo gde si krenuo, već bliže sebi.

Treći dan - 8. jul 2025.

Kamp Markova ravan → Sjenica → Medare

Pešterska lekcija: Od krize do najlepšeg gostoprimstva

Postoje dani na putu kada nam priroda
ne šapuće, nego ćuti.

Ne da bi nas kaznila, već da bi čula koliko smo spremni da
sami sebi odgovorimo zašto smo krenuli.

Najranije se probudio Dragan. Retko kada se na putovanjima probudi neko pre njega. Voli ujutru da se istušira i započne dan svež. Tako je bilo i ovog jutra. Kao po običaju, probudio me je. Da nije njega, nas četiri bismo spavale neuporedivo duže.

Ustala sam i vrlo brzo nakon toga probudila devojkice. Bilo je potrebno da krenemo što pre jer danas nam je cilj da obiđemo Sjenicu u kojoj će nas dočekati Sabahudin Abdagić, sa kojim se Dragan povezoao preko društvenih mreža.

Naravno, koliko god da želimo da naše jutarnje pakovanje završimo što pre, to se zaista, ali zaista dešava izuzetno, izuzetno retko. Kako god da smo podelili poslove, nekako nam se vreme nemilosrdno otimalo. Ni čarape, koje smo sinoć Iskra i ja oprale, a ni deset majica nisu bile suve. Noć je bila sveža, mada nama u šatoru nije bilo hladno.

Dragan je našao kod Sretka žicu na kojoj je raširio majice, dok smo nas četiri na nekoj drvenoj, niskoj ogradi pored puta okačile čarape da se suše. Doručkovali smo i krenuli sa pakovanjem, ali to pakovanje nekako nismo privodili kraju. Sada razumem i zašto. Ipak je to bio početak putovanja i tada smo imali najveće zalihe hrane, tako da je pored ličnih stvari bilo potrebno rasporediti i hranu.

Rančevi su zaista bili teški, naročito Draganov.

Kao i uvek, početak putovanja započinjemo fotografisanjem na nekom od lepih mesta u okolini i zbog uspomene i zbog toga jer nam fotografije pomažu da se prisetimo toka događaja i da evociramo neke uspomene. Zamolili smo Sretka da nas fotografiše i isto tako da zajedno sa njim napravimo zajedničku uspomenu.

Krenuli smo makadamom, putem i za pešake i za automobile. Put je odmah

vodio uzbrdo i nisam se nimalo osećala spremnom da mogu da prepešačim tako veliku i po visini i po dužini uzbrdicu. Imali smo i kraću opciju, preko brda, ali je to bila još ekstremnija varijanta i nismo hteli da je oprobamo naročito zbog teških rančeva.

U startu su za nama krenula tri psa. Izdržala su sa nama uspon, dok nismo naišli na neko veće imanje koje su čuvali veliki, krupni i nimalo prijateljski nastrojeni psi, a od straha jer su me baš preplašili lajanjem nisam ni obratila pažnju koje su rase, jer sam žurila da se što pre sklonim.

Nakon tog prepada, sa nama je ostao samo jedan, crni pas koji nas je pratio skoro do pred sam ulaz u Sjenicu.

Vetar je duvao, ali nije bio snažan kao juče, tako da mi je na trenutke, kada zastanemo da se malo odmorimo, bilo hladno i oblačila sam jaknu.

Sofijina kriza - roditelj ne vodi samo, već i uči

Naravno, tempo je diktirala Iskra. Samo mali deo puta smo išli makadamom nakon penjanja, a zatim smo stigli do asfalta i jednog od magistralnih saobraćajnica. Pešačenje asfaltom zaista, bar za mene, nema neku posebnu draž, naročito ako je put prometniji.

Odmah po izlasku na asfalt krenula je i duga nizbrdica, bar u dužini od 2 km, a to je za nas značilo dodatno opterećenje, naročito za naša kolena. Sofiji je danas bilo teško pešačenje, naročito joj je bio težak ranac i bila je poprilično demotivisana i nekako je lako odustajala od svega. Dragan je pokušavao na mnogo načina da joj pomogne, tako što bi joj dodatno podešavao kaiševe na rancu i visinu ranca, potom je uzeo od nje nešto od hrane i vode kako bi joj olakšao, ali to Sofkici ništa nije pomagalo. Jednostavno je bila neraspoložena i nimalo je nije privlačilo pešačenje, a ni nošenje teškog ranca.

U jednom momentu se rasplakala jer se osetila da je ne razumemo, a i ona je, kad god se setim njenog rođenja, oduvek bila najkrhkija od sve tri, i u fizičkom i zdravstvenom smislu.

Ona već sitnim i sigurnim koracima ulazi u pubertet i primetili smo da počinje lako da odustaje od nekih stvari kada vidi da je potrebno uložiti više rada, truda, istrajnosti. Tako se i u tom trenutku ponela, pitajuću se koja je poenta ovog pešačenja i zašto nismo krenuli biciklima jer bismo bili mnogo brži i njoj bi bilo lakše da nosi stvari u bisagama.

Ona zna da je dobro za nju kada se isplače tako da je dala sebi oduška.

Dragan je uspeo da podesi dobro ranac i da joj olakša dosta, a i ona se umirila i osećala bolje.

Razmišljala sam i posmatrala je dok je plakala. Koliko god da kao roditelj znam da je ne mogu sačuvati od bola i od života, borila sam se sa sobom iznutra. Uvek će jedan deo mene tugovati dok god neka od njih pati.

Sa one druge, racionalnije roditeljske strane, bilo je važno ne razmišljati o kilometru koji nas čeka, nego o godinama koje dolaze. Osetila sam da će joj ovo pešačenje, kad-tad, postati mera svega – da ništa vredno ne dolazi bez truda, i da suza nije slabost nego dokaz da pokušavaš.

Jer, upravo su ti neki izazovni momenti na putovanjima, neki budući izazovni momenti u njenom životu. Kada prođe kroz neko iskustvo uz našu podršku, biće sigurnija da se kasnije sama upusti u neko novo životno iskustvo.

Nakon nizbrdice se put račvao na dve strane, desnu i levu. Mi smo krenuli na desnu stranu ka Sjenici, a na samom tom račvanju puta, sa desne strane je velika ravnica, sa niskom zelenijom travom, a pored samog puta je jedan drveni sto sa klupama koji je natkriven. Odlučili smo da stanemo i odmorimo iako je okolo nas bilo smeća na pregršt.

Neverovatno je koliko čovekova besvest može da ide daleko.

Žao mi je kako se neki ljude odnose prema prirodi i zemlji u kojoj žive, a priroda ne traži savršene, ona traži ravnotežu. Malo smo se odmorili i jeli kukuruz iz konzerve, kao i čokoladne pahuljice.

Dragan je primetio nekog momka koji je prolazio blizu pa je otišao da ga upita o preporuci za put kojim je najbolje pešačiti. U razgovoru je saznao da je taj deo pored puta u stvari jezero, ali da je sada presušilo i da je izvor pitke vode na par desetina metara od nas.

Nastavili smo put van asfalta jer smo hteli da iskoristimo svaki pedalj hodanja po zemlji. Ubrzo smo se opet našli na asfaltu i u ravnici. Do Sjenice nas je sve vreme vodio asfaltiran put, koji i nije bio tako mnogo prometan.

Tišina mi nije praznina, nego prostor u kojem se vraćam sebi

Sofija i Teodora su uglavnom išle ispred nas i to podalje, dok su pak Dragan i Iskra znali da budu dosta sporiji ostajući iza nas tri. Iskra voli da priča, zapitkuje i da hoda svojim tempom, bez žurbe, tako da je uživala u tatinom društvu.

Vetar je duvao, ne previše, taman toliko da se čuje njegov dah. U tim trenucima ne postoji reč, samo disanje.

Nebom su se bili nadvili veliki, beli oblaci koji su nagoveštavali kišu ili se barem meni tako činilo.

Nakon izvesnog hodanja, razmak među nama se prirodno napravio.

Svako je pronašao svoj ritam, svoj korak, svoj mir.

Jedno vreme sam provela sama na putu. Volim mir, samoću i tišinu i baš uživam u tim trenucima, jer u njima konačno čujem svoje misli kako ne žure.

Tišina mi nije praznina, nego prostor u kojem se vraćam sebi, bez obaveze da bilo kome

objašnjavam ko sam i zašto idem.

Naišli smo sa naše leve strane na manju, staru, drvenu kućicu koja se nalazila u ograđenom delu, u kom se gajila stoka. Prošli smo je i sa puta skrenuli ka livadi da sednemo i odmorimo se pre nego nastavimo zadnju deonicu do Sjenice.

Ovaj put sam se baš dobro obukla i nisam sklanjala ranac sa leđa jer mi je bilo baš hladno dok sam sedela. Čak sam i dremnula malo, obgrlivši kolena rukama i naslonivši glavu na ruke.

Trgnula sam se jer sam utonula u san i počela da padam na travu. Da se ne bismo predugo zadržavali, pokrenuli smo se i nastavili.

Sjenica: Sultanija Valida i Sjenička kuća

Bili smo na oko 5-6 km od Sjenice.

Hodali smo proširenjem pored asfalta, koje je bilo skoro dva metara širine i ponegde posuto sitnim kamenjem, dok je negde bilo i manje prohodno zbog toga jer je obraslo niskim rastinjem i korovom. Nakon nailaska na tablu sa natpisom Sjenica put se račvao na nekoliko, a mi smo po navigaciji krenuli opet nekim užim, koji nije bio asfaltiran i koji je vodio pored kuća i ukazivao nam da smo već u nekom naselju.

Iskra je jedva čekala da dođemo do prodavnice jer je sa nestrpljenjem priželjkivala sladoled.

Nakon 1-2 km naišli smo na manji market. Poskidali smo rančeve i zauzeli neko mesto u zaklonu u slučaju da krene kiša. Dragan je otišao sa Sofijom i Iskrom da kupe sladoled i nešto da popijemo i osvežimo se dok je Teodora ostala sa mnom vani. Ona je odmah uzela knjigu da čita.

Neverovatno je koliko je lep osećaj kada se skine ranac i kada se oseti ta lakoća u pokretu. Delovalo mi je oslobađajuće.

Ubrzo su njih troje došli sa sladoledima, čipsom i napicima. Svima nam je prijala i pauza i

osveženje, a i u nekom momentu je krenula sitna i gusta kišica, tako da smo izvadili kabanice i pripremili se za pešačenje po kiši. Međutim, vrlo brzo je kišica prestala i opet se nebo razvedrilo i sunce pojavilo.

Upoznali smo vlasnika radnje koji je izašao i popričao sa nama. Pitao se kako Iskra sve to izdržava, jer je smatrao da je jako mala.

Zahvalili smo se na mogućnosti da sednemo ispred prodavnice i odmorimo se, pozdravili i nastavili dalje. Do centra gde je trebalo da se sretnemo sa Sabahudinom preostalo nam je još nekih 20-ak minuta hoda, ali je sunce tada već peklo i nije nam se baš hodalo po vrućini.

Kad sam ugledala prve krovove Sjenice, samo sam osetila zahvalnost – što smo stigli i opet zajedno postigli cilj. Prolazili smo ulicama, pozdravljali ljude kako na ulici tako i u obližnjim kućama. Na jednoj raskrsnici je jedan auto stao. Izašao je čovek i prepoznao nas jer je video na nekoj facebook grupi da se Dragan raspitivao o pešačenju preko Peštera i povezo da smo mi ta porodica. Pitao nas je da li nam je potrebno nešto i kako može da nam pomogne. Zahvalili smo se i svako od nas nastavio svoj put dalje.

Vrlo brzo smo stigli do Sultan Valide džamije gde je trebalo da se nađemo sa Sabahudinom.

Primeti se sa puta ta imponantna građe-vina, koja mi je po nečemu izgledala drugačije spolja od mnogo džamija koje sam do sada videla. Nalazi se u centru grada, na raskrsnici puteva, na blagom uzvišenju. Ušli smo u dvorište i shvatila sam

da je potrebno da presvučem šorc i obučem duge pantalone kako bih mogla da uđem unutar džamije. To sam uradila brzo, dok su me njih četvoro skrivali. Stavili smo rančeve na klupe, pored nekog manjeg objekta.

Ubrzo je stigao jedan čovek kog sam primetila da radi kao konobar u obližnjem kafiću dok smo se primicali džamiji. Bilo je vreme namaza i prvi put sam uživo videla kako izgleda islamska obredna molitva, koja uključuje niz pokreta kao i učenje iz Kur'ana. Namaz se obavlja pet puta dnevno u tačno određeno vreme i obavezan je za svakog Muslimana i Muslimanku koji su dostigli pubertet. Namaz je drugi stub islama i smatra se najvažnijim vidom molitve u islamu.

Nisam religiozna u smislu da osećam da sam pripadnik samo jedne vere. Ne tvrdim da su ta i ta vera, praksa ili uverenje ispravni, nego pronalazim istinitost u svakoj od njih.

Izražavam i divljenje i poštovanje u ovakvim situacijama kada mogu da prisustvujem nekom religioznom obredu ili kada svedočim nekom načinu života ljudi jer postoji mnogo više od jednog ispravnog načina da se živi.

Sabahudin je stigao, pozdravio nas i odmah uveo u džamiju što je mene jako obradovalo jer nismo bili sigurni da li su posete putnicima i turistima dozvoljene. Napisala sam i

putnicima i turistima iz razloga zato što smo mi odavno prestali da budemo turisti.

Odmah pre ulaska u džamiju pokazao nam je da je potrebno da se izujemo. Ispred ulaznih vrata džamije se nalazi jedan veliki tanji, šareni tepih, a odmah po ulasku u džamiju zakoračila

sam nogom na najdeblji i najmekaniji tepih ikada. Bio je to jedinstven osećaj i zadovoljstvo za naša stopala.

Sav pod je prekriven tepihom, a koliko sam razumela, tepih je te debljine iz razloga da vernicima ne bi bilo hladno kada se klanjaju. Tepih izgleda očuvano i primeti se da se vodi računa o čistoći.

Odmah po ulasku u džamiju sa naše desne strane zatekli smo muškarca i dečaka kako sede na podu, dok dečak od devet godina uči da čita Kuran. Imali smo priliku da nam pročita jedan kratak deo. Naravno, ništa nismo razumeli, ali svakako smo mu se oduševljeno zahvalili.

Osetila sam i veliku zahvalnost što imam priliku da budem u jednoj ovakvoj građevini. Sabahudin nam je ispričao neke zanimljivosti o džamiji. Popeli smo se i na sprat na kome je takođe pod prekriven mekanim, debelim tepihom. Pogledali smo neke od knjiga i sagledali celu džamiju iz ptičje perspektive i napravili jednu zajedničku porodičnu fotografiju. Džamije su kao verski objekti dosta svedeniji, kada je enterijer u pitanju. U ovoj džamiji su na zidovima u nekom simetričnom rasporedu ispisani neki od citata iz Kurana i na tavanu kupole je jednostavan luster kao i neka naslikana šara. Na zidovima nema ukrasa, kaligrafije ni ornamentike. Sultan Valide džamija je najveća stara džamija u Sandžaku sa najvećim kubetom na Balkanu.

„Džamija Pertevnihal Valide sultanije, poznata kao džamija “Sultanija Valida”, nalazi se u samom centru Sjenice i jedan je od simbola tog sandžačkog grada i opštine na jugozapadu Srbije. Sagrađena je sredinom 19. veka, kao zadužbina majke turskog 32. sultana i 111. islamskog halife Abdulaziza. Pored one u Sarajevu, ima status „carska“ ili „careva“, jer ju je gradila sultanova porodica.

Pored simbolike ponovnog rađanja Osmanlijskog carstva, specifična je i jedinstvena u graditeljskom smislu, jer ima kube (kupolu) bez stubova čiji je prečnik oko 15 metara.

U narodu se može čuti legenda o postanku džamije prema kojoj su hajduci i odmetnici opljačkali karavane s robom Pertevnihal Valide sultanije. Prema toj priči, pošto je sultanija vratila svoju robu i dukate, dala je da se u Sjenici izgradi džamija.“

Nakon izlaska iz džamije krenuli smo kroz dvorište do glavne kapije i tek tada sam sagledala i veličinu dvorišta i to uzvišenje na kom se džamija nalazi jer smo se spustali

blago nizbrdo. U dvorištu je i česma sa pitkom vodom.

Džamija je svakako građevina koja se izdvaja od okolne sredine i to ne samo po izgledu.

Krenuli smo sa Sabahudinom do sjeničke kuće, etno-turističkog kompleksa. Sjenička kuća je u poslednjih par godina objekat u kojem je smeštena Gradska biblioteka sa čitaonicom, a odnedavno i uprava lokalne Turističke organizacije. Predivno je videti kako gradska uprava u saradnji sa drugim organizacijama vodi računa o spomenicima istorije i kulture od značaja, bar što se tiče njenog izgleda. Kuća se zaista kao i džamija izdvaja od okolne sredine po svom izgledu. Objekat predstavlja repliku tradicionalne sjeničke kuće s kraja 19. veka.

Još uvek se razmatra njena funkcija i namena, tako da nije bila otvorena za posetioce. Trebalo bi da bude delimično muzej u kojem bi bila prikazana tradicija i kultura dva naroda, ali i mesto koje bi odslikavalo život prosečnog domaćinstva Sjenice.

U prizemlju bi trebalo da bude etno restoran, u kojem bi se predstavila gastronomska ponuda ovog kraja. U podrumu bi trebalo da bude mesto za radionice koje bi koristili kuvari i konobari za obuku i pripremu autentične gastronomske ponude.

Na drugom spratu trebalo bi da bude muzej koji predstavlja bošnjačku kulturu i tradiciju.

Na trećem spratu je predviđeno pet apartmana, za one koji bi želeli da spavaju u Sjeničkoj kući, tako da bi na neki način kuća samu sebe finansirala.

Sve u svemu, kuća spolja zaista izgleda prelepo i navijam da se Sjeničani dogovore u najboljem interesu za sve.

Kuća se nalazi odmah pored korita reke Grabovica i sa jedne strane kuća izlazi na ulicu, dok sa druge gleda na reku i veliki, uređen park i šetalište.

Opština Sjenica je treća po veličini u Srbiji. Smeštena je u blagoj kotlini Pešterske visoravni. Nalazi se na 980 metara nadmorske visine.

Ovde su nekada karavani na putu iz Dubrovnika u Carigrad odmarali konje. Sjenica se prvi put pominje 1253. kao mesto na dubrovačkom putu, gde su trgovci pristajali i plaćali

carinu. Umela je da bude odsečena od sveta zbog snegova i smetova, a i danas su u sjeničkom kraju obično najniže temperature u čitavoj Srbiji.

Sabahudin nas je odveo do nekog restorana čije ime nismo ni zapamtili, iskreno. Sofi i Iskra su bile gladne pa su poručile pileći batak, dok smo Dragan i ja poručili čorbu. Teodora nije htela da jede.

Ostali smo oko sat vremena. Pre polaska smo se namazali kremom za sunčanje jer je sunce napolju bilo dosta jako.

Susret sa Fatmirom i njegovom porodicom

Pozdravili smo se sa Sabahudinom. Na izlazu iz restorana se našao i jedan mladić, biciklista, sa kojim smo prozborili koju na engleskom. Iz Nemačke je, čini mi se da ima oko 19-20 godina i biciklirao je do Grčke, a sada se vraća nazad. Bio je iznenađen veličinom naših rančeva, naročito Draganovim i zapitao se koliko je težak. I sam je pretpostavio da nije baš lako pešačiti sa tolikim teretom.

Na njegovom biciklu je bilo jako malo stvari, što mi je ukazivalo na to i da su šator i vreća za spavanje lagani, a po nekom pravilu, što je laganija oprema to je i kvalitetnija i skuplja, naravno. Takođe, i količina ličnih stvari je bila manja. Kisnuo je danima jer je vozio po kiši i sada traži i topli obrok kao i mesto za spavanje van šatora kako bi se okupao, odmorio i osušio opremu. Nasmejan, vedar i otvoren mladić nas je pozdravio i nastavio put u suprotnom smeru od našeg.

Mi smo se uputili ka izlasku iz grada. Posle 10-ak minuta hoda, stali smo kod prodavnice da kupimo nešto od hrane jer će u narednim danima biti teže pronaći istu. Kupili smo ogromno pakovanje medenjaka koji se meni uopšte nisu dopali, dok su svi ostali bili oduševljeni.

Iz grada, put nas vodi ka pašnjacima i livadama u pravcu sela Raždaginja. I dalje se krećemo asfaltom. Uglavnom su pored puta privatne parcele. Nailazimo i na jednu česmu, gde na kratko zastajemo da se odmorimo, ne baš tako voljni da nastavimo.

Ispred nas se ukazuje jedno omanje naselje, selo pod nazivom Medare.

Teki i Sofi kao i uvek daleko ispred nas, ja negde u sredini, dok Iskra i Dragan zaostaju, jer Dragan prati njen tempo i uživa u svakom trenutku sa njom. Prolazimo pored jedne kuće koja se gradi i jedan stariji čovek, dovikujući sa prozora, pita da li nam je potrebna pomoć

ili nešto. Dragan mu se zahvaljuje i nastavljamo dalje. Već se bližimo izlasku iz sela i negde je oko sedam sati i trebalo bi da nađemo mesto gde ćemo podići šator.

Prolazimo pored zadnje kuće koja se nalazi sa naše desne strane i u dvorištu vidimo nekoliko ljudi kako sede i pričaju. Pored te kuće je još jedna koja se gradi, bez

kapije sa velikom livadom. Dragan predlaže da tu stanemo i prenoćimo, najviše iz razloga jer se sprema kiša, možda čak sa grmljavinom i ta kuća bi nam dobro poslužila kao zaštita. Odlazimo do ljudi pored kojih smo prošli i Dragan pita da li bi bilo u redu da prenoćimo u susednom dvorištu. Izlazi mladić koji nešto govori Draganu i odlaze do kuće koja se gradi. Nakon par minuta nas Dragan poziva da odemo do njega jer se dogovorio sa mladićem da podignemo šator u dvorištu na livadi. Ispostavilo se da je taj mladić, Fatmir, isti onaj koga je danas Dragan sreo na pauzi kod izvora gde je jezero presušilo. Ko bi rekao da ćemo se na kraju dana opet sresti i da ćemo u kući koju on pravi postaviti šator i prespavati.

Skidamo rančeve, sedamo na travu, jer konačno možemo malo da predahnemo od tereta kako bismo mogli da skupimo snage da podignemo šator i obavimo sve potrebne stvari pre spavanja.

Dragan je otišao po vodu kako bismo se istuširali i kada se vratio preneo nam je da su nas Fatmir i njegova porodica pozvali kod njih da se upoznamo.

Otišli smo odmah. Dočekali su nas sa posluženjem i poslasticom – lubenicom.

U pitanju je, kako smo posle iz priče ljudi iz drugog sela saznali, jedna vrlo ugledna i dobra porodica. Majka Nedžiba je ostala bez muža, sa svoje četvoro dece. Dve ćerke, Alisa i Ajša i dva sina, Fatmir i Iso, su njeni dragulji. Nadžiba je po izgledu žena oko 50 godina starosti i uprkos godinama odiše lepotom, jednostavnošću i dobrotom. Ima iskren osmeh i neku smirenost i stabilnost koja se najpre oseti u njenom pogledu, ali i glasu. Njene oči će mi zauvek ostati u sećanju. Ne znam njenu priču, ali odiše snagom. Ćerka Alisa je lepotica na nju i ona je sa nama najviše pričala. Udata je i živi u Turskoj, ali je sada kod njih. Fatmir je oženjen Berinom i imaju bebu od nekoliko meseci. Iso je srednjoškolac.

Nakon predivnog i opuštajućeg razgovora, povukli smo se u susedno dvorište kako bismo postavili šator i istuširali se.

Sve se nekako odvijalo kao da smo u filmu. Ili što bi Nedžad rekao: „ Sve ti je to, Dragane, nafaka.“

Brzo sam zaspala. Znali smo da je za sutra prepodne prognozirana kiša pa smo zamolili za dozvolu da ostanemo dok ne stane kiša, a to je značilo i da možemo spavati do koliko god ko bude hteo.

Da li je susret Dragana i Fatmira bio slučajan ili neki znak pokraj puta? Ko bi rekao da ćemo se sresti na kraju dana!?

Bio je ovo dan suočavanja sa naporom, unutrašnjim borbama, Sofijinom krizom, vetrom, i prvim dubljim pitanjem – „zašto uopšte hodamo?“

To je trenutak kada se avantura pretvorila u lekciju.

Ovaj dan nam je važan jer u njemu prvi put dolazi do unutrašnjeg otpora– i fizičkog i emotivnog.

Ramena su nas bolela, vetar nije popuštao, Sofija je bila demotivisana, ali je to upravo taj trenutak kad se gradi ono što svaka porodica na putu nauči: istrajnost i blagost u isto vreme.

Snaga ne nastaje kad idemo lako.

Nastaje onda kad želimo da stanemo, ali ne stanemo.

Kad se umesto pobede nad drugima, izborimo za mir u sebi.

Četvrti dan - 9. jul 2025

Medare → visoravan Peštera → katuni

Dan kad više ne posmatraš prirodu, već postaješ njen deo

Kad uđemo dovoljno duboko u tišinu,
shvatimo da ona ima glas.

Na Pešteru, to nije tišina praznine, to je tišina prisustva.

Svet tu diše sporije

i ako želimo da nas primi, mi mu se prilagodimo.

Celu noć je padala kiša uz grmljavinu. Nama je bilo dobro, jer smo bili ušuškani u Fatmirovoj kući u izgradnji, tačnije u delu kuće koji je planiran za garažu. Osećala sam zahvalnost što smo imali priliku da se sklonimo od kiše i ako nam šator ne propušta vodu. S obzirom da nemamo iskustvo sa Pešterom, više nas je plašio vetar pa smo se zbog toga sklonili u kuću.

Povremeno sam se budila i nastavljala da spavam. Kiša je padala i vreme je bilo idealno za spavanje.

U nekom momentu je Sofi ustala i izašla iz šatora i to baš u pravo vreme. Kada je izašla videla je kako se voda primakla našem šatoru, jer je kuća još uvek bez krova, pa je prizemlje kuće već bilo poplavljeno. Ustali smo svi brzo i pomerili šator tako da je samo jedan manji deo bio pokvašen. Svakako je vodu nepropustan, ali bi nam bilo teže da ga osušimo.

Vratili smo se u šator da odmaramo, jer smo po prognozi koju smo juče pratili, znali da će kiša prestati tek dva-tri sata posle podneva. Teodora je čitala, Sofi i Iskra su negovale stopala i iscrpljivale zalihe putne apoteke, čini mi se bezrazložno, ali je bilo zanimljivo posmatrati ih kako vode računa o sebi i svojim stopalima. Dragan i ja smo polako krenuli da se pakujemo i pospremamo.

Oprala sam sudove i doručkovali smo tostiran hleb sa slanim i slatkim namazima uz čaj. Naravno, njih četvoro su jeli i one medenjake od juče, koji su meni, ma koliko nisam izbirljiva kada je hrana u pitanju, zaista bili neukusni. Tost nam je svima prijao i ovo je bio prvi put da smo tostirali hleb u tosteru na otvorenom plamenu.

Pakovanje nije išlo brzo ni ovaj put, ali kod nas više nema te nervoze ni požurivanja. Sve se dešava sa razlogom. Prihvatanje donosi mir.

Današnji cilj nam je bilo selo Buđevo. Selo Buđevo se nalazi na severnoj strani Peštorskog polja, u Gornjem Pešteru. Udaljeno je 25 km južno od Sjenice. Locirano je između četiri brda i svrstava se u seoska naselja razbijenog tipa. Deli se na gornje i donje selo. Dragan je dobio preporuku da odemo do dela gornjeg sela, koje je nekada najviše bilo naseljeno plemenima Popadić i Rakočević.

Prvobitna zamisao je bila da odemo do sela Raždaginja, do porodice Cucak, starih prijatelja, Fikreta i Ismete i njihove velike porodice. Porodicu Cucak smo upoznali pre desetak godina kada smo snimali film o preradi vune i čitavom procesu izrade odevnog predmeta za naš ISKON mode. Oni su nam bili domaćini i na njihovom imanju smo snimali kadrove, poput šišanja ovce, pranja vune, predenja i pripreme prediva za dalju obradu, tj. ručno tkanje na razboju. Sofija i Teodora su bile dosta male, tako da ih se i ne sećaju, a Iskra ih nije upoznala. Oni su preko leta u katunima ili stanovima, jer se bave stočarstvom.

Gaje krave i ovce i to im je glavna delatnost. Naravno, prave izvanredan sudžuk i pršutu, kao i sir, za prodaju. Međutim, ovaj put su bili u velikim obavezama, što zbog žurbe da obezbede hranu za stoku preko zime, jer je ove godine jako velika suša, što zbog toga što Fikretov najmlađi sin polaže prijemni ispit za upis u srednju školu.

Bila sam tužna što ih neću ponovo videti. Dragan je bio njihov gost više puta jer je po tom kraju vozio biciklističke solo ture.

Prošlo je podne i kiša je prestala da pada. Vrlo brzo su stigli i ljudi koji su radili na izgradnji Fatmirove kuće, što nas je podsetilo da vreme ne čeka i da bi bilo dobro da što pre krenemo. Dragan je po dolasku tih ljudi prokomentarisao kako su svi dosta mladi i da je veoma iznenađen s obzirom kakva je situacija sa majstorima i kako mlađe generacije žele da budu samo menadžeri. Oni su radili na pripremi za postavljanje krova na kući.

Put ka Buđevu – Plan koji menja život

Temperatura vazduha je za razliku od juče bila niža za bar deset stepeni, ako ne i više.

Duvao je i vetar, tako da su nam jakne bile potrebne. Ipak smo i na oko 1000 mnv.

Po polasku smo se pozdravili sa Nedžibom i njenom porodicom i zamolili ih da nam ustupe toalet za devojke.

Napravili smo zajedničku fotografiju ispred ulaza u njihovu kuću i krenuli.

Volela bih da vidim opet Nedžibu i čujem njenu životnu priču. Nisam skoro osetila takvu snagu u jednoj ženi kao kod nje.

Krenuli smo oko dva sata posle podne, kako smo i planirali. Asfalt se već osušio od kiše. Na nebu su se nadvili veliki, sivkasti oblaci, koji su bili toliko nisko da na fotografijama deluje kao da rukom možemo da ih dodirnemo. Sve vreme smo hodali asfaltom. Poneki auto bi prošao pa bismo se malo sklonili u stranu pored puta. Pored puta su uglavnom ograđene parcele i livade, sa ili bez stoke na ispaši.

Teodora i Sofija su i ovaj put išle prve. Drago mi je zbog njih. Sve su bliže jedna drugoj, jer je Sofija već doživela neke promene ulaskom u pubertet i Teodora to primećuje, tako da je polako kao najstarija i najzrelija od sve tri poziva u svoj krug. Iskra i Dragan su zadnji, jer Iskra sve vreme priča i veoma često pita kada će pauza. Dragan uživa sa njom i upija svaki trenutak. Posmatram ih i osećam veliko zadovoljstvo i zahvalnost jer sam srećna što su deo mog života. Mnogo sam naučila od svakog člana porodice i zahvalna sam na tome što i dalje učim od njih.

Isto tako, uživam i u ovoj samoći i pešačenju, tišini i prirodi koja me okružuje. Iako ponekad osećam težinu ranca kao prepreku za brži hod, opet sam zahvalna i na ovom iskustvu jer znam da će mi pomoći da malo ojačam mišiće vratnog dela kičme.

Nailazimo na tablu sa natpisom Zaječica. Takođe se susrećemo i sa promenom reljefa terena. Pred nama se iza krivine, izdižu brdašca i brda, kao i uzbrdice koje valja savladati sa ovim teretom na leđima. Nailazimo i na po koju kuću, kao i jedan pojas šuma, jer se svakako i visinska razlika menja.

Susret sa Fikretom – Ljudi kao svetionici

Prođosmo jednu omanju uzbrdicu. Sastadoh se sa Sofijom i Teodorom. Stale smo da pričamo i da sačekamo Iskru i Dragana. Preko puta nas je bila jedna veća zgrada za koju sam pretpostavila da je zgrada škole, što se kasnije i ispostavilo. Taman što sam fotografisala zgradu za uspomenu i podsećanje na put gde smo sve prošli, prolazi jedan crni auto pored nas tri, koji usporava i na trenutak prepoznajem da je u autu Fikret Cucak koji mi maše jer me je prepoznao. Parkira se i izlazi da bi nas pozdravio. Suviše je slučajnosti na ovom putovanju.

U tom stiže i Dragan sa Iskrom. Baš sam se obradovala što smo ga sreli.

I njemu je bilo drago. Odmah je pitao kako je Iskra i kako sve podnosi. Naravno, mi ne zameramo na tim pitanjima. Preusmerimo pitanje na Iskru da ona odgovori, iskreno. Draganu i meni je važno da njih tri dožive svet i ljude na njima svojstven način, ne našim očima. Odgajamo ih da budu građani sveta.

Fikret je krenuo da razvozi sir i mleko i žurio je. Uputio nas je do prodavnice koja je bila na petnaestak minuta hoda od škole. Pitao nas je da li nam je potrebno nešto, pošto smo saznali da u prodavnici nema hleba. Dragan ga je zamolio da nam kupi bar po neku pitu, ako već ide do grada, da bismo imali za večeru. On će nas u povratku naći gde god da smo, jer ovo je ipak njegov kraj, poznaje svaki pedalj istog.

Pozdravili smo se sa Fikretom i nastavili svako svojim putem. Sećam se da smo i Dragan i ja pričali o tome koliko nam je drago da smo ga videli.

Nas je čekala jedna dobra uzbrdica i po usponu i po dužini. Iz Zaječice smo nakon desetak minuta hoda ušli u Raždaginju. Sunce se pojavilo i ugrejalo tako da smo skinuli jakne. Na ulasku u Raždaginju se sa naše leve strane na jednom brdašcetu pojavila džamija, dok je na desnoj strani stajao znak sa 13.7% uspona. Džamija je manja po veličini, bele boje sa crnom kupolom i jednim minaretom (Minareti su obično visoke kule sa kupolama na vrhu). Raždaginja je selo razbijenog tipa kao i prethodna kroz koja smo prošli.

Nakon 800 m nailazimo na prodavnicu sa desne strane puta. Na jednom delu koji je posut sitnijim kamenom i ograđen žicom, spuštamo rančeve da se odmorimo.

Nismo stigli ni svi da se oslobodimo rančeva, kad izlazi jedan čovek, pretpostavljam da je vlasnik prodavnice. Razgovara sa Fikretom telefonom. Nakon završetka razgovora nas zove da uđemo u prodavnicu i da izaberemo neki sok.

Razumela sam da mu je Fikret rekao da uzmemo neki sok na njegov račun. Uzele smo i štrudlu, kao i sladoled, jer nema pravog osveženja bez sladoleda. Teki nije htela sladoled. Do sada nismo probale ovakav sladoled i takve ukuse. Bile smo prijatno iznenađene i kvalitetom i cenom, a Sofi i Ika su kupile po još jedan.

Odavno nisam videla takvu prodavnicu. Malu, sa starijim nameštajem i rafovima. Snabdevena samo nekvarljivom robom i sa ne baš nekom većom ponudom. Podsetilo me je na detinjstvo provedeno kod nane i deke na selu. Unutra je sedelo nekoliko muškaraca, nisam zapazila na čemu, znam da su bili nisko. Tu su oni, kao u stara vremena nekada, sedeli i pričali. To su njihove društvene mreže. Samo ovde nema emotikona, već direktan pogled u oči. U prodavnicama nema alkohola u prodaji, kao u nekim drugim delovima Sandžaka.

Bilo nam je lepo napolju, jer smo se odmarali i pričali nešto neobavezno. Naravno, Dragan je uvek tu da podseti da se ne zadržavamo previše jer imamo još dosta kilometara da prepešačimo.

Taman kad smo kretali, iz prodavnice je izašlo nekoliko muškaraca. Jedan među njima nam je ponudio pomoć i da je tu za šta god da nam je potrebno. Dragan se zahvalio. Tada je i vlasnik prodavnice izašao i prozborio koju reč sa nama. On je takođe komentarisao našu najmlađu, Iskru, pitajući se kako ona to sve izdržava. Rekao nam je i za izvor vode „Dobra voda“ gde se nalazi uz put.

Pozdravismo se i krenusmo svako svojim putem, jer je već četiri sata poslepodne, vreme kada se prodavnica zatvara.

Zamislite da se prodavnice u gradu zatvaraju u 16h?

Ovde se živi potpuno drugačijim životom u odnosu na grad, da ne spominjem Beograd.

Spremamo se za pokret i tada Draganu zvoni telefon, Fikret je. Zovu nas u njihove stanove (katune), tj. njegova supruga Ismeta nas zove da budemo njihovi gosti. Naravno, da pristajemo, a da ne spominjem koliko se Dragan i ja radujemo ponovnom susretu sa njima.

Na putu ka katunima – Povratak prirodi

Nastavljamo asfaltom. Uzbrdica je duga i velika i biće nam potrebno bar još sat vremena hoda da je pređemo. Na nekoliko minuta hoda od prodavnice, Dragan zastaje i pokazuje nam kuću gde Fikretova porodica živi, naročito preko zime.

Kako smo odmicali od poslednjih kuća u Raždaginji, svet se otvorao.

Pešter se tog momenta razlio oko nas kao more.

Nije bilo ničeg da zaustavi pogled — ni drveta, ni kuće, ni zvuka.

Samo talasi brda, trave i kamena.

I tu, u toj tišini, osetila sam koliko je čovek mali — i koliko je lepo kad to prihvatiti.

Nastavljamo put i primećujemo da se naoblačilo i da sluti na kišu. Stajemo da pripremimo kabanice i navučemo zaštitu na rančeve. Tempo nam je isti, s tim da se sada pridružujem Draganu i Iskri. Sofija i Teodora su ispred i uhvatile su dobar ritam, tako da ih ne možemo stići. Iskra ne forsira iako je ponekad

i Dragan i ja zamolimo da malo pusti korak, kako bismo stigli pre mraka na odredište.

Naše dve starije su već u nekom momentu daleko ispred nas i ne vidimo ih. Počinje i sitna kišica, ali mi nastavljamo dalje. Stigli smo i do vrha brda i uzbrdica i primetili smo da su one stale da naprave pauzu i sačekaju nas. Tu smo sa njima zastali na par minuta da odmorimo posle naporene uzbrdica. Vetar je duvao i bilo je hladno, pa smo se na predlog Dragana sklonili u betonski kanal koji je bio izgrađen pored puta. Ličilo je kao da smo u rovu, samo što rov nije bio tako dubok, ali svakako nam je pomoglo da se malo sakrijemo od vetra kako nas onako znojave ne bi produvao.

Pokrenuli smo se posle kraće pauze. Pored nas prolazi auto u kom su Fikretovi sinovi i sinovi njegovog brata, koji nas pozdravljaju i zastaju na trenutak. Mašemo jedni drugima

uz osmehe na licu. Nastavljamo put. I dalje smo na asfaltu, ali nam ne smeta, jer nije ni toplo, a ni saobraćaj nije prometan tako da imamo mogućnosti da razgovaramo i uživamo u okolnoj prirodi. Mesto Raždaginja je odavno iza nas i nismo naišli ni na jedno naselje do sada. Fikretov sin se ubrzo vraća autom i izlazi da nam objasni da bismo mogli da skratimo put do stanova preko brda, jer nam je asfaltom dosta dalje. Prihvatamo predlog iako nam navigacija ne radi baš najbolje zbog lošeg signala na telefonu.

Odmah tu sa puta krećemo da se spuštamo niz brdo. Super je što imamo štapove jer nam mnogo pomažu. Ta strma strana padine nije baš prohodna jer ima i krupnog kamenja i niskog rastinja, najviše žbunova, mada smo prošli i pored dela gde je bačen otpad. Šteta da se u ovakvom prirodnom okruženju baca nerazgradiv otpad. Sećam se da sam videla usisivač.

Po silasku nailazimo na izvor sa pijacom vodom koji je ozidan i na kome piše Dobra voda.

Tu je i korito, napravljeno kako bi stoka mogla da se poji. Od česme se menja teren, blago je brdovit i uglavnom je zastupljena sitnija trava i na njoj puno izmeta od stoke. Pratili smo taj trag, iz razloga jer se tim putem kreće stoka koja je na ispaši i to je put do štala i katuna. Bili smo srećni što smo odabrali da sidemo sa asfalta jer od tog dela za nas kreće priroda i divljina; jednostavno Pešter u svom iskonskom obliku.

Povremeno smo stajali na po par minuta da pravimo pauzu. Poskidali smo kaba-nice, jer se razvedrilo i sunce je u zalasku obasjavalo brda sa naše leve strane. Bilo je još uvek hladno, vetar je duvao tako da smo Iskra i ja nosile i kapuljače.

Vetar nije bio jak ali je bio neumoran, kao da nas proverava.

Udarao nas je po licu, ulazio u rukave, zaplitaos kosu.

Nismo mu se opirali.

U prirodi ništa nije protiv nas - jednostavno nas samo iskušava da vidi koliko smo spremni da joj verujemo.

Dragan je išao ispred nas nekoliko stotina metara, da bi nas fotografisao. Fotografije su nam pravo blago i kada pišemo dnevnik sa putovanja. Setimo se šta se dešavalo u tim trenucima i zabeležimo. Naravno, da ne

pišemo ono u šta nismo sigurni, jer sećanja su varljiva.

Dragan nas obaveštava da požurimo i sklonimo se sa puta, jer će tu uskoro proći goveda pa da se ne uplašimo. Susreo se sa jednim mladim pastikom, koga je, kako nam je kasnije rekao, pitao gde su stanovi porodice Cucak. Pokazao mu je u daljini jednu parcelu koja se izdvajala po zelenoj boji. Ta parcela i ta zelena boja su nam bili orijentir. I nisu delovali blizu. Trebalo je još bar sat vremena pešačenja da bismo stigli do Cucakovih. Pastir je jako mlad i po Draganovoj proceni ima ne više od 14-15 godina. Od tog mesta se spuštamo nizbrdo pod uglom od 90 stepeni i prelazimo preko velike livade na kojoj i jeste bilo trave, ali uglavnom sasušene, jer su vrućine velike. Potrajalo je to spuštanje sigurno nekih 15-ak minuta i dođosmo do kapije da bismo izašli na put. Kapiju je Dragan prepoznao po tome što je zemlja na tom mestu bila utabana i puna vode, što je znak da se tu više hoda.

Nađosmo se na putu, makadamu, koji je odličan, jer je zemljani, ravan i prohodan. To je i zbog traktora i zbog auta koja prolaze tim putem.

Sad nam je ostalo samo da stignemo do te parcele i da na prvoj raskrsnici na koju naiđemo skrenemo levo. Već smo bili i gladni i umorni. Svi smo jedva čekali da stignemo do naših domaćina.

Priznajem da sam i sama bila malo nestrpljiva, a mogu tek da zamislim devojke. Mada, da nisam bila gladna mogla bih još da pešačim.

Svetlo se menjalo sporo, kao da i samo hoda s nama. Vazduh je imao ukus kamena i trave, mešavinu suvoće i života. Sofija je tog dana ćutala.

Hodala je spuštene glave, bez reči, i prvi put nisam pokušavala da je ohrabrim.

Shvatila sam da je i tišina način da se ide napred — ne moramo uvek da govorimo, nekad samo dišemo i čekamo da prođe.

A prođe uvek, ako hodamo dovoljno dugo.

Nailazimo na jedan katun sa naše leve strane i u dvorištu vidimo u daljini ženu koja širi neki materijal, meni nalik na bele pamučne tetra pelene(pamučna gaza). Setih se u momentu kako sam prve dve ćerke odgajila u pamučnim pelenama.

Spomenuli smo devojkama da žena širi taj beli materijal jer u njemu pravi sir. Imala sam priliku kao dete da gledam taj proces kod majkine ujne. Obožavala sam taj sir.

Žena koja je širila gazu nam se obratila i pitala da nismo zalutali jer retko ko da tuda prolazi osim ljudi koji imaju stanove, odnosno katune. Taj put vodi u planinu, a kako se približavao mrak, uplašila se da nismo zalutali. Dragan joj je objasnio da smo se uputili ka Cucakovima i ona nam je potvrdila da smo na dobrom putu.

Susret sa Cucakovima – Gostoprimstvo koje greje

Već je bio sumrak, tako da smo taman na vreme stigli. Iza brda se ukazalo imanje naših domaćina i ogromno stado ovaca.

Prva osoba na koju smo naišli je Fikreta, Fikretova snaja. Ona mi je ostala u sećanju kao razborita žena, koja uspeva pored života na selu da isprati tokove života i dešavanja van svog okruženja. I dalje je lepa kao što je pamtim.

Pozdravili smo se sa njom i njen dever nas je poveo do kuće gde su nas čekale Ismeta i njena jetrva.

Provukosmo se između bodljikave žice na ogradi i ugledasmo ih sve kako nas očekuju. Taj iskren osmeh i tu energiju retko gde sam osetila kao kod njih.

Generalno su ljudi u Sandžaku veoma gostoljubivi i ljubazni. Drago mi je i srećna sam što ovim našim pešačenjem možemo preneti delić te srdačnosti i ljudskosti.

Sofija, koja sada ima 11 i po godina, danas je prokomentarisala kako su ovde ljudi mnogo dobri i kao da nismo u Srbiji.

Sačekali smo da stado ovaca koje se kretalo ka štali prođe.

Uveli su nas u sobu gde se svi okupljaju posle napornog radnog dana. Odložili smo rančeve u jednom delu sobe i posedali na krevete. Hteli su prvo da nas uvedu u još manju sobu u kojoj su založili šporet na drva kako bismo se ugrejali, ali nama je i ova soba bila odlična da sednemo, odmorimo se i ugrejemo. Soba je krajnje skromna, sa četiri kreveta, na podu su stare prostirke, jedan manji stočić i oseća se miris loja, jer uglavnom jelo spremaju sa ovčijim lojem, odnosno mašću. Volim jagnjetinu tako da mi miris ne smeta. Oni su čitav dan vani sa stokom i naveče se u sobi okupe kako bi večerali i malo popričali. Vrlo brzo dođoše svi: Fikret, njegov brat, Ismeta, jetrva, Fikreta, njen muž i dever i omladina, neki od njihovih sinova. Puna soba ljudi. Ismeta nam odmah postavi sto, jer smo bili gladni, a na stolu pirinač sa jagnjetinom, jaja sa telećom pršutom, sir, sudžuk, domaće lepinje i domaća pita sa sirom i spanaćem. Posebno ističem kako su kore ručno razvijane i pravljenje. Ismeta ih je pekla na ulju, ne na loju, samo zbog nas.

Oči su nam jele te đakonije. Nama je samo dosipala, kao da ostali danas nisu ni radili niti su gladni. Takvi su ljudi, prvo da ispoštuju gosta. Još su neki čekali da mi prvo jedemo, zbog čega mi je bilo malo i neprijatno. Retkost je videti kako svi jedu iz iste velike tepsije. Jednostavno, oni su jedna velika porodica i to složna i nema odvajanja ni u kom smislu.

Devojke su nakon jela tražile da odu na spavanje. Smestili su nas u drugoj kući na spratu i obezbedili jorganima i ćebadima, samo da nam bude toplo i ugodno. Dragan i ja smo poneli rančeve i pomogli devojkama da se smeste. Dragan se vratio brzo do sobe gde smo večerali, dok sam ja kasnije došla.

Musafir i poštovanje

Po ulasku u sobu sam bila jako iznenađena, malo i prepadnuta i zbunjena, jer su, čini mi se svi, kako sam otvorila vrata i zakoračila preko praga, ustali, poput zapete puške. Sela sam i sećam se dobro tog osećaja i zbunjenosti i neprijatnosti, jer mi nije bilo jasno šta se dešava. U razgovoru sa Fikretom, Ismetinom jetrvom, saznala sam da je to kod njih običaj; da pokažu poštovanje prema musafiru, odnosno gostu.

Meni, a sudeći i po Draganovom raspoloženju, je bilo zaista predivno u društvu tih divnih ljudi sa kojima smo razgovarali o svačemu. Ostali bismo mi duže da znamo da oni ne moraju ustajati ranom zorom zbog obaveza prema životinjama.

Lepo je nama koji tamo odemo na dan-dva, divimo se prirodi, predivnim ljudima koji tamo žive i rade. Dok sa druge strane, samo ti ljudi, koji su tu, znaju koliko je taj život i rad surov i veoma često nemilosrdan. Koliko muke i rada i truda ulažu da bi sačuvali stoku od vukova i lisica, koliko zavise od kiše i dobre trave kako bi stoka imala gde da pase...

Otišli smo na spavanje umorni i srećni. To su trenuci koji već sada mnogim ljudima u velikim gradovima nisu poznati. Ta razmena ne samo reči nego i energije, pogleda i susreta očima, doživljaj facijalne ekspresije sagovornika preko puta, taj zvuk zajedničkog

smeha na neku šalu, to su momenti koji ostaju zauvek u sećanju i koji nas kao ljude obogaćuju.

Dan se nije mogao bolje završiti. Prezahvalna sam na ovom danu i na susretu sa ovim divnim ljudima.

Ponekad mislim da planina ne traži od nas da budemo jaki, već da budemo tihi.

Jer snaga nije u otporu, nego u prihvatanju.

Priroda nas stalno vraća na jednu istinu, a to je da nam nije potrebno dokazivati se ni drugima, ni sebi.

Dovoljno je što hodamo, dišemo i gledamo svet koji postoji i bez nas, jer život se neprestano odvija i uvek pronade put.

„Skromnost ne znači imati malo, nego znati kad imaš dovoljno.

Čovek ne treba da osvoji prirodu, već da nauči da joj pripada.“

Peti dan - 10. jul 2025

Katuni → visoravan Peštera → kamp kod Karajukića Bunara

Dan koji diše tišinom

Dan kada se više ne meri pređeni put,
nego ono što se u nama prelomilo.

Dan kad se korak više ne čuje spolja, već iznutra.

Pešter nas više ne testira, sada nas uči.

Jutro pod Cucakovim krovom – Toplina doma i zahvalnost

Planirali smo da ustanemo rano, oko pola šest – šest, kada bi Ismeta i Asifa, njena jetrva, krenule da muzu ovce. Hteli smo da devojke to vide. Međutim, predomislili smo se, a i Ismeti je bilo žao da ih budimo tako rano. Kasnije je Dragan zažalio što ih ipak nije probudio.

Ne sećam se koliko je sati bilo kada smo ustali. Znam da sam se naspavala i da mi je bilo ponekad čak i pretoplo ispod jorgana.

Jutro je bilo hladno, a nebo oblačno-sivo, kao da se još premišlja da li da nas pusti da krenemo.

Nas dvoje smo ustali bez mnogo reči.

U toj tišini, shvatila sam koliko volim te momente pre kretanja.

Probudili smo devojke, jer i danas nas čeka dosta kilometara pešačenja i valja to preći. Ponudila nas je Ismeta domaćim čajem od majčine dušice, koji sam rado prihvatila umesto kafe i koji mi je baš prijao.

Opet je ispekla hleb, koji me podsetio na hleb moje nane, i

po mirisu, i po ukusu. Volim domaći hleb. Ispekla je i uštipaka punu vanglu. Naravno, da smo navalili na uštipke. Oni su me podsetili na Draganovu mamu koja je majstor u razvijanju kora i pravljenju uštipaka, a kako i ne bi bila dobra u tome kad je iz Bosne.

Bilo je na stolu opet đakonija, sudžuka, pršute, sira, jaja...

Spremila je ona nama i da ponesemo hrane, da nam se nađe. Nakon doručka devojke su izašle napolje. Sofija i Iskra su pronašle štence stare jedva mesec dana. Bilo ih je desetero. Ma, njihovoj sreći nije bilo kraja. Teodora je čitala.

Ženski krug – Glasovi, tišina i mudrost

Posle doručka je stiglo društvo na kaficu. Fikreta je došla da nas vidi pre nego odemo i da popričamo još malo.

Kao da je njen dolazak promenio vazduh.

Kao da je neko otvorio prozor u tihom i mirnoj sobi.

Njen glas je bio topao, jasan, siguran.

Ubrzo su sve žene pričale — o svemu što se ne mora, a mora da se kaže. Kad nekoliko žena počne da priča istovremeno, to nije buka, to je tok.

Mogla sam da osetim tu žensku energiju koja kruži sobom.

Sve smo bile nasmejane, otvorene za razgovor i razmenu. Glasovi su se preplitali, u ritmu koji samo žene poznaju.

Rečenice su se dodavale jedna drugoj.

Smeh se mešao sa uzdasima, setom i šalom, kao da su sve te emocije mogle da stanu u jedan dah.

Ženski krug nije samo priča — to su ruke koje se kreću, pogledi, gestovi podrške.

Sedela sam i slušala.

Nisu to bile velike priče, ali svaka je imala svoju težinu. U tim glasovima čula sam i sebe — sve svoje strahove, svoje pobede, svoj mir.

Pomislila sam kako su žene poput zemlje: čute dok ih ne dotakneš, a onda sve oživi.

Fikreta mi je pričala kako se u islamu odnosi prema ženi i kako u nekim porodicama, na

primer, deca još uvek po ulasku majke u neku prostoriju ustaju da joj odaju poštovanje. Puno je citirala Kur'an i baš sam uživala slušajući je. Svidelo mi se kada je rekla:

“ Dženet (raj) je pod majčinim nogama.“ Rečenica upućuje na vrednost i obaveznost poslušnosti i činjenja dobročinstva roditeljima. Ali šta ako roditelji ne čine dobro svojoj deci?

Dotakli smo se teme i studentskih protesta u Srbiji, kao i genocida u Gazi. Fikreta i svi članovi porodice saosećaju sa narodom u Gazi i tužni su što su nemoćni da urade bilo šta. Tada je navela jedan citat, koji mi je ostao u sećanju: „Ubiješ li čoveka, ubio si čovečanstvo. Spasiš li čoveka, spasio si čovečanstvo!“

Ako bih upotrebila jednu reč da opišem svoja osećanja kada je palestinski narod u pitanju, to bi bila reč - Nepodnošljivo.

Teško je i sada nastaviti sa pisanjem, jer mi izgleda da olako prelazim na drugu temu, bez trunke empatije.

Otuda, čini mi se najviše, moja želja i potreba da pešačimo Pešterom. Da svedočimo i prenesemo drugima dobrotu naroda sa ovog prostora.

Dragan i Ifet, Fikretov brat, su izašli vani, dok smo mi žene ostale da razgovaramo. U toku razgovora sam prešla da sedim pored Fikrete na krevetu, kako bi svim ženama bila bliže. Naravno, razgovarale smo mi i o veselijim temama, pa smo se opet počele smeјati. U tom trenutku nas je Ismeta pitala da li bismo bili radi da ostanemo sa njima i danas, pa da sutra nastavimo put.

Moj odgovor bi bio da, jer bi odluka potekla iz srca, zato sam prepustila Draganu da odluči. Kad su reči utihnule, ostao je samo mir.

Onaj poseban mir koji se rodi kad se žene ispričaju — ne da bi nešto rešile, nego da bi se setile da postoje.

Izašli smo vani pošto je Fikreta morala poći zbog obaveza. Pozdravile smo se, zagrlile i tišim glasom mi je rekla da nas poziva da dođemo kod njih preko zime, jer im je sada toplo u kući nakon što su uveli parno grejanje.

Sofi i Iskra su se zblížile sa štencima i kad-kad bi zapitkivale da li bi mogle da ponesu nekog od njih.

Dragan je ipak odlučio da nastavimo danas pešačenje. Vreme je bilo za pakovanje. Na rastanku smo se fotografisali sa Ismetom, Asifom i Ifetom. Bio je ovo susret koji je zaista nahranio moju dušu.

Porodica Cucak je još po nečemu veoma zanimljiva. Pored toga što svi žive zajedno u jednoj velikoj kući u Raždaginji, izuzetno je

retko da se svi tako dobro slažu. Čak su mi i pričale kako su se u jednom momentu odvojili posebno, ali da su jetrve tugovala, jer nisu mogle jedna bez druge.

I da neko od njih nema hrane u kući, oni se ne brinu, jer tu je neko od njihovih ko će im uvek pomoći. Koliki je značaj složne zajednice važan, opisuje upravo ovaj primer porodice Cucak.

Današnji cilj nam je bilo selo Karajukića bunari. Da bismo zaobišli dobar deo puta i asfalt, opet su nas posavetovali preko kojih brda da idemo. Naravno da smo prihvatili.

Hod kao meditacija

Danas je toplije, mada je oblačnost i dalje prisutna. Smenjuju se periodi sunca i oblaka, ali onih velikih, sivih, teških oblaka koji nose kišu i nevreme. Krenuli smo oko 11h. Čekalo nas je jedno veliko brdo. Išli smo polako. Povremeno bi se okrenuli da još jednom pogledamo kuću naših prijatelja koja je bivala

sve više udaljenija. Kada smo dostigli vrh brda, nismo je više mogli videti. Neko vreme smo hodali po travi. U jednom delu smo nailazili na čaure od metaka, što uopšte nije čudno za ovo podneblje, jer ovde vojska Srbije vrlo često izvodi vojne vežbe. Primetili smo i iskopane jame u tlu, kao i po

koju konzervu i plastičnu flašu, ali samo par primeraka. Uočili smo i put tako da smo krenuli istim. Orijentir nam je bio predajnik koji smo brzo uočili. Jedno vreme smo svi hodali zajedno, pričali, smejali se, zastajkiivali... Pre nego smo i znali da ćemo proći kroz naselje, seli smo da se odmorimo i gricnemo neke slatkiše i slaniše koje je

Iskra dobila od Ismete. Ona skoro uvek dobije neki poklončić, kao najmlađa, od ljudi na putu.

Nakon pauze, nisam baš voljno krenula u pešačenje, jer mi se nekako nije kretalo. Vrlo brzo smo stigli u deo sela Buđeva gde je najviše kuća sa prezimenom Popadić i baš na putu nas je zaustavio čovek, za koga smo kasnije saznali da se zove Blagoje.

On nas je više puta zvao da odmorimo kod njega i nudio nam je pomoć ako nam je bilo šta potrebno.

Dragan je popričao sa njim, dok smo nas četiri požurile da potražimo neko mestašće gde bi mogle da idemo u toalet.

Posle desetak minuta nas je stigao pa smo krenuli dalje. U daljini smo ugledali zgradu pravoslavne crkve.

Put je vodio do jednog od magistralnih puteva za Sjenicu, koji smo prešli i nastavili dalje do zgrade osnovne škole kao i napuštenog objekta policijske stanice, koji je nalik planinskoj brvnari. Tu smo rešili da stanemo i napravimo dužu pauzu. Dragan i ja smo obišli zgradu osnovne škole, jer smo svakako u potrazi za mestom za dečije kampove. Devojke su sele da se odmore. Naravno, Teki je odmah uzela knjigu u ruke, dok su se Sofija i Iskra igrale na svoj način. Rekao bi neko da su umorne od tereta rančeva i pešačenja, međutim njima baš tada naleti dodatna energija.

Zadržali smo se nekih sat vremena, a pri tom smo i jeli: uštipke, sudžuk, pršutu, kuvana jaja što nam je Ismeta poslala.

Bilo nam je lepo i prijala nam je pauza. Taj deo puta od škole je nekako bio ravniji. Zapravo, teren nas je već pripremao na blizinu Pešterskog polja.

Peštersko polje – Tlo koje uči skromnosti

„Peštersko polje je jedno od najzanimljivijih i najvažnijih kraških polja na Balkanu – kako po svojoj geografskoj, klimatskoj, tako i po kulturnoj i istorijskoj specifičnosti. Nalazi se u

jugozapadnoj Srbiji, u opštini Sjenica, a delom se prostire i na teritoriji opština Tutin i Novi Pazar. Prosečna nadmorska visina je oko 1.150 m. To je kraško polje formirano na krečnjačkoj podlozi, sa brojnim kraškim oblicima – ponorima, vrtacama, pećinama. Najveće je kraško polje u Srbiji i najviše na celom Balkanskom poluostrvu.

Voda iz polja ne otiče površinski, već ponire kroz kraške pukotine. Okruženo je planinama - Golija, Rogozna, Jadovnik, Ozren, Giljeva, Zlatar – što stvara svojevrstan mikroklimatski efekat. Klima je planinsko-kontinentalna. Zime su duge i veoma hladne. Peštersko polje je poznato po najnižim temperaturama u Srbiji (rekord: -39, 5°C, zabeležen u Karajukića Bunarima). To je ujedno i razlog zašto se ova visoravan naziva i "Balkanski Sibir". Leta su kratka i sveža. Vetrovito je zbog otvorenosti i nadmorske visine.

Peštersko polje je zbog izraženog biodiverziteta, uključeno u mrežu područja zaštite ptica (IBA), biljaka (IPA) i leptira (PBA), kao i područja vlažnih staništa od međunarodnog značaja (Ramsar Convention).“

Nekada je čitavo peštersko polje bilo prekriveno borovom šumom, zbog čega je Pešter danas najveće nalazište treseta na Balkanu. Smatra se da 95% sve zemlje u saksijama u Srbiji dolazi sa Pešterskog polja.“

Mi smo posle sat vremena hoda, spuštajući se polako nizbrdo, stigli do asfalta i zašli na teritoriju sela Bioc. Odatle nam je bilo potrebno još dva sata pešačenja kako bismo stigli do Karajukića bunara.

Išli smo polako. Hodali smo dugo. Nisam više znala da li sam umorna ili mirna.

U nekom trenutku, između daha i tišine, shvatila sam — kad dovoljno dugo ideš, prestaneš da misliš o cilju. Samo ideš. Kao reka, kao vetar, kao dah.

Čak smo napravili i jednu pauzu od 20-ak minuta. Stali smo pored puta, na travnatom delu, ispred jednog većeg imanja sa veoma lepom, velikom, prizemnom kućom. Ipak nas je savladao teret rančeva pa nam je bilo potrebno da zastanemo, odmorimo i prikupimo snage za poslednju etapu danas.

Vetar se smirio, a mi smo nastavili da hodamo bez žurbe.

Sve se utišalo, i u meni, i oko mene.

Mislila sam na to koliko su dani dugi kad ih živiš do kraja, bez ostatka.

Na Pešteru, svaka sekunda traje onoliko koliko joj dopustiš da traje.

Karajukići Bunari - nova poznanstva, nove prilike

Bilo je šest sati kada smo ugledali tablu na putu sa natpisom Peštersko polje — Dobrodošli. Nakon table je usledila raskrsnica na kojoj smo skrenuli desno. Prvi zadatak nam je bio da pronademo prodavnicu, a drugi mesto za podizanje šatora. Stižemo i do prodavnice, svi srećni jer je dosta dobro opremljena. Nakupovali smo povrća, voća, napitaka, hleba.

U prodavnici je radio veoma ljubazan čovek po imenu Feriz. Dragan je nakon kupovine pitao da li bi mogao da nam preporuči neko mesto u selu gde bismo mogli da podignemo šator. Odmah nam je predložio da odemo do kafane Dva jarana, čiji je vlasnik Blagoje Kuč. Za Blagoja smo čuli i od Sretka sa Uvca koji nam je rekao da ga potražimo.

Zahvaljujemo se Ferizu i krećemo ka tom mestu. Usput nas zaustavlja jedan stariji čoveka

koji sedi u dvorištu i počinje preko ograde da nas ispituje, ko smo, odakle smo, kojim dobrom tu. Kada je čuo priču odmah nas je pozvao kod njega da budemo njegovi gosti. Njegova kuća nije velika, ali naći će se mesta. Takođe, ako smo gladni, napraviće nam krompira, jer za toliko ima. Uglavnom, poslao nam je poruku da ne brinemo za hranu i da imamo gde da se sklonimo.

Iako smo navikli na ovakve gestove, naravno da se svaki put iznova pozitivno iznenadimo i obradujemo.

Zahvalili smo se nepoznatom i ljubaznom čoveku i nastavili dalje. Na 50-ak metara odatle se već videla drvena kućica sa velikim natpisom Dva jarana.

Dok smo prilazili kafani, nisam osetila olakšanje. Samo mir.

Gledala sam kako sunce tone iza visokog krova i delovalo mi je kao da se sve usporava.

Pomislila sam: možda nije poenta u tome da stigneš negde, nego da usporiš dovoljno da stigneš sebe.

Objekat je sagrađen od drveta, sa drvenom kapijom, a u dvorištu je manja travnata površina i sa leve i sa desne strane. Sa leve strane se nalazi sto sa dve klupe. Odmah smo tu pored klupe zapazili i mesto za šator. Dragan kao stari, iskusni izviđač vrlo brzo pronalazi i poljski wc, tako da nam ostaje samo da pronađemo vodu. Ulazimo u kafanu da potražimo Blagoja. Pojavljuje se Jasna, žena koja radi u kafani. Bila je vrlo ljubazna i prijatna i odmah je pozvala vlasnika. Kako se Blagoje nije javljao, rekla nam je da nije problem da postavimo šator i prespavamo tu, jer zna da se vlasnik neće protiviti. Pitali smo je i za vodu i naravno da se složila da sipamo za sve što nam je potrebno.

Devojke su se odmah aktivirale da podignu šator, dok sam ja spremala salatu i kuvala supu.

Kako smo dobro bili organizovani, vreme je proletelo, a još uvek je bio dan, tako da smo i pre zalaska sunca večerali.

Sa devojčkama smo se još u prodavnici dogovorili da se vrate posle večere i kupe sladoled. Sofija i Iskra su odskakutale poput antilopa. Vratile su se sa kutijom sladoleda čiji ukus do sada nismo probali tako da smo svi navalili.

Taman smo završili sa poslasticom i parkira se Lada Niva ispred objekta. Izlazi stariji muškarac za koga sam odmah pretpostavila da je vlasnik kafane, tj. Blagoje. Prišao nam je, predstavio se i nekako je sve krenulo spontano i neočekivano u njegovom i Draganovom razgovoru. Za par minuta su ušli unutra i tamo su ostali par sati. Mi smo raspemile sto i unele rančeve u prvu prostoriju kafane da bi ih sačuvali od rose. Blagoje nam je rekao da možemo da iskoristimo tuš, tako da smo bile baš radosne, jer nismo računali da ćemo se večeras istuširati.

Dok smo sređivale stvari na stolu napolju, prišlo nam je par ljudi, a među njima nam se

jedan i obratio na nemačkom, pitajući nas: „Sprechen Sie Deutsch?“. Nasmejala sam se i odgovorila: „Ja, Ich spreche Serbisch.“ Svi smo se nasmejali i razgovor smo nastavili na srpskom.

Kasnije smo sele unutra i pričale, dok se jedna od nas tuširala. Prišao nam je Dragan, čovek koji mi se obratio na nemačkom u dvorištu. Pričao nam je o pčelama, pa sam shvatila da se bavi pčelarstvom, a kasnije mi je i suprug potvrdio isto. Jasna mu je prišla i zamolila ga da ode do prodavnice i kupi našim devojkama tri čokolade, pruživši mu novac. Dragan se vratio sa tri različite čokolade. Svima trima je rekao da su srećne što imaju nas za roditelje. Odmah smo jednu pojele, podelivši je na četiri dela. Ostale dve su sačuvale za sutra.

Nas četiri smo se povukle u šator i sećam se da sam brzo zaspala. Blagoje nam je više puta ponovio kako ima i drveni bungalov u kome možemo spavati da nam ne bi bilo hladno vani, ali nama je bilo u redu da spavamo u šatoru. Dragan je ostao do kasno da priča sa Blagojem.

Na našim putovanjima smo stekli puno prijatelja i poznanika i svaki dan smo bogatiji za nove ljude. Od nekih smo naučili nešto, a možda smo i mi nekog uputili na nešto novo.

Hodanje kroz nepoznate predele prirode nije dokaz snage, već poverenja.
Hodamo jer verujemo da svaki korak ima smisla, i kad ne znamo gde vodi.

Na Pešteru sam naučila da mir nije nagrada za hrabre,

već utočište za one koji se predaju.

Da mir ne dolazi kad stigneš, već kad prestaneš da žuriš.

Peti dan nije dan osvajanja, nego dan pripadanja — ljudima, zemlji, tišini i sebi.

Šesti dan 11. jul 2025

Karajukića Bunari → Trojanovo brdo, selo Braćak → selo Leskova

Tišina kao učitelj

Put kroz neizgovoreno

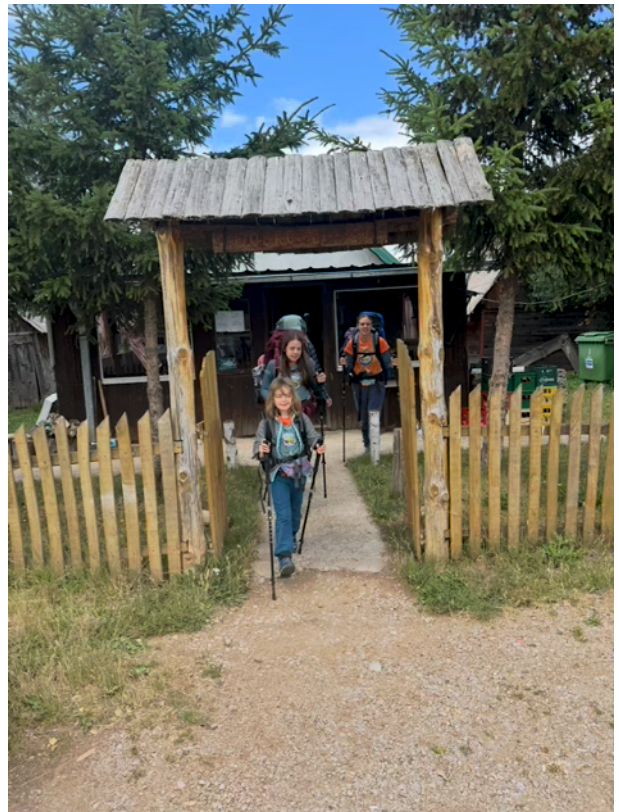
U jednom trenutku, put prestane da se vidi pod nogama.
Ne zato što nestane, nego zato što više ne gledaš dole —
gledaš u sebe.

To je onaj deo puta koji se ne meri kilometrima,
nego u onome koliko si ti postao tiši, prisutniji, mekši.

Probudio me je Dragan, blagim i odlučnim glasom. Iz šatora sam videla da je nebo vedro i da se zruci sunca probijaju. U tom trenutku, ništa mi nije trebalo.

Samo to svetlo koje se rađa i mir koji ga prati. Prvu stvar koju sam saznala kada sam izašla iz šatora jeste da ćemo nakon završetka pešačenja otići na Goliju. Blagoje zajedno sa porodicom ima motel i pozvao nas je da budemo njegovi gosti. Obradovala sam se, jer sam prvi i poslednji put bila na Goliji sa izviđačima na dvonedeljnom taboru u mestu Rudno. To je bilo pre 30 godina.

Brzo sam se organizovala i oprala u kuhinji prljavo posuđe od sinoćne večere. Opet smo napravili salatu za doručak. Otišla sam sa Iskrom do prodavnice. Po povratku smo doručkovali i krenuli polako da se pakujemo. Nešto malo pre podneva smo se pozdravili sa Jasnom i krenuli. Hteli smo da vidimo jezero, izvor „Alije Đerzeleza“ i Trojanovo brdo. Za danas cilj nam je bio mesto Leskova.

Hod kroz muve i misli

U Karajukića bunarima zgrada osnovne škole i džamija su pored puta kojim smo mi prošli. Sudeći po veličini, izgledala mi je kao veća seoska škola. Čim smo se našli na makadamu, krenule su da nas opsedaju muve. Bilo ih je nebrojeno. Da li zato što je bilo dosta toplije i što smo se kretali na delu gde je zastupljena travna vegetacija, ne znam. Sećam se da smo se borili sa njima sigurno sat vremena, ako ne i više.

Tog dana smo hodali tiho, bez previše razgovora.

Kao da smo svi čuli isti glas koji nas je pozivao na ćutanje.

Koraci su se nizali bez napora

Nisam više osećala ni težinu ni udaljenost, već jednostavno samo osećaj bivanja. U toj

tišini sam čula sebe jasnije nego ikad.

Sve ono što inače gušim rečima — sumnje, tuge, neizgovorene brige — sada su se javljale, ali me više nisu plašile. Samo su prolazile kroz mene, kao oblaci.

Jezero koje je nestalo

Stigli smo do mesta gde je mapa pokazivala da se na tom mestu nalazi jezero u blizini, međutim od jezera nije bilo ni traga. Prošli smo pored reke Boroštice. Tu smo zatekli dvoje kako pecaju. Zamolili smo muškarca da nas fotografiše i nastavili dalje. Već odatle je počinjala i teritorija sela Boroštica. Oko nas ravnica, travnate

površine, sa niskom, posušenom travom, a u daljini brda i okolne planine, koje okružuju polje. Nebom plove manji, belo-sivkasti oblaci, koji nas ponekad zaštite od sunca, zaklanjajući ga na kratko. Toplije je za razliku od jučerašnjeg dana.

Po nepreglednim pašnjacima slobodno se kreću stada ovaca i šarenih krava. Bajkovitu sliku u surovu realnost vraćaju kosti uginulih životinja na koje često možete naići, ali to je Pešter - srpski Sibir. „Reka Boroštica je duga oko 15 kilometara i poznata je kao naša najduža ponornica. Nastaje u južnom delu Peštera, a zatim kod sela Boroštica, po kome je i dobila ime, ulazi u Peštarsko polje u kome pravi fantastične meandre. Nakon toga ponire, pa opet izbija na površinu.“

Koliko sam uspela da saznam, kvartarno jezero koje se nalazilo na visoravni oteklo je kroz ponore, pa je dno krečnjačkog polja prekriveno jezerskim i rečnim nanosima.

Prečica kroz ograde

Nakon kraće pauze, Dragan je odlučio da preseče put i da krenemo prečicom.

Razlog za to je bio što smo kasno krenuli i što do Leskove ima još dosta kilometara za pešačenje, a mi još ni do izvora nismo stigli.

Da smo nastavili putem, hodali bi duže, a verovatno i lakše. No, nekada je i dobro pogrešiti.

Nismo sagledali neke prepreke koje su nam se našle na putu kada smo se odlučili za

prečicu. Naime, krenuli smo preko privatnih parcela, koje su bile ograđene bodljikavom, visokom žicom, tako da smo u tri-četiri navrata skidali rančeve, provlačili se ispod žica i prebacivali rančeve preko, jer sa njima na leđima nismo mogli proći. Bila je to avantura u kojoj sam se osećala kao da radimo nešto loše. Zapravo, na neki način i jesmo, a to je da smo se zaticali na privatnom posedu.

Niko nas nije video, a i da jeste, sigurna sam da nam ništa loše ni bi rekao.

Taman smo pomislili da smo bili u dobrom pravcu kretanja ka izvoru i Trojanovom brdu, kad shvatismo da smo zašli u močvarno područje. Ne znam kako nam je promaklo to veliko parče zemlje iznad kojeg se izdizala visoka, zelena trava. Logično je da je u tom delu bila zelenija jer je pod vodom. Nismo hteli nazad. To bi značilo da moramo sve da ponovimo; prebacivanje rančeva i

provlačenje ispod žičane ograde. Nastavili smo da hodamo pored poslednje ograde koju smo preskočili, sve dok nismo naišli na mesto gde se ograda dodirivala sa močvarnim delom zemlje. Tu smo opet bili prinuđeni da emigriramo u tuđi posed, ali nam je ovaj put bilo lakše jer je ograda bila niža tako da smo je preskočili, ali smo se susreli i sa stadom krava. Nekako smo ih zaobišli, a da nismo imali bliski susret, mada su se i one sklonile od nas. Naročito vodimo računa da nema i nekog bika.

Već je bilo oko 15h. Bili smo gladni i umorni, a od izvora ni traga. Naišli smo na manji potok i tu smo stali na par minuta da uživamo u toj jednostavnosti i lepoti. Voda je čista, prozirna i brzo protiče. Na jednom mestu smo ga preskočili i opet imali bliski susret sa manjim brojem krava, koje su bile više bojažljive od prethodnih pa su se pomerile dalje od nas.

Odatle nas je još maksimalno 20-ak minuta hoda delilo od izvora. Nedostaju oznake iz više pravaca za izvor.

Izvor Alije Đerzeleza ili Svetog Đorđa

Na kraju smo uspeali i konačno stigli. Izvor se nalazi u podnožju Trojanovog brda. Iz daljine se, iz pravca iz kog smo mi dolazili, može uočiti jedan kamenitiji deo brda koje se nalazi odmah iznad izvora. Prostor oko izvora je ograđen drvenom ogradom. Deo gde se ulazi u taj prostor tzv. bogaz je veoma zanimljiv jer do sada smo samo par puta imali prilike da prelazimo preko njega. Tu su i dve drvene pećurke sa stolom i klupama. Jedna, bliže kapiji, je već bila zauzeta, a druga je čekala nas, umorne i gladne. Raspremila sam se i krenula da kuvam supu u većoj šerpi. Na izvoru su se igrala četiri deteta, dok su pod pećurkom sedela dva muškarca. Pozdravili smo ih pri dolasku i popričali. Oni su se spremali za roštilj, na šta je nama kretala voda na usta. Na izgled nezgodan momenat s obzirom da smo tanki sa zalihama hrane i da pored supe imamo paštetu, humus i hleb.

Sofija i Iskra su odmah prišle izvoru i vrlo brzo se upoznale sa decom kroz priču. Teodora

je sedela i čitala, dok se Dragan odmarao od tereta njegovog preteškog ranca. Ja sam jedva čekala da jedemo jer sam jako bila gladna. Kako je Dragan povadio stvari iz ranca, najviše zbog hrane, malo ih je raširio po tom delu trave, pa smo u poslednjem momentu primetili kako jedna krava pored ograde uzima kesu sa keksom. Dragan je poskočio i

oteo joj kesu iz usta. Mislim da nikada nisam videla toliku količinu pljuvačke. Spasili smo keks, ali ne i moje ruke, koje sam pohitala da operem.

Supa je bila gotova i odmah sam prvo sipala sebi. Dragan je prišao nešto kasnije, dok su Sofija i Iskra pitale decu kraj izvora da li žele sa nama da jedu. Teodori se kuvala posna, paradajz supa, tako da je ona kasnije jela. Iskra i Sofi nisu ni bile puno gladne, a kasnije im je jedan od one dvojice muškaraca dao po sendvič sa nekim od mesa sa roštilja. Raspričale su se sa tom decom, među kojima je bilo dve devojčice i dva dečaka. Čulo se puno smeha.

Njih dve lako sklapaju poznanstva. Otvorene su, nasmejane, prijatne, razumne, saosećajne. A sve tri su izuzetno lojalne kao prijatelji.

Nismo imali vremena da se odmaramo, tako da sam sa Draganom oprala sudove i spakovala kolektivnu opremu i krenuli smo dalje. Bilo je oko 17h i 15 minuta, a već nakon 15 minuta smo izašli na onaj isti put kojim je trebalo da dođemo do izvora da nismo išli prečicom. Na tom putu je tabla sa natpisom Izvor „Alije Đerzeleza“. Tražeći na internetu neke podatke o izvoru, naišla sam na sledeću legendu.

„Na Pešterskoj visoravni postoji izvor koji nikada ne zaledi, čak ni zimi kada su ekstremno niske temperature.

Poviše izvora je brdo Trojan sa 1340 m nadmorske visine. Trojan je značajan jer smatraju da je to nekad bilo mnogo bitno mesto za ovaj kraj i postoji legenda o tome.

Legenda kaže da je ovuda prolazio car Trojan i da je ostao zaprepašćen lepotom ovog prostranstva. Svidelo mu se i odlučio je da se odmori dva, tri dana na tom mestu. Predanje kaže da je sa ovog uzvišenja počelo da se gradi njegovo carstvo, a njegov dvorac je imao jedan od najlepših vidikovaca na visoravni. Po legendi se nekada davno na Pešteru nalazilo veliko jezero i u tom jezeru je živela troglava aždaja koja je narodu

pričinjavala mnogo muke. Troglava aždaja je bila opasna i njoj je moralo da se svake godine prinosi devojka kao žrtva. U jednom momentu na red da bude pojedena došla je ćerka cara Trojana. Tada se pojavio jedan junak, za kog starosedeoci veruju da je bio Sveti Đorđe, koji je odlučio da aždaji konačno stane na kraj.

On je prvo udario velikim maljem u kamen i na tom mestu je potekao izvor Đurđevica, a potom je presudio aždaji. Tako su, veruje narod ovoga kraja, nastali i mnogi toponimi. Na mestu gde se troglava aždaja braćaknula nastao je Braćak, gde se ispružila Pružanj, gde je repom okrnjila šumu Krnja jela, gde joj je najviše krvi isteklo Točilovo, a planina koja se od njenog pada zanjihala postala je Ninaja.“ Takođe, pronašla sam i drugi izvor, koji je pisan iz drugog ugla.

„Prema narodnoj priči, na Peštarskom polju, u podnožju grada “Trojana” u selu Braćak, između Karajukića bunara, Tuzinja i Krnja jela, postojalo je jezero u kojem je živjela aždaha i svakog dana uzimala po jednu djevojku dok za to nije čuo Alija Đerzelez, te je posjekao i spasio mještane. Nakon što je posjekao aždahu, Alija koji je imao keramete (nadčovječanske sposobnosti) je od umora nakon sukoba sa nemani bio žedan, udario po stijeni, rasjekao je i potekla je voda. Na tom mjestu voda i dan danas neprekidno teče, a tamo gdje je stajao on i konj mu, ostali su otisci u stijeni. Narod u ovom kraju vjeruje da je voda sa Alijinog izvora ljekovita, ali samo na Alidun ili Ilindan, 2. avgusta, te i zbog toga dolaze na ovo mjesto.

U zadnjih nekoliko decenija, Alidun ili Ilindan ovdje obilježavaju uglavnom muslimani

(Bošnjaci i Albanci), dok su ranije, kako saznajemo, dolazili i pravoslavci (Srbi i Crnogorci). Narod je 2. avgusta ulazio i u jezero, gdje se po priči nalazila aždaha, i liječio se blatom i pijavicama.“

Meštani kažu da je jedini „ispravan“ način da se voda pije direktno iz pukotine u steni. Mi smo probali vodu i pored toga što je hladna, pitka je.

Nismo imali vremena da se od izvora penjemo na vrh brda i da sa te visine doživimo, kako kažu ljudi, veličanstven pogled na Peštersko polje. „Na Trojanovom brdu se nalaze ostaci srednjevekovne tvrđave. Veruje se i da se radi o bogumilskom gradu, jer su u blizini pronađeni stećci slični onima u Stocu (BiH).“

Put kroz Braćak i Devreč

Ono što sam uspjela da saznam o selu Braćak je sledeće:

U selu Braćak se održava i vašar, sabor ili teferič koji važi za jedan od najstarijih događaja te vrste u Sandžaku. Poslednjih decenija sve je više posetilaca iz dijaspor, poreklom iz ovog kraja, za koje je teferič prilika da pokažu sopstevno blagostanje, prikazivanjem svojevrsnih statusnih simbola, ogrlica nanizanih desetinama dukata koje se izrađuju specijalno za ovu priliku.

Vašar privlači veliki broj posetilaca. Ogrlice od zlatnih dukata, za ljude iz dijaspor, poreklom sa ovog područja, predstavljaju ultimativni statusni simbol. Osim što su

poprilično teški, ovi đerdani načinjeni od dukata Franca Jozefa optočenih zlatom, izuzetno su vredni. Mahom ih nose udate žene, dok skromnije verzije nose devojke.

Okolo 18h smo stigli do table koja je pokazivala smer ka mestu Leskova. Preostalo nam je još 10 km pešačenja. Dogovorili smo se da se potrudimo kako bi do mraka stigli do današnjeg odredišta jer nam je prvenstveno bila potrebna prodavnica zbog hrane.

Kroz Braćak smo prošli jednim delom puta. Već na početku naselja, prošli smo pored kuće u čijem dvorištu je na pragu iste sedela žena sa dvoje dece. Pozdravila nas je izdaleka.

Čuli smo je kako nas zove da zastanemo, odmorimo se i popijemo kafu.

Mnogo sam srećna što naše devojke imaju priliku da to dožive i da se uvere da je čovek čovek, ma koje god nacionalnosti ili vere bio. Dragan joj se zahvalio. Stali bismo mi da nismo ovaj put zaista žurili. Ti trenuci upoznavanja ljudi koji vas svrate sa puta da vas ugoste i

daju ono što žele da podele sa vama od srca, su zaista pravo bogatstvo. Prošli smo pored prizemnog objekta osnovne škole koja jedva da ima dve prostorije. Nedaleko od škole, sa leve strane puta izdiže se na brdu džamija. Svaka džamija koju sam videla mi je lepa na svoj način.

Vegetacija se polako menjala, tako da se na obroncima i padinama okolnih brda moglo uočiti i visoko, žbunasto rastinje. I nekako je sve postajalo zelenije. Dragan je pretpostavio da je razlog tome što su to bile severne strane brda i sunce nije dopiralo na tu stranu.

Njih tri su hodale ispred nas. Posmatrala sam ih kako pričaju i smeju se.

Njihov hod je bio lak, bez razmišljanja.

Nisu shvatale da uče ono što se ne uči u školi — uzajamnu podršku, prisustvo, poverenje u sopstveni korak.

Pomislila sam: možda se i ne moramo truditi da ih učimo rečima.

Dovoljno je da nas vide kako idemo.

Već oko 19h smo zašli na teritoriju sela Devreč. Prošli smo i pored nekih iskopina. Nismo sigurni, ali na jednom mestu nam je delovalo kao da je napravljeno malo, veštačko jezero. U ovom delu je prelepa priroda. Puno je nijansi zelene boje. Vijugavi put prolazi između nižih i viših brda, koja svojim vrhovima dodiruju svetlo-plavo nebo i sve izgleda kao na razglednici. Svakako se priroda i reljef u ovom delu Peštera razlikuju od jednobrazne travnate vegetacije u Pešterskom polju, mada i ono ima svoje čari.

Pola sata kasnije, prošli smo pored male, žute table na kojoj je pisalo:

Bujrum u Devreče!

Ovdje su plemena:

1. Bakići
2. Manići
3. Pljakići
4. Čekići
5. Čekovići

- Ovdje izvire rijeka Vidrenjak

- Nadmorka visina 1162 m

Tablu postavio Naser Bakić

Ono što je ostavilo neugodan utisak jeste deponija smeća, zaista velika deponija, koja se nalazila pored puta, na otprilike 3-4 km od Leskove.

Ljudi na deponiji odlažu sve, od igle do lokomotive i prizori su pretužni.

Iskra je povremeno dobijala snagu da ubrza hod kada bi joj se sestre pridružile i posvetile joj pažnju. Inače, bi hodala zadnja sa Draganom ili sa mnom. Na kilometar i po od ulaska u Leskovu započeo je asfaltiran put i saobraćaj je bio prometniji.

Bila sam malo zabrinuta, jer ipak je skoro osam sati, a mi nismo ni stigli do mesta, niti pronašli mesto za spavanje.

Ovo je definitivno bio najnaporniji dan što se pređenih kilometara tiče. Osetila sam tada i umor, i glad i neku tugu koja nije imala ime.

Nije bila ni od umora, ni od daljine.

Više kao blaga sumnja da će sve ovo jednom postati samo sećanje.

Da će trava ponovo porasti, vetar zaboraviti naše korake, a ja se vratiti tamo gde se uvek žuri.

I dok sam tako hodala, shvatila sam — ne boli ono što prolazi, nego što znaš da moraš da ga pustiš.

Leskova pod zvezdama

Leskova je veće naselje i dugo smo pešačili do centra. Uočili smo je sa poslednjeg brda sa kog smo se dugo spuštali, ali pogled je bio zaista prelep. Kao da vam se jedno mesto nalazi na dlanu.

Dragan, Teodora i Sofija su krenuli bržim tempom, a Iskra i ja smo nastavile da hodamo polako, jer je ona zaista bila jako umorna i iscrpljena. Njih troje su u prvoj prodavnici dobili informaciju da mogu da podignu šator bilo gde. Dok smo nas dve sustizale njih, primetila sam kako je Dragan stajao pored jednog auta i pričao. Kasnije mi je rekao da je razgovarao sa čovekom iz obližnjeg sela i da mu je on ponudio da možemo kod njega prespavati. Kako je nama u tom trenutku bilo previše kasno, Dragan se zahvalio, a čovek nam je onda preporučio dvorište škole kao mesto gde bismo mogli da podignemo šator.

Dok smo istražili dvorište škole kako bi pronašli mesto za šator, nebo je već bilo puno zvezda.

Pomislila sam kako čovek verovatno nikad nije bliži sebi nego kad ga svet oko njega zaboravi.

I da možda smisao putovanja nije da pronađeš sebe, nego da se setiš da si već tu.

Sa Iskrom i Sofijom sam otišla do prodavnice. Kupile smo voća i povrća, ali i sladoled. Kupile smo i čips. Svi smo navalili na sladoled - da li zbog šećera ili zato što taj ukus do sad nismo probali, ne znam. Znam da je baš prijao, Dragan je zaštitio rančeve od rose, umotavši ih u šatorsko krilo, dok su devojke podigle šator i pripremile sve unutra za spavanje. Prateći vremensku prognozu, znali smo da će noć biti hladna, sa minimalnom temperaturom od 7°C, pa smo izvadili sve jakne i tople stvari da nam se nađu. Poneli smo letnje vreće, jer su nam one lakše, ali ne i toplije.

Jedino što nismo znali jeste da će nam ta noć biti jedna od najhladniji letnjih noći u šatoru do sada.

Bio je ovo jedan predivan dan. Bilo je mnogo pešačenja, malo lutanja. Na kraju, kada sagledam nas petoro kako sedimo u mraku ispred šatora i jedemo sladoled, znam da smo dobro i da imamo sve što nam je potrebno.

A tako malo nam je potrebno!

Hodala sam ceo dan i ništa se posebno nije dogodilo.

Ali u meni se dogodilo mnogo toga.

Nešto se smirilo, nešto pustilo, nešto oprostilo.

I prvi put posle dugo vremena, nisam želela da budem nigde drugde.

Ni u prošlosti, ni u budućnosti.

Samo tu, između koraka i daha, između zemlje i neba, između mene i mene.

*„Kad se ne odupiremo tišini, nauči nas svemu:
da ne žurimo, da ne objašnjavamo, da ne tražimo.
Samo da budemo.“*

Sedmi dan – 12. jul 2025.

Leskova → Šaronje → Melaja

Put kroz umor do ljudskosti i spokoja

Dan kada čovek više ne traži smisao,
nego razume da smisao već živi u svemu što radi.
Ovo je dan kad si samo čovek koji hoda, koji voli,
koji se umorio i koji i dalje bira da ide.

Sunčano jutro posle hladne noći

Ovu noć ću pamtiti dugo. Temperatura vazduha se spustila do čak 7°C, iako to nije tako niska temperatura za ovo podneblje i ovo doba godine. Sećam se da smo prošle godine u Danskoj, u avgustu mesecu, spavali jedne večeri u skloništu (tzv. shelter). Tada je najniža temperatura bila 12°C i bilo nam je hladno, ali ne kao ovaj put. Ne sećam se kada smo se probudili. Znam da sam osetila toplotu kojom je jutarnje sunce zagrevalo unutrašnjost šatora.

Probudila sam se umorna, ne od puta, nego od nespavanja.

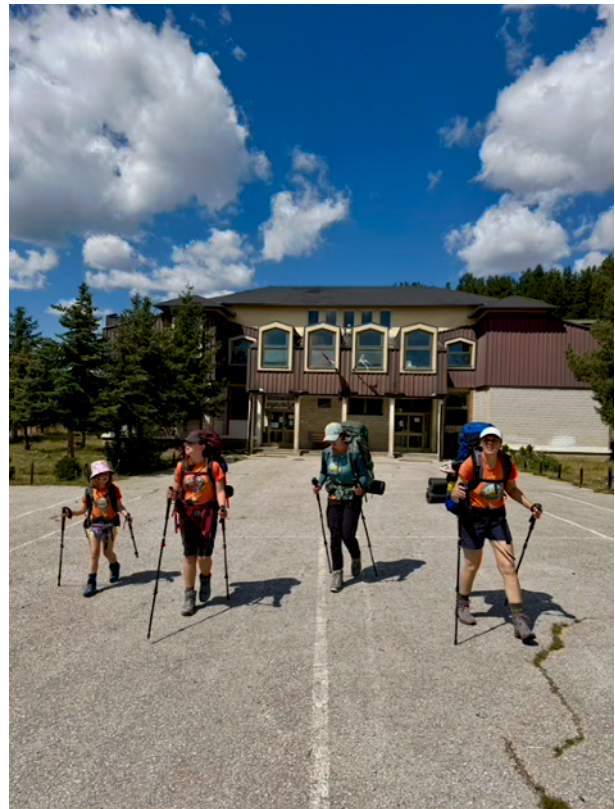
I to mi je delovalo nekako pošteno, kao da mi je telo reklo: "Eto, sad znaš koliko te ima."

Mesto za šator smo pronašli u dvorištu škole. U stvari, u pitanju je jedna livada iza prizemne, starije barake u okviru školskog dvorišta. Na 20-ak metara od mesta gde smo podigli šator je započinjala gusta, zimzelena šuma koja je ograničavala školu sa njene zadnje strane.

Praktično smo bili na zavetrini sve vreme u toku noći. A kako nam šator ima spoljni sloj koji je odignut od zemlje to je takođe bilo dovoljno da se hladan vazduh lakše širi pa nam je i zbog toga bilo hladnije u toku noći.

Dvorište škole je veliko i zapravo čini ga teren za sport i fizičku aktivnost.

Zgrada škole je velika s obzirom da u njoj ide manje od 200 učenika. Pored nje je postavljen temelj, ali nisam saznala zbog čega. U dvorištu je i česma. To me je sinoć puno obradovalo jer ćemo moći da se umijemo, operemo noge i čarape, što smo i uradili. Požurili smo sa pakovanjem, da ne bismo doživeli scenario od juče, a i toplije je u odnosu na prethodne dane. Susreli smo se sa nastavnikom tehnike, čije ime, nažalost nisam zapamtila. Malo smo popričali sa njim. On živi u prizemnoj baraci pored škole. Došao je iz Crne Gore i tu počeo da radi pre par decenija. Rekao nam je da je škola imala mnogo više učenika pre. Zanimljivo je bilo slušati ga i isto tako primećivati koliko su ljudi

radoznali kada nas vide pa žele sa nama da uspostave kontakt i saznaju šta ih zanima. Nakon pakovanja uputili smo se do pekare na doručak. Zapazili smo je sinoć i dogovorili se da ćemo doći na doručak.

Pekara je veoma blizu škole, na dva minuta hoda, tako da smo spustili rančeve ispred iste i zauzeli sto unutra. Svi smo poručili burek sa mesom dok je Teodora naručila sa sirom. Dok smo jeli prišao nam je jedan čovek, koji je seo i počeo da priča sa Draganom. Ponudio nam je pomoć i ako je potrebno da nam kupi nešto od hrane ili da poruči u pekari. Ne znam kako se zove. Nisam zapisala na vreme, a kasnije sam zaboravila. Još jedna situacija zbog koje sam srećna i u kojoj su naše ćerke svedočile ljudskoj dobroti. Nepoznati čovek nam je prišao, seo, započeo razgovor, ponudio pomoć, poželeo sve najbolje.

Otišla sam sa Iskrom i Sofijom do prodavnice. Kupile smo neke grickalice i voćke za osveženje na pauzama.

Tihi koraci kroz Gornji Pešter

Krenuli smo ipak sat vremena ranije nego zadnja dva dana.

Bilo je 11:30h kada sam napravila fotografiju. Leskova je selo koje se nalazi na Peštorskoj visoravni, u jugozapadnoj Srbiji, u opštini Tutin, blizu granice sa Crnom Gorom. Spada u područje Gornjeg Peštera, na nadmorskoj visini od oko 1150–1200 m. Mesto je okruženo pašnjacima i planinskim poljima. Selo ima džamiju. Imali smo priliku da slušamo hodžu kako peva dok smo postavljali šator. Džamija je sva svetlela zelenom bojom. Ono zelenom koja me podseća na polarnu svetlost.

Ono što je zanimljivo, jeste da selo ima i apoteku, veterinarsku stanicu, par marketa, pekara i nekoliko višespratnih stambenih zgrada, novije gradnje. Kuće su većinom novije gradnje, mada ima i toga da ljudi, rodnom iz Leskove, žive i rade u dijaspori i često investiraju u rodno selo.

Mi smo videli samo jedan deo sela do škole, a drugi nismo ni obišli jer nam nije bio na putanji.

Zapravo, Leskova je jedna vrsta varošice, ali u brdsko-planinskom području.

Ostaće mi u sećanju taj panoramski pogled na Leskovu kada smo joj se približavali. Mogla bih da živim u ovom mestu, iako sam svesna surovosti prirode i okruženja.

Nije bilo ničeg uzbudljivog u tom danu. Sunce je već bilo visoko, ruke teške, deca tiha. I sama sam imala potrebu da ćutim. Samo sam hodala i pustila da umor prođe kroz mene.

Nije to bio onaj umor koji traži odmor, nego onaj koji traži smisao.

Posle sat vremena hoda i penjanja uzbrdo, napravili smo pauzu na mestu gde je pogled bio prelep.

Stali smo na nekom travnatom ravnom delu pored puta kojim smo se kretali. U našoj blizini se nalazila jedan betonski deo, promera oko 1,2 m, na kojij su se Sofija i Iskra popele da odmore i naprave zanimljive fotografije. Dragan je po prvi put stavio flastere, jer su mu se pojavili prvi znaci žuljeva.

Devojke su pre putovanja razgazile svoje nove cipele kako im ne bi napravile iste.

Odmorili smo se, osvežili voćem i uputili u šumovitiji deo tih brda. Znali smo i da smo blizu granice sa Crnom Gorom, pošto smo povremeno dobijali sms poruke od crnogorskog operatera. Bili smo na visini i preko 1250 mnv. Prolazili smo kroz Reževiče.

Tim delom puta je bilo i dosta hladovine, tako da smo opet posle nekog vremena iskoristili priliku da napravimo pauzu za kafu i čaj uz keks. Ta pauza nam je baš svima prijala tako da smo lagano nakon nje nastavili u pravcu sela Šaronje.

Danas smo svi tihi. Hodamo i svako od nas se nosi sa sobom. Umornija sam nego prethodnih dana zbog nespavanja. Kao da sam se u nekim momentima pitala:

*„Zašto uopšte ovo radim?
Šta me tera da idem dalje?“*

iz mene je progovarao moj umor, a često bi mi se pogled zaustavljao na njih tri kako idu ispred mene. I one su mi zapravo davale odgovor. Sve ima smisla, jer one gledaju. Jer uče da se život ne meri lakim danima.

I da ću jednog dana, kad ovo prođe, znati da sam im pokazala nešto što se ne može kupiti.

Selo Šaronje i susret sa Sakipom i Zumretom

Po ulasku u selo Šaronje prošli smo pored jedne manje deponije smeća. Hteli smo da dopunimo zalihe vode i popeli smo se ka prvoj kući na putu. Naišli smo na čoveka u dvorištu koji popravljaja traktor sa majstorom. Zamolili smo ga da sipamo vodu. Naravno, da nije bio problem. Dok smo pokupili flaše da ih damo domaćinu i njegovoj ćerki da napune, već su nas Sakip, domaćin i njegova supruga, Zumreta, pozvali da sednemo i odmorimo.

A mi smo hteli samo vodu da sipamo! Izneli su nam dve vrste kolača, punu činiju voća, nekoliko vrsta sokova, sir i još su hteli da skuvaju kafu. Nije nam bilo neprijatno i ostali bi mi rado duže, ali trebalo je prepešačiti još 10 km do cilja. Zumreta nam je rekla da spakujemo bar sir, da nam se nađe. Ona ga pravi. Odličan je.

U razgovoru sa Sakipom, saznali smo da su veoma zadovoljni svojim životom u selu i da decu školuju u Novo Pazaru, ali da nije uvek tako bilo. Naime, dok se uslovi za život nisu poboljšali, mnogo dece i žena koje su se porađale je umiralo, jer su žene tokom porođaja, u toku zime vukli sankama do doktora, tako da su neadekvatni uslovi doveli do letalnih ishoda ili pak zbog surovosti samog predela nisu mogli nikako da dođu do doktorata i obezbede medicinsku pomoć.

U više navrata, Sakip je ponudio da nas autom odveze do Melaje da se ne bismo mučili, naročito deca. Dragan i Sakip su razmenili brojeve telefona, u slučaju da nam je potrebno nešto da ne oklevamo da ga nazovemo. Fotografisali smo se za uspomenu, zahvalili im se i nastavili dalje.

Iskra je na poklon dobila neki slatkiš, ne sećam se šta.

Susret sa drugim i ljudskost u najprostijem obliku.

...

Štene na putu

Taj krajolik od Šaronje pa opet preko Reževića i do Ramoševa je zaista bajkovit. Nekako su se preplitale i šumska i travna i vodena vegetacija.

Kako smo se približavali Melaji tako je saobraćaj postajao sve prometniji. Pred ulaz u Melaje, opet smo naišli na manju deponiju. Dragan i ja smo ovaj put išli prvi i sami, dok su

njih tri hodale sporije od nas i bile nekih 100 metara iza. Iz smeća se iskobeljalo malo štene i krenulo nam u susret. Devojke su vrlo brzo pristigle, a mi smo vadili svu hranu iz rančeva koju smo imali; da mu bar koliko toliko produžimo život, jer je sam samcat i nejak. Teška srca smo se oprostili od njega. Ostalo nam je još maksimalno pola sata hoda pošto smo odmah posle deponije uočili početak sela. Iskra je sve vreme plakala i mislila na štene. Bio je ovo za nju jedan od težih susreta sa realnošću. Postavila je bezbroj pitanja, a u pozadini sam mogla da osetim taj detetov strah od napuštanja. Koliko je samo to štene krhko i nemoćno i koliko mu je baš sada potrebna briga, nega, podrška i ljubav! Mi smo je tešili, ali bezuspešno.

Prošli smo pored jedne kuće u čijem dvorištu je bilo nekoliko štenadi koji su jako podsećali na usamljenu kucu koju smo sreli. Tada joj se vratila nada da bi možda, napušteni mališan, mogao da ih pronađe kako bi bio sa njima. Žao mi je što je pao mrak i što nam je bilo daleko da se vratimo po njega da ga bar donesemo u selo.

Gurabije iz Melaje

U Melaje smo stigli u suton.

Cilj nam je bio da pronađemo neku prodavnicu i da što pre nađemo mesto za podizanje šatora. Dok smo nas četiri, u prvom marketu na koji smo naišli, razgledale šta da kupimo, Dragan je otišao preko puta ulice. Vratio se posle 10-ak minuta i objasnio da je našao dobro mesto za podizanje šatora.

Kupili smo sladoled svi, osim Theodore. Rešila je da počasti sebe tek na kraju pešačenja, negde u Novom Pazaru.

Dragan je pronašao mesto nedaleko od prodavnice, blizu džamije, iza jedne velike balon-hale i pored kuće jednog čoveka koga je pitao za dozvolu.

Hodajući do mesta za šator primetila sam česmu, ali mi je Dragan odmah napomenuo da nije u funkciji, kao i poljski wc, što je super, jer ipak smo u naseljenom mestu. Smestili smo se odmah iza balon-hale i pored garaže tako da smo bili ušuškani sa dve strane, što je odlično. Mada i nismo bili na velikoj nadmorskoj visini kao prethodne noći tako da smo znali da neće biti tako hladno.

Devojke su postavile šator. Nas dvoje smo raspremali rančeve i pripremali se za odmor. Priđoše nam trojica muškaraca i mali dečak. Obratili su nam se na engleskom i iznenadili su se kad su čuli da govorimo srpskim jezikom. Najstariji od njih je, Mehmed, vlasnik kuće ispred koje spavamo, a Mehmedovog sina je Dragan

pitao za dozvolu za šator. Mehmed je tu sa unukom, Jusufom.

Iskra je dečaka, Jusufa, ponudila nekim grickalicama i sipala mu je sok. Bio je ćutljiv i posmatrao je sve svojim malenim okicama. Zanimljivo mu je bilo da posmatra sve tri kako podižu šator.

Razgovor je tekao spontano i ljudi su bili jako prijatni. Rekli su nam da u dvorištu džamije ima izvor i da tamo možemo sipati vodu. Nama je to bilo dosta. Mesto za šator, izvor vode i poljski wc.

Ostavili su nas da se odmorimo, uz napomenu da se uskoro očekuje početak fudbalske utakmice baš u balon-hali pored nas i da će biti bučno.

Nakon par minuta Mehmed i Jusuf su se vratili i dali nam jednu kesu. Kesu nam je poslala Jusufova mama Irma. Zaista smo bili najprijatnije iznenađeni. Kad nam je Mehmed rekao da su u kesi gurabije, nas četiri smo odmah probale, jer do tada nismo.

Svima su nam se dopale. Mene podsećaju na slatku proju, jer imaju takvu teksturu. Ove su bile mekane i vazdušaste i dovoljno slatke, ni premalo ni previše. Baš su nam prijale. Ostavili smo po parče i za sutra jer nam je Irma spakovala punu kesu.

U osnovi, gurabija je slatki hleb orijentalnog porekla, dekorisan šećerom, suvim voćem ili orašastim plodovima. Osnovni sastojci su brašno, šećer i ulje, odnosno u zavisnosti od lokaliteta se dodaje masnoća biljnog ili životinjskog porekla.

Ima dosta tekstova na internetu o gurabijama. Neću ih navoditi ovde. Ono što jeste zanimljivo u vezi sa gurabijama, a što sam mogla da čujem od Mehmeda jeste da su gurabije dugotrajna vrsta peciva. Ispričao nam je da je nekada bio običaj kada mladić krene u vojsku da mu majka napravi gurabija, da ih ponese, jer će mu baš te iste gurabije dobro doći kada ne bude imao šta da jede. Tako je i Mehmedu majka napravila gurabija da ponese. Teodora je posebno bila oduševljena ukusom i nije htela ništa drugo da jede.

Meni su baš prijale i svidele su mi se, kao i priča i njima.

Vreme je nekako brzo prošlo i nije mi smetala buka u hali. Ostavili smo tuširanje za ujutru.

Noć je bila mirna i tiha i nije nam bilo hladno.

Osećala sam mir koji nisam tražila. Nije to bio onaj spokoj, nego običan mir: toplota u telu, suprug i deca pored mene i pomisao da ništa ne moram da popravim.

Još jedan prelep dan za nama. Prepun lepota, kojih čovek ne može očima da se nagleda. Dovoljno je biti zahvalan i ponizan. Ali... nekad nam to nije dovoljno. Nekad se čovek oseti nezavisnim, pa traga, luta, hoće više, bolje, traži dalje, ali naći neće to što traži, ako nema to u sebi: spokojstvo u duši, mir u srcu, toplinu u grudima...
Sutra je „novi dan, nova nafaka“. Novo jutro, nova nada, novi dar i nova pružena prilika da budemo bolji nego što smo bili prethodnog dana.

Nekad smisao ne dolazi kroz odgovore, nego kroz tišinu.

Kroz umor koji ne traži odmor, nego zahvalnost.

Kroz lice neznanca, ukus gurabije, suze deteta i dah večeri.

Miris doma nije u kući, već u srcu koje je spremno da primi svet takav kakav jeste

Osmi dan – 13. jul 2025

Melaje → sela Peštera → manastir Sopoćani

Mudrost Ramizine kafe

Dan kad te svet dočeka kao da te zna

Na svakom putovanju postoji taj trenutak kad više ne hodamo ka cilju, nego iz njega.

Tog dana sam znala da ne idemo više da stignemo, idemo da se pozdravimo sa onim što nas je promenilo.

Prvo što sam ugledala iz šatora jeste brdo i na njemu manje stado ovaca.

Setila sam se Fikretinih reči kada je citirala Kuran i rekla da će doći vreme kada će čovek tražiti mir na brdu među ovcama.

Tog jutra put više nije bio samo priroda, nego i ljudi.

Selo nas je dočekalo mirno, kao da zna da dolazimo.

Osećala sam da mi treba nešto što nije voda, ni hrana, ni odmor nego ljudska blizina.

Tiho je. Toplije je u odnosu na prethodna jutra. Ostavićemo devojke da još spavaju.

Prilazi nam Ramiza, Mehmedova žena i govori: „ ‘Ajte na kafu, komšije!’“

Spremismo se i uputismo do njih. Ramiza nas je dočekala sa osmehom na licu, a i Jusuf se sa mlađim bratom igrao tu u dvorištu. Seli smo za sto ispod dve šljive koje su pravile odličan hlad. Pravi merak. Irma nam je skuvala kafu i donela posudu sa voćem da se poslužimo. Ramiza nam je iz njene bašte ubrala dva krastavca da imamo za doručak. Pričali smo na puno tema. Najviše mi je ostalo u sećanju kako objašnjava svoju ljubav prema unucima i kako ta ljubav zna nekad da naškodi, ako im se popušta ili ako sebi dozvole da se mešaju u odluke roditelja.

Ramiza je jedna mudra, rečita i otvorena žena, nasmejana i vedra. Lepo mi je bilo da je slušam.

Rekla nam je da ih Jusuf stalno zapitkuje kada će mu kupiti šator otkako je video sinoć naše devojke kako ga postavljaju.

Dok sam je slušala, pomislila sam kako svaka žena ima svoj Pešter, svoje prostranstvo kroz koje mora da prođe sama. Neke ga pređu hodajući, neke čuteći kraj šporeta. Sve ga prolazimo.

U Ramizinom glasu sam osetila sigurnost žene koja zna da se život ne mora stalno objašnjavati.

Jusuf nam je prišao i pitao da li su devojke budne. Kasnije je došao da vidi kako će spakovati šator. Iskra je sa njim pronašla zajednički jezik i oni su se fino združili. Mlađi je od Iskre 3 godine, ali Iskri to nije prepreka. Ostala je kasnije sa njim u dvorištu da skaču na trombolini, a kako smo posle saznali pozvali su je i u kuću da se igraju jer je vani već bilo dosta toplo. Drago mi je zbog Iskre. Veliko je to iskustvo za nju.

U međuvremenu, Dragan i ja smo otišli do izvora i nasuli vodu u sve flaše i stavili na sunce da se ugrije kako bi se devojke okupale.

Istražujući kasnije o Melaji, naišla sam na ovaj tekst o izvoru i džamiji.

Hajrat u Melaju

„Selo Melaje je jedno od najstarijih naselja na Pešteru. Pripada planinsko-ravničarskim selima razbijenog tipa. Nalazi se sa leve i desne strane regionalnog puta Novi Pazar-Rasno (preko Delimeđa). Naziv sela je, najverovatnije, ilirsko-keltskog porekla. Koren reči mel /mal/ asocira na samu konfiguraciju terena i prema svom osnovnom značenju ukazuje na blato ili mulj, što je adekvatno današnjem nazivu. Prostire se na čuvenom Koštanpolju - u narodu popularnijem „Koštampolju”, jednom od tri peštarska polja, koje se pominje u mnogim književnim i istorijskim zapisima.

Koštanpolje je blago nagnuta ravnica koja se prostire između planina Jarut i Ninaja. Dugačko je oko desetak kilometara, a njegova širina započinje od 200 m i prelazi udaljenost od jednog kilometra. Ima nekoliko rukavaca koji zalaze ka planini Jarut i zadiru u njegove šume. Kroz Koštanpolje teče nekoliko rečica - potoka koji tamo u Jarutu izvire i nestaju u peskuši Koštanpolja.

Nekada, putnik namernik nije mogao da utoli žeđ od Glogovika do Baćice. Nigde, osim na potocima koji su uvirali do na po Polja. Bezvodna je i njegova strana koju predstavljaju

obronci planine Ninaje. Odatle je, možda, u davnijoj prošlosti postojao nekakav izvor. Ali nije bilo izvora koji bi tekli ka Koštanpolju. Međutim, početkom XIX veka – ako je suditi prema natpisu na ulazu, to je bilo nešto pre 1806. godine, otpočela je izgradnja džamije i bunara u selu Melaje, koji meštani danas nazivaju „Hajrat”.

Negde tokom druge polovine XVIII veka u Melaje se doselila porodica Turković iz Krnje Jele na Pešteru. Da bi ga spasili krvne osvete, koju je trebao izvršiti, jer su mu Bogučani iz Tuzinja ubili sestru, Ali-hodži Turkoviću su daidže kupile imanje. Tamo kod daidža je i primio njihovo prezime Caković. Kad je bio stariji, Ali-hodža je na seoskom lokalitetu Kodrapeljit I haliluku Melaja često čuvao stado ovaca. Imao je običaj da, oko podne prispri kraj ovaca i odmori se dok one planduju. Počele su mu u snu navirati misli da se treba pomiriti sa krvnicima i, kako to islamska vera nalaže, pokušati da se „krv” oprost.

Treći put mu je nešto govorilo da se mora pomiriti sa njima i da muslihuni ne smeju „presijecati krv” nego da od novca koji Bogučani ostave na tabiju, napravi bunar na tom mestu gde spava, a pedesetak metara prema kibli da sagradi džamiju. Tako i bude. Bogučani su “na tablju” ostavili trinaest kesa dukata, a u svakoj kesi bilo je po jedanaest zlatnika. Ispostavilo se da je to dovoljno da bi se pristupilo izgradnji džamije. Istovremeno su otpočeli kopanje bunara na određenom mestu. Melajci su kopali bunar, i na dubini od oko četiri-pet metara našli vodu. Međutim, bunar se nije nikako punio – vode je bilo samo na njegovom dnu. S obzirom da nije mogao poslužiti za uzimanja abdesta, odlučili su proširiti ga, ne bi li na taj način lakše mogli doći do željene vode.

Hajrat je danas dubok oko pet metara. Naokolo je ozidan kružnim kamenim potpornim duvarom, osim na mestu gde su napravljeni basamac (stepenice) na visini oko 3,5 m. U nastavku je sazidan u obliku kvadrata širine oko četiri metra. Pokriven je kućicom od čatme („čatmarom”), koja dugo godina nije bila potpođena. Na dnu ovog čudesnog bunara napravljena je cisterna i drveni santrač (poklopac) u kome se akumulira voda. Napravljena je i česma, da bi voda mogla da se koristiti i za uzimanje abdesta i za piće. Voda je bila dobrodošla onim stanarima koji su je koristili leti, kada bi se „ispratili na stanove”. Mnogo godina kasnije Hajrat je renoviran, a drvena konstrukcija, koja je korišćena ranije, zamenjena je čvrstim materijalom.

Na mestu na kome je usnio san, Ali-hodža udara temelje za džamiju. Temelj je poslužio za gradnju džamije brvnare, slične puškarnici. Tri puta su je rušile rožajske, pazarske i sjeničke age, verovatno sa namerom da je naprave ljepšom. Negde oko 1817. godine sagrađena je od čvrstog materijala. Sredinom osamdesetih godina prošlog veka džamija je, zbog dotrajalosti materijala od kojeg je sagrađena, porušena, a na njenim temeljima napravljena je nova. Od stare džamije je zadržana konstrukcija namenjena za hutbu, kao i natpis iznad ulaznih vrata sa godinom njene izgradnje (1806). Gradnja Hajrata i džamije su vremenski usko povezani. Hajrat je godinama izazivao posebnu pažnju i divljenje. Na toj dubini pronađena je vodena nit (žica) koja je bila presečena. Danas tu Hajrat izvire i uvire. Ovaj prirodni fenomen oduvek izaziva čuđenje posetilaca. Ne kaže narod bez razloga: “Božje davanje! O’de izvire, o’de i uvire!”

Hajrat je umornom putniku namerniku uvek bio odmaralište. Radi ovog čudesnog vrela zaustavljali su se trgovački karavani da bi se osvežili i odmorili.“

Otišla sam do prodavnice po kutiju jaja i hleb. Napravili smo kajganu i predivnu salatu od

paradajza , paprika i krastavaca koje nam je Ramiza ubrala.

Teki je doručkovala gurabije, jer su joj se mnogo dopale. Sve je nekako teklo bez žurbe i bez stresa.

Okupale su se i to je malo potrajalo. Pomagale su jedna drugoj i pridržavale šatorsko krilo. Nismo imali toliko flaša sa toplom vodom pa su bile prinuđene da iskoriste i poneku flašu sa hladnom vodom sa izvora.

Kada smo bili spremni otišli smo do komšija da se pozdravimo i zamolimo za jednu zajedničku fotografiju. Tada smo u razgovoru saznali da je Mehmed lokalni hodža. Draganu i meni je bilo žao što nismo saznali ranije. Svakako bismo voleli da čujemo neke stvari u vezi sa islamom iz ugla učene osobe. Mene je islam posebno zainteresovao čitajući knjige o Ajši, jednoj od žena proroka Muhameda.

Razmenili smo brojeve telefona, a Mehmed nam je dao i neke upute, kao i da se javimo nekim ljudima ako bude bilo potrebe.

Irma mi je ostala u lepom sećanju i žao mi je što sa njom nisam pričala. Tiha je i nasmejana. Mehmedov sin, Adnan, je učitelj u školi. Deluju mi kao skladan par. Svi su izašli da nas isprate, a Iskra je opet dobila slatkiše i slaniše na poklon.

Mnogo puta su nam ponovili da kada god smo u prolazu da im se javimo i svratimo.

Kad smo krenuli, svi su nam mahali. Na licu im se videla toplina onih koji ne traže ništa zauzvrat.

Dobrota na putu - Emir, Selman i Suad

Nas je čekao dug put, a ovaj dan je bio najtopliji od svih do sada. Današnji cilj su nam bili Sopoćani.

Imali smo opciju da idemo asfaltom ili prečicom preko brda.

Ovaj put smo se odlučili za asfalt. Hodali smo desnom stranom puta zbog većeg proširenja. Na izlazu iz Melaje jedan auto koji nam je dolazio u susret je stao. Iz

auta je izašao vozač, Emir. Otvorio je zadnja vrata auta i izvadio hladne limenke sokova i

flaše sa vodom i dao nam, da se osvežimo.

Kratko smo popričali sa njim, zahvalili se i nastavili. Nakon par minuta, pored nas takođe staje još jedan auto i iz njega isto tako izlazi vozač i nosi punu kesu flaša sa hladnom vodom. Čovek po imenu Selman, primetio nas je na putu, rešio da ode do najbliže prodavnice i kupi nam vodu, da nam se nađe uz put. Sa

njim smo isto malo popričali. Rekao je da ga je dotakla slika nas kao porodice i da ljudi od žurbe za poslom i sticanjem materijalnog propuste neke porodične momente.

*„Kada bi ostali bez onoga što sada imamo,
sve ono za čim žudimo izgubilo bi značaj.“*

Fotografisali smo se sa Selmanom, pozdravili se i zahvalili mu, jer nam je svaka kap vode na današnjoj temperaturi mnogo značila. Nastavili smo put i uskoro se sa naše leve strane pojavila manja vodena površina, za koju nisam sigurna da li je velika bara ili manje jezero. Uglavnom, sigurna sam da je služila životinjama za pojenje i rashlađivanje, jer smo primetili nekoliko krava u vodi.

Svima nam je bilo vruće i jedva smo čekali da naiđemo na prodavnicu i zbog sladoleda i zbog odmora.

Melaje je veoma dugo selo. U njemu je puno novoizgrađenih kuća u kojima niko ne živi jer su vlasnici u inostranstvu.

Nakon nešto manje od dva sata pešačenja, ugledali smo prodavnicu. Već smo bili na teritoriji mesta Delimeđe. Stali smo da se odmorimo i da se osvežimo jer je bilo pakleno vruće.

Našli smo malo mesta na betonu između prodavnice i frižidera i ugurali se u taj kutak, jer je u hladovini.

Odmah smo kupili sladoled i neki napitak da se osvežimo. Teki čeka da nagradi sebe kad završi pešačenje. Dve stvari me fasciniraju kod nje – njen tenacitet pažnje i sposobnost da odloži zadovoljstvo.

Odmah je krenula da čita, dok smo mi uživali u sladoledu. Da ne pišem kakav je merak skinuti cipele

i čarape da se stopala malo odmore i rashlade.

Pored prodavnice je i još jedan lokal, pečenjara je u pitanju. Iz nje je izašao čovek, po imenu Suad, vlasnik prodavnice i pitao nas da li smo za kafu i da li devojke žele sok. Naravno, da da. Hvala mu na tome, jer vani je bilo pakleno vruće.

Vrlo brzo nas je uslužila jedna mlada devojka. Ponudio nas je Suad da uđemo u pečenjaru i unesemo rančeve, ali nama je bilo u redu i vani u hladovini.

Nismo žurili. Svi smo u nekom miru i tišini prikupljali energiju za dalje.

Kasnije je Suad prišao, pa smo još malo popričali sa njim. Prijatan, u licu vedar i nasmejan čovek, bio je jako ljubazan. Ne mogu se, na žalost, setiti svega što smo pričali. Pre polaska smo iskoristili mogućnost upotrebe toaleta, zahvalili se Suadu i krenuli dalje.

Ono čemu iznova svedočim na našim putovanjima su dve stvari - dobrota je najdublja forma snage i da nam se sve više gube tragovi ponosa koji se prepuštaju zahvalnosti jer smo slobodni da primimo bez osećaja duga.

Delimeđe

Dok smo prilazili Delimeđu, a pre prodavnice, sa naše desne strane u daljini smo uočili džamiju, koja se nekako izdvajala od okoline. Primetili smo da su joj minareti izuzetno visoki. Kasnije smo saznali da je džamija u Delimeđu najviša u Evropi i među najvišim džamijama na svetu.

Peštersko selo Delimeđe, u tutinskoj opštini, ima najveće

minarete ne samo na Balkanu. Sagrađeni su 2009. godine kao deo novog islamskog centra u selu, visoki su po 77,24 metara i daleko nadmašuju sve postojeće džamije na Balkanu, ali i šire. Gotovo na celom evro-azijskom kontinentu.

Poređenja radi, Hram Svetog Save u Beogradu, bez krsta, visok je 70 m, a sa krstom doseže 82 m. Najviše katoličko zdanje u Srbiji, crkva Bezgrešne device Marije u Bačkoj Topoli, visoka je 72,6 m, a crkva „Ime Marijino“ u Novom Sadu do 72 m. „Palata Albanija“ u Beogradu visoka je svega 58 m.

Već je bilo oko 15h popodne. Mi smo se dobro odmorili i okrepili i nastavili smo put dalje preko mesta Glogovik. Išli smo sve vreme asfaltom, ali smo se penjali i uzbrdo. Melaje i Delimeđe su u dolini i to se tek sada moglo sagledati kada smo se popeli na veću nadmorsku visinu. Penjali smo se dobrih sat vremena i više. Sa desne strane puta nam se ukazao jedan prostor i tu smo rešili da zastanemo i odmorimo. Dragan je uočio na dva mesta i ljude koji su automobilima došli na piknik i roštilj. Nedelja je pa ljudi koriste priliku da provedu vreme u prirodi. Sa leve strane smo videli veliko stado ovaca i pastira. Vrućina je već prolazila, a i Sunce se skrivalo pomalo iza nekih oblačaka, tako da nam je prijalo što

ne greje više onako jako.

Dragan je izvadio toster i istostirao hleb, a mi smo mazali šta smo imali. Malo paštete, humusa, džema i meda. Odmorili smo dobro. Ne sećam se koliko je kilometara preostalo do Sopoćana, svakako znam da smo imali još dosta da hodamo. Deonica od Melaje do Sopoćana se sastojala iz tri dela– prvi deo od Melaje do pred izlaz iz Delimeđe je bio ravan, drugi deo smo se penjali uzbrdo, dok smo se treći spuštali sve vreme. Ne baš tako privlačna deonica, s obzirom da smo sa teretom, da se krećemo asfaltom i da je bilo jako toplo. Činilo mi se da saobraćaj nije puno prometan, tako da smo imali prilike da hodamo zajedno i pričamo.

Pre nego smo krenuli, prišao nam je pastir i zaseo da popriča malo sa nama. Ponudili smo ga keksom koji nam je jedini ostao od hrane. Zahvalio se, nije bio gladan. Naveo je u priči da je on verovatno poslednja generacija stočara, da njegova deca ne žele time da se bave i da će on sa svojom suprugom raditi dokle god bude mogao.

Nakon razgovora krenusmo svako na svoju stranu, on za svojim stadom, a mi za Sopoćane.

Sopoćani

Taj deo nam je bio laganiji, a i prolazili smo kroz naselja poput Doljana, Gornje Crnoče, Crnoče i još nekih koje nisam upamtila. Sve više smo se kretali kroz šumovite predele. Oko pola sedam smo sa puta u daljini ugledali Sopoćane. Izgledaju moćno čak i sa te daljine. Vazdušnom linijom smo bili udaljeni manje od jednog kilometra. Nakon sat vremena pešačenja već smo bili nadomak manastira. Stali smo pored izvora da se

odmorimo i natočimo vodu. Tuda je prolazila jedna žena koju sam zaustavila da pitam za preporuku gde bi bilo zgodno da podignemo šator. Uputila nas je na mesto pored trafo stanice, na 3-4 minuta hoda od izvora.

Mesto je bilo savršeno. Blizu je izvora vode, a opet smo dalje od puta. Ušuškano, a opet očišćeno, jer se pored te trafo stanice svakako nalazi put koji vodi do izvora reke Raške.

Čulo se hućanje vode. Volim taj zvuk. Volim da sam pored vode. Oko nas svuda šuma i obronci planina. Dragan se sa Sofijom i Iskrom spustio putem do izvora. Brzo su se vratili. To je bio jedan od puteva kojima se može prići, ali je prilaz ograđen.

Bila sam umorna i jedva sam čekala da legnem. Devojke su podigle šator. Malo sam im pomogla da namestimo podmetače i vreće za spavanje i ne gubeći vreme legla da odmaram. Zapravo, bila sam malo i nervozna, zbog umora. Pokušavala sam da pokupim što više razbacanih stvari, jer su se devojke razbaškarile kako smo stali, pa umesto da samo legnem i ostavim sve, krenula sam da se raspravljam sa njima zbog nereda koji su napravile.

Samo su me poslali u šator. Njih četvoro su ostali vani još malo. Dragan je obezbedio rančeve i ušao u šator zadnji. Već je bio mrak. Nebo je bilo prepuno zvezda. Noć je bila vetrovita. Vetar je u neko doba noći krenuo da duva snažno i budio me povremeno. Nije nam bilo hladno.

Ovo mesto će mi ostati posebno u sećanju kada je kampovanje u pitanju. Nikada do sada nisam osećala takvo spokojstvo kao te večeri. Verujem da je na to moje stanje uticalo više faktora. Sam ambijent mi se dopao, jer na 15-ak m od mesta gde smo podigli šator je zapravo obronak tog uzvišenja na kom smo se nalazili. Sam taj zvuk koji je dopirao od izvora i to kretanje vode koja izvire, delovalo je umirujuće na mene. Gde god da se okrenemo vidimo zelenilo, šume i drveće. I samo saznanje da smo u blizini jedne takve svetinje sigurno ima uticaja.

Još jedan predivan dan je za nama. Sutra nam ostaje još deonica do Novog Pazara.

Možda se nismo popeli ni na jednu planinu tog dana, ali smo stigli više nego ikad. Postoje ljudi koji nas nauče više u jednom pogledu nego što smo ikada pročitali u knjigama.

Slušajući Ramizu, shvatila sam da snaga žene nije u onome što nosi, nego u onome što ume da pusti i da nema veće mudrosti od one koju prepoznamo, a ne moramo da prevedemo.

Tu na tom mestu nadomak Sopoćana sam osetila samo mir.

Onaj pravi mir jer znam da sam stigla tamo gde duša diše spokojno.

*Putovanja nas ne menjaju time što idemo daleko,
već time što nam otkrivaju koliko smo već stigli.*

Deveti dan – 14.jul 2025

manastir Sopoćani → Novi Pazar → Golija Kad se put smiri u tebi

Dan kad više ne ideš, a i dalje hodaš

Spremanje za povratak uvek nosi neki nemir.

Ovog puta ga nije bilo.

Nije bilo tuge, ni želje da se sve ponovi.

Samo mirno prihvatanje da je i kraj deo puta.

Gledala sam Pešter onako kako gledam osobu koju volim,
a znam da moram da je pustim.

Nema drame, nema reči — samo tišina puna poštovanja.

Manastir Sopoćani

„U tišini prirode i u blizini izvora reke Raške, ponosno stoji jedan od najvrednijih bisera srpske duhovne i kulturne baštine – manastir Sopoćani. Ova svetinja, posvećena Svetoj Trojici, sagrađena je u vreme vladavine kralja Stefana Uroša I (1243–1276) i predstavlja remek-delo arhitekture, freskopisa i istorije Srbije.

Podizanje manastira započeo je treći sin kralja Stefana Prvovenčanog, kralj Stefan Uroš I, u blizini tadašnjeg administrativnog i kulturnog centra srednjovekovne Srbije – Rasa. Iako tačan datum gradnje nije sa sigurnošću utvrđen, većina istoričara se slaže da su radovi otpočeli oko 1258. godine, a da je gradnja okončana oko 1270. godine.

Zanimljivo je da je ime manastira izvedeno iz staroslovenske reči „sopotъ“, što označava „izvor“. Time je simbolično naglašeno da je kralj podigao svoju zadužbinu „na izvoru Raške“, kako duhovno, tako i doslovno. Tokom srednjeg veka, manastir je bio poznat i kao „Dom Svete Trojice“ ili „sopotski manastir“.

Od osnivanja do sredine 14. veka, Sopoćani su bili važan centar duhovnog i kulturnog života. Njihova blizina starom Rasu i Trgovištu doprinela je bogatstvu manastira, a brojni metosi, isposnice i grobnice u okolini svedoče o razgranatom monaškom životu.

Međutim, posle Maričke bitke 1371. godine, Raška oblast gubi značaj u političkom i kulturnom smislu, što se odražava i na manastir. Ipak, i pod osmanskom vlašću, Sopoćani nastavljaju da žive.

Tokom XVI veka, manastir doživljava novi procvat. Prepisivanje knjiga i obnavljanje objekata su bile redovne aktivnosti. Međutim, kraj 17. veka donosi novo stradanje – tokom perioda Velike seobe Srba, manastir biva opljačkan, a Turci skidaju olovni krov sa crkve.

Nakon velikih stradanja u periodu krajem XVII veka, manastir Sopoćani ostaje bez monaha i biva potpuno napušten. Odsustvo brige i stalna izloženost vremenskim nepogodama doveli su do njegovog ubrzanog propadanja. Sudbinu manastira duboko je ožalio patrijarh Arsenije IV, koji je tokom svoje posete 1724. godine zapisao reči koje i danas odzvanjaju istorijom:

„Jao, dome božji, gledam te razorena.“

Tokom tog perioda, kupola crkve se urušila, svodovi su pali, a okolne građevine zarasle su u zemlju i šljunak. Freske, iako nezaštićene i izložene surovim uslovima, čudom su preživele vekove pod otvorenim nebom.

Promena dolazi tek nakon oslobođenja Raške oblasti od turske vlasti. Obnova Sopoćana započinje posle 1926. godine. Međutim, dolaskom malog monaškog sestrinstva 1950-ih, započinje najozbiljnija obnova manastira. Monaško sestrinstvo će u manastiru živeti i brinuti o njemu sve do kraja XX veka.

Ono što Sopoćane izdvaja od ostalih manastira tog perioda jesu njegove freske, koje se i danas smatraju vrhunskim ostvarenjima vizantijskog stila. Umetnički izraz, bogata simbolika i savršenstvo izvedbe fresaka iz 13. veka ostavili su snažan utisak na istoričare umetnosti širom sveta. Zbog toga je manastir 1979. godine upisan na UNESCO-vu listu svetske kulturne baštine, u okviru kompleksa Stari Ras i Sopoćani.

Prekretnica u novijoj istoriji Sopoćana događa se 1996. godine, kada se u manastir doseljava bratstvo iz manastira Crna Reka dok se u isto vreme sestrinstvo koje je decenijama boravilo u Sopoćanima seli u manastir Gorioč u Metohiji.

Danas, manastir funkcioniše kao opštežiteljna monaška zajednica, u kojoj živi oko 30 monaha i iskušenika.

U manastiru postoje čak tri aktivna ateljea:

- ikonopisni, gde se izrađuju ikone u tradicionalnom stilu,
- krojački, u kojem se šiju monaške odežde i crkveni tekstil,
- duborezački, specijalizovan za umetničku obradu drveta.

Ovakva organizacija ne samo da osigurava samoodrživost manastira, već i čuva zanate i umetnosti koje su vekovima bile sastavni deo srpske duhovne i kulturne baštine.

Zahvaljujući svom značaju i ulogama kroz vekove, manastir Sopoćani danas nosi časnu istorijsku titulu Carska Lavra – što je priznanje njegove posebne uloge u istoriji srpske crkve i naroda.

Pored izuzetne istorijske i umetničke vrednosti, manastir Sopoćani je i mesto duhovne tišine, koje posetiocima pruža osećaj mira, introspekcije i povezanosti sa bogatom tradicijom srpskog naroda. Njegove freske su i dalje među najlepšim sačuvanim primerima vizantijske umetnosti u Evropi. Poseta ovom manastiru nije samo putovanje kroz vreme, već i susret sa identitetom jednog naroda, sa umetnošću koja nadilazi vekove i sa verom koja je opstala uprkos svim iskušenjima istorije.

Manastir Sopoćani nije samo zadužbina jednog kralja – to je svedočanstvo o snazi duha, umetnosti i vere srpskog naroda. Kroz svoje freske, arhitekturu i istoriju, on priča priču o zlatnom dobu srednjovekovne Srbije, ali i o iskušenjima, rušenju i ponovnom uzdizanju kroz vekove.“

Toplina asfalta i susreti koji razgaljuju dušu

Osvanuo je i taj poslednji dan našeg pešačenja. Dogovor je bio da ustanemo rano. Očekivalo nas je toplo vreme i bilo je potrebno da ranije krenemo kako bismo mogli da pravimo češće pauze. U startu nas nije veselilo što ćemo sve vreme hodati asfaltom, jer će biti previše saobraćaja, a i asfalt reflektuje toplotu, tako da je toplije nego kada bi hodali preko brda u prirodi.

Ustajanje i pakovanje je teklo brzo. Svratili smo do česme kod manastira da naspemo vodu. Taj dan je bio praznik, Sv. Kozma i Damjan - sveti Vrač. Svakog minuta je pristizao veliki broj ljudi. Nismo se zadržavali. Svakako smo žurili da nađemo prodavnicu kako bismo kupili nešto za doručak. Sećam se i sada tog osećaja neprijatnosti dok smo boravili na tom platou ispred ulaza u dvorište manastira. Bila sam jedina žena koja je nosila šorc, dok su sve ostale bile u dugim suknjama i maramama na glavi i jedva sam

čekala da krenemo dalje. Potrebne su godine da se kao žene odučimo od onoga zbog čega su nas učili da se osećamo neprijatno.

Nakon 2 km smo naišli na manju radnju, kako nam je i mapa prikazivala. Vlasnicu smo zatekli ispred, kada je otvarala radnju. Odmah smo se razočarali jer hleb nisu imali. Ušli smo da izvidimo i pronađemo neko rešenje da utolimo glad. Izbor je pao na neke grickalice. Bolje išta nego ništa. Vlasnica nam je tada rekla da bi nam rado

dala hleb da ima u kući, ali nije ni kupila ni zamesila. Zahvalili smo se na ljubaznosti i krenuli dalje. Nismo hteli da stojimo nego smo uz put grickali. Dugo smo se spuštali nizbrdo. Bilo nam je izazovno jer smo bili pod teretom, a i sve više je bilo toplo.

Svako od nas je bio u svom svetu. Nismo mnogo pričali. Ta tišina je bila blaga, puna nečeg neobjašnjivog.

U tom delu puta stalno smo nailazili na smeće svakakve vrste koje je bačeno pored asfalta. Imala sam utisak da ljudi namenski dolaze da izbace đubre. Kasnije su nam to meštani i potvrdili.

Bilo nam je sve toplije. Kad-kad bi naišli na manji hlad pa bi se tu odmorili na par minuta. Nismo žurili.

Sofi i Teodora su prednjačile, dok smo nas troje išli polako. Iskri je bilo naporno i toplo. Sva je bila zajapurena u licu. Sva sreća pa smo naišli na manju prodavnicu. Odmah smo stali da se odmorimo i pojedemo sladoled.

Ispred prodavnice je sedelo troje ljudi na stepeništu. Dali su nam kartone da ne bismo sedeli na betonu i čaše da sipamo limunadu koju smo kupili. Bili su jako ljubazni i dozvolili nam da smestimo rančeve i posedamo zajedno sa njima. Dve starije žene u hidžabu i jedan muškarac zagledali su nas i radoznalo zapitkivali o nama, našem pešačenju i naravno o Iskri, koja je najzanimljivija gotovo svima koje sretnemo na našim putovanjima. Bilo nam je prijatno u njihovom društvu i svi smo se smejali.

Ostali smo ispred te prodavnice sigurno 40-ak minuta. Osvežili smo se, odmorili i nastavili dalje po vrelini i asfaltu.

Razmišljala sam o tim ljudima – poslužili su nas, onako jednostavno, sa onim prirodnim gostoprimstvom koje se ne uči. Njima ne treba put da bi bili mirni.

Oni već žive ono što mi tražimo: jednostavnost, ritam, prisutnost.

Reka Raška - ogledalo sveta i čoveka

Nakon nepunih sat vremena naišli smo na radove na putu. U tom delu puta je i obala reke Raške bila pristupačna. Ugledali smo jednu drvenu pećurku i krenuli ka njoj. Zatekli smo jednog čoveka kako sedi i jede sendvič. Odmah nam je rekao kako slobodno možemo da sednemo i odmorimo jer je on stao samo da doručkuje i da će brzo završiti. Dragan započne priču sa njim i posle par minuta nam se ponudio da odveze Dragana do prodavnice kako bismo kupili sve od hrane za ručak. Baš smo se obradovali! To su čari ovakvih putovanja. Ljudi!!! Pronašli smo predivno mesto pored reke i u hladovini za odmor. Bili smo presrećni! Njih dvojica su vrlo brzo krenuli, a nas četiri smo ostale da odmorimo. Devojke su odmah posedale pored reke i stavile noge u vodu da se rashlade. Bile su srećne. Iskra i Sofija su iskoristile priliku da prelepe nove flastere protiv žuljeva. Sećam se da su isprjale pantalone i šorceve na mestu gde su se i da sam komentarisala kako su mogle da pripaze. Naravno, to njima nije smetalo.

Dragan i Srđan su se vratili nakon više od pola sata. Kako nijedna od bližih prodavnica nije primala kartice, a mi smo ostali bez gotovine, morali su otići bukvalno do pred sam ulazak u Novi Pazar.

Od Srđana smo na poklon dobili čaše i naočare i devojke su odmah sipale vodu i sok da piju. Pozdravio se sa nama i nastavio dalje svojim poslom. Dragan i ja smo krenuli sa pravljenjem ručka. Na trpezi su bili pileći medaljoni i kesa zamrznutog povrća, brokoli, šargarepa i karfiol i paradajz salata. Kako je šta pristizalo tako su devojke jele dok smo nas dvoje kasnije zaseli i pojeli ostatak. Taman smo se opustili kada su se pojavile tri žene. Jedna starija i dve mlađe, odevene u hidžab. Izgledale su mi kao majka i dve ćerke. Odmah nas je najstarija pitala koliko dugo planiramo da ostanemo. Dragan je bio jako ljubazan i zamolio ih je da nas sačekaju dok se ne spakujemo i ne završimo sa ručkom. Obeležile su teritoriju malom, zelenom plinskom bocom i povećom lubenicom i prešle preko reke na drugu stranu.

Do tog trenutka reka je bila jako čista, ali kako su se radovi odvijali nedaleko odatle, voda je postala siva. Delovalo je kao da su radnici bacili ostatak cementa i peska. Nizvodno od tog mesta, pre nekoliko dana je neka privatna firma otpustila otpadne vode. Utvrđeno je da je između 15.000 i 20.000 hiljada riba uništeno u reci Raški. Sav živi svet u celom delu reke od 3–4 km je bio uništen. Strašno je što je među ribom bila i retka autohtona vrsta. Sva sreća pa sam napravila jednu fotografiju gde se vidi koliko je voda čista i prozirna. Čak je i ta starija žena komentarisala kako je voda zamućena.

Dozvolila sam sebi da se razočaram, jer sam htela da još malo ostanemo na tom mestu.

Volim vodu jer deluje opuštajuće na mene.

Spakovali smo se i nastavili put dalje. Bio je to najtopliji deo dana. Oko 13h smo spazili na putu tablu sa oznakom Trgovište. Sa naše leve strane su se nalazili ostaci jednog od najznačajnijih arheoloških lokaliteta Starog Rasa.

Sa desne strane se ukazao privatni turistički kompleks, a ispred nas, kao poručena, česma. Stali smo kraj česme da se osvežimo i sipamo vodu. Iskra je iskoristila priliku da se okupa. Bila je skroz mokra i baš je uživala u tome. Živnula je jer se rashladila, a mene je prestala da okupira briga da bi mogla da dehidrira. Česma je bila natkrivena tako da smo zaseli u hladovini da se odmorimo i pripreмимо za ostatak puta. Narednih sat i po vremena smo hodali sve dok nismo naišli na početke prigradskog dela Novog Pazara. Malo nas je poslužilo i vreme jer su se nebom bili nadvili veliki, beli kumulusi tako da su nas dosta štitili od sunčevih zraka.

Čim smo ugledali market našli smo mesto u hladovini, raširili šatorsko krilo i počastili se sladoledom i hladnim osvežavajućim napicima. Naravno, Teodora je i dalje ostajala pri odluci da će se počastiti sladoledom kad stignemo. Tu smo se baš dobro odmorili. Pričali smo i smejali se nekim našim šalama. Teodora je čitala i povremeno bi se pridružila našem razgovoru. U daljini je prolazila tročlana porodica koja je komentarisala da smo stranci. „Naši smo.“, odgovorila sam im, ali nisam mogla dovoljno dobro da čujem njihov komentar, mada mi je delovalo da je bio dobronameran. Iako smo bili u predgrađu Novog Pazara, bilo je potrebno da krenemo što pre da bismo se na vreme sreli sa Nedžadom.

Nedžad nam je mnogo pomogao tako što nam je omogućio da parkiramo auto u dvorištu ispred odredskih prostorija u Novom Pazaru. Njegov dolazak je bio neophodan kako bi nam otključao kapiju da bismo mogli da izađemo iz dvorišta. Oko pola četiri smo se pokrenuli. Naišli smo na tablu sa smerom kretanja za Novi Pazar i Sjenicu. Nekoliko desetina metara dalje, u tom naselju koje se zove Ivanča, pažnju nam je zaokupila jedna džamija zbog koje smo zastali da bi je fotografisali. Nismo uspeli da saznamo kako se zove.

Od tada smo prolazili sve vreme kroz naseljeno mesto. Nakon pola sata smo stali na benzinskoj stanici u Pobrđu. Otišli smo do toaleta i opet smo napravili pauzu od pola sata.

Raširili smo podmetače na jednoj travnatoj površini, pored benzinske stanice i naslonili rančeve na betonsku ogradu i dali sebi malo oduška. Bio je ovo jedan izuzetno naporan dan za sve nas. Ipak je mnogo lakše voziti bicikl nego hodati sa teretom na leđima po vrućini. Kad pogledamo mapu kretanja u toku dana, uglavnom se broj sati pešačenja podudara sa brojem sati pauza. Tako je i kad vozimo bicikle. Deluje kao da smo mnogo dugo vozili, ali zapravo smo veoma fleksibilni i pravimo pauze svaki put kad god je nekom od nas potrebna.

Sureti koji vraćaju veru u ljude

Oko 16h smo se pokrenuli i nastavili put. Bilo je sparno, mada manje vruće, jer su već tada oblaci prekrili čitavo nebo. Umorili smo se svi i jedva smo čekali da stignemo do auta. Deo predgrađa kojim smo pešačili nosi naziv Parnice.

Iskra se sve vreme igrala sa štapovima za pešačenje, tako da se u jednom momentu saplela o iste i pala. Ogrebala je koleno i malo se uplašila pa je zaplakala. Stali smo svi da joj pomognemo da se umiri i da joj operemo koleno od prašine. Nakon desetak minuta bila je spremna da nastavi.

I taman što smo podesili rančeve i krenuli dalje, nakon par stotina metara, Mirzet, čovek koga prvi put vidimo, nas je prepoznao i izašao iz auta da naš upozna. Prepoznao nas je jer je još pre tri godine pratio naše biciklističko putovanje do Švajcarske. Odmah je rekao da želi devojkama da kupi sladoled i pozvao ih u prodavnicu pored koje smo stali. Ni jedan susret nije slučajan. Prilazi nam i čovek po imenu Esko i zove nas da odemo kod njega preko puta ulice da jedemo jer ima restoran piceriju. Ovo je bilo jedno veliko iznenađenje za nas. Mirzet je devojkama rekao da biraju šta god još žele pored sladoleda. Njima je sladoled bio sasvim dovoljan. Međutim, toj potrebi da sa nama podeli ono što ima i može nije mogao da odoli. Kupio je devojkama punu kesu slatkiša, bombona, čokolada, žvaka i nekih čokoladnih dezerta. Koliko god da smo mu govorili da zaista nema potrebe i da je sladoled dovoljan, on je hteo da da jedan deo sebe. Nama je bilo drago da smo ga upoznali i saznali da i sam praktikuje boravak u prirodi kroz različite aktivnosti.

I danas smo postali bogatiji za još jednog čoveka, za još jedno ljudsko iskustvo.

Pozdravili smo se sa Mirzetom i napravili fotografiju za uspomenu. Sačekali smo da devojke pojedu sladoled. Po kretanju smo se javili Esku i zahvalili na ponudi za ručak. Nismo bili gladni, a i ovaj susret nam

je dao neku novu energiju tako da smo sada bili raspoloženi da nastavimo. Posle 45 minuta hoda već smo zašli u poznate ulice Novog Pazara kojima smo prošli dok smo sa izviđačima obilazili znamenitosti grada na početku našeg putovanja. Stigli smo i do mesta gde nam je bio parkiran auto.

Poskidali smo rančeve i stali u krug. Završili smo ovo putovanje našim pozdravom –

„Putujemo kroz svet, mi smo fantastičnih pet.“

Bila sam i srećna i tužna. Htela sam da putovanje još traje.

Pitala sam se kako se uopšte vraćamo posle ovakvog puta.

Šta ponese, a šta ostavimo?

Shvatila sam da ne mogu poneti ništa materijalno, jer sve što je vredelo već je u meni.

Krenuli smo sa raspreamanjem rančeva i ostale opreme kako bismo sve spakovali u auto.

Teodora je zatražila prodavnicu i sladoled kako bi se počastila za poduhvat. Bila je jako ponosna na sebe, ne samo zbog pešačenja nego i zbog strpljenja i savladavanja sebe kroz ceo put.

Stigao je i Nedžad. Zaseli smo tu na stepeništu, ispred prostorija odreda i priča je spontano krenula.

Pričao nam je o ljudima sa Peštera, peštarskom vašaru, o gurabijama i kako ih je i on nosio dok je služio vojsku.

Samo mi je jedna misao prolazila tada...Ljudi su ovde tako otvoreni, srdačni, spremni da podele i priču i komad hleba. Da svako od nas nije imao planove za ostatak dana, verovatno bismo još dugo ostali tu na stepeništu u priči. Pozdravili smo se sa Nedžadom, zahvalili na gostoprimstvu i pomoći i nastavili put ka Goliji.

Golija – porodica Kuč i zanimljive priče

Nije bio baš sasvim kraj ovom našem putovanju. Zapravo, jeste pešačenju, ali ne i nekim novim pričama.

Uputili smo se ka Goliji na poziv Blagoja Kuča, našeg domaćina, koga smo upoznali u Karajukići Bunarima. Put od Novog Pazara do Golije je prelep. Vreme nam je brzo

proteklo. Stigli smo pre sumraka.

Golija je planinski div za koji važi poslovice:

„Ne zna delija šta je Golija“.

Prostrana planinska lepotica koja se nalazi u jugo-zapadnoj Srbiji i proteže se na čak pet opština. Najbliži su joj Novi Pazar na 32 km, Raška na 35 km i Ivanjica na 30 km. Goliju karakterišu surove zime i prijatna leta, ali i čist vazduh i obilje planinske vode.

Veruje se da je ime dobila po tome što je golema, ali i po svojim golim vrhovima, među kojima je najviši Jankov kamen sa 1833m nadmorske visine. „Park prirode Golija“ s v r s t a v a s e u prvu kategoriju zaštite kao prirodno dobro od izuzetnog značaja.

Golija je još uvek netaknuta i gradnja je zabranjena.

Ispred motela nas je sačekao Blagoje. Odmah nas je pozvao na večeru i upoznao sa svojim sinom Milojem, menadžerom motela. Za trpezom je bilo svakojakih đakonija. Hrana je bila preukusna i baš nas je okrepila posle napornog dana i pešačenja. Miloje nas je uputio do sobe, jer su devojke bile umorne. Dragan se ubrzo vratio do njega, a nešto kasnije sam im se i sama pridružila. Miloje je menadžer motela i sa porodicom živi i radi na Goliji. Ima četvoro dece. Našao je svoj mir tu, na Goliji i ne može da zamisli život u gradu. Čitav život je odrastao sa ljudima jer je tati pomagao u kafani u Karajukići Bunarima. Izuzetno lepo, živo i nadahnuto priča priče, mitove i legende. Naročito mi je bila zanimljiva priča o tome kako je upoznao svoju suprugu.

Spominjao je i vašar na Pešteru i običaje, ali i jednu veoma zagonetnu i mističnu priču kada je u pitanju selo Ugao na Pešteru i ukleta šuma.

Ova zarasla prašuma u rezervatu prirode „Gutavica“ povezana je sa legendom da niko ne sme odneti drvo iz šume, osim za izgradnju verskih objekata — u protivnom, po priči, pogodiće ga nesreća.

„Ova šuma spolja izgleda kao i svaka druga šuma. Visoke, kao strele prave omorike, koje jasno pokazuju da nisu odavno sečene, jer odatle se drvo ne iznosi. Meštani sela Ugao na samom kraju peštarske visoravni ništa ne iznose iz te šume, a ako vetar iznese neku grančicu, uvek je sa posebnom pažnjom vrate. Specijalni rezervat prirode „Gutavica“, gde se nalazi ova šuma inače je i najmanja zaštićena zona u Republici Srbiji i za nju se vežu brojne legende.“

„I kad im vetar u dvorište donese suhu granu iz šume Gutavica, meštani sela Ugao, na kraju Pešterske visoravni, ne založe grančicu u šporet ili je zgaze u blato, nego je obavezno i pažljivo - vrata u šumu.

- Kad prođem kroz Gutavicu, obavezno na izlazu iz šume rukom pročešljam kosu da mi kakva grančica nije pala na glavu, da je slučajno ne odnesem kući. Nije se s tim igrati – kaže jedan meštanin.

- Jednom sam kao dečak u toj šumi odlomio granu da poteram stoku. Kad sam došao kući, otac me pitao odakle je grana, kad sam mu rekao, naredio mi je da se istog trenutka vratim u šumu i tamo ostavim granu! Niko ko je doneo nešto iz te šume svojoj kući nije se dobro proveo.

- Bio sam mali kad sam u Gutavici odsekao jelku i poneo je u školu. Odmah sam pao, dobro se ugruvao, znam da danima nisam mogao da idem u školu.

Građa iz Gutavice nekad se koristila za potrebe džamije u Uglu, poslednjih decenija ni za to...

- Sećam se, dolazili su neki Ivanjičani, računali „Srbi smo, nas se te priče ne tiče“, isekli su omorike, izvukli ih iz šume, a onda su počele da pucaju gume na njihovim kamionima. Nikakve vajde od te građe nisu imali. Posle su se pokupili i otišli.

- Nije ta šuma ni ukleta ni čarobna. To je božja zadužbina, zadužbina za veru. I svakoga ko u tu šumu dirne brzo stigne božja kazna, i to na očigled svih - kaže efendija Makić.“

Bilo je tu još svakakvih priča, ali ko bi sve to mogao da zapamti posle tako dugog i događajima bogatog dana.

Ne sećam se koliko je sati bilo kada smo otišli na spavanje, ali se dobro sećam tog umora koji mi je prijao

Prezahvalna sam na svemu što nam se dogodilo danas, na ljudima koje smo upoznali i na gostoprimstvu koje su nam ukazali Blagoje i njegov sin, Miloje.

Kada sam poslednji put pogledala Pešter, nije izgledao kao kad smo došli.

Možda zato što sam sada znala gde da gledam.

Pre devet dana videla sam širinu.

Danas sam videla dubinu.

Put se ne završava tamo gde prestanemo da hodamo.

Nastavlja se u svemu što posle radimo tiše, sa više strpljenja i više razumevanja, jer...

„Sve što smo tražili putem, čeka nas kad se vratimo.

Samo smo morali otići da bi naučili da ga prepoznamo.“

Smisao nije u osvojenom prostoru, nego u promenjenom pogledu.

Tišina posle puta

Pešter u meni

Dan kada sam sa sobom, Pešterom u mislima,
i svetom koji me čeka da mu se vratim.
Uhvatila sam sebe kako tražim horizont,
onaj beskraj koji sam gledala danima.
Ovde ga nema.

Ali možda mi više i ne treba – jer sam ga ponela u sebi.

Kišica je prethodne večeri pala tako da je noć, a i jutro bilo sveže.

Nismo žurili sa ustajanjem. Po dolasku u trpezariju, dočeka nas je Miloje, već spreman da nas posluži kafom, čajem i doručkom.

Hrana je bila izvrsna. Miloje poručuje samo domaće namirnice, meso, mleko i mlečne proizvode od lokalnih proizvođača. Ima ponuda od velikih trgovinskih lanaca da kupuje hranu po povoljnijoj ceni, ali se ipak odlučuje za kvalitet. Devojke su brzo doručkovale i otišle u sobu da se spakuju, dok su Dragan i Miloje ostali da pričaju.

Dao nam je predlog šta da obidemo za ono malo vremena koje nam je preostalo jer smo se spremali da krenemo dalje.

Pozdravili smo se sa našim domaćinom i krenuli put najvišeg vrha Golije, s tim da smo se dogovorili da ćemo se videti, ako ne pre onda na zimskom raspustu.

Na krovu Golije

Do Jankovog kamena, najvišeg vrha Golije bilo nam je potrebno oko pola sata vožnje. Po izlasku iz auta, nastavili smo pešaka još nekih 15-20 minuta do vrha.

Golija je prelepa planina, čista, intaktna, izvorna. Drago mi je da je izgradnja objekata zabranjena.

Ispod samog vrha prolazi magistralni put koji povezuje Ivanjicu sa Odvraćenicom i dalje sa Raškom i Novim Pazarom, tako da je veoma lako doći i posetiti ovaj najviši vrh Golije.

Kada je vidljivost dobra sa Jankovog kamena se vide svi vrhovi u Crnoj Gori i druge planine u okruženju. Pogled je zaista predivan.

„Kao najviša planina jugozapadne Srbije, Golija nosi epitet vazdušne banje. Vlada Srbije je proglasila Goliju Parkom prirode prve kategorije, dok ju je UNESCO kategorisao kao Rezervat biosfere. Velika površina i očuvana životna sredina omogućavaju postojanje različitih vrsta biljnog i životinjskog sveta, izvora, potoka, reka, i tri jezera.“

Istražujući na internetu pronašla sam nekoliko znamenitosti koje bi bilo dobro posetiti na Goliji. Nama je žao što nismo imali vremena da ostanemo više i obiđemo ih sve.

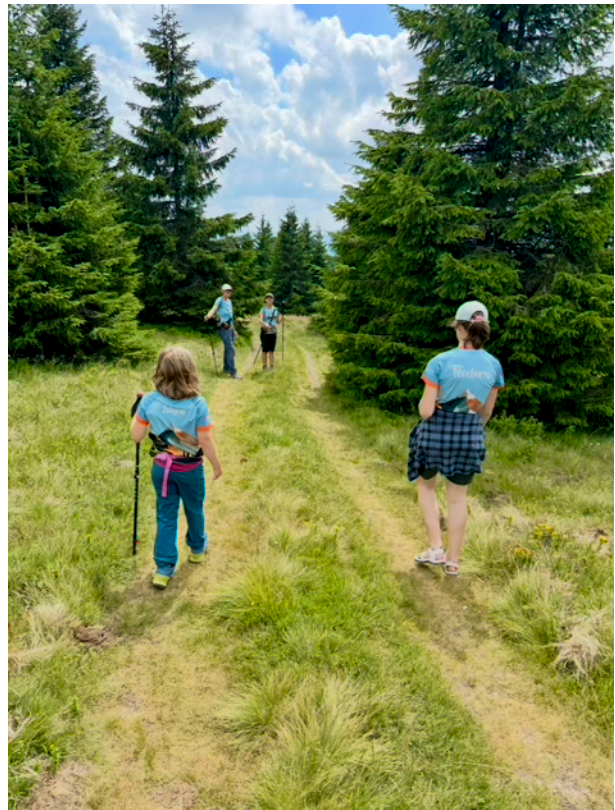
- „U selu Kumanica na 16-tom kilometru jugozapadno od Ivanjice u pravcu prema planini Goliji u blizini stare zapuštene vodenice–potočare, nalazi se stari kameni most preko reke Moravice – „Rimski most“.

- Ako krenete iz Ivanjice, posle 30-ak km vožnje putem Ivanjica- Bele Vode, u samom srcu Golije naići ćete na Dajičko jezero, kojeg nazivaju Tičar ili Svatovsko jezero. Dajičko jezero je zbog svoje velike nadmorske visine (1495mnnv) povoljno stanište za 117 vrsta i varijeteta algi iz 53 roda.

- U predelu Velikih livada, na golijskom brdu Okruglica, u izvorišnom delu Jastrebovačke reke, leve pritoke reke Studenice, u novije vreme otvorilo se jezero, u narodu nazvano Nebeska suza. Nalazi se na svega 2 km od asfaltnog puta Ivanjica-Bele Vode, u selu Kumanica. Formirano je posle zemljotresa u Rumuniji sedamdesetih godina.

- Kada krenete iz Ivanjice ka Pridvorici, posle 25 km asfalta, nastavljate još 6 km planinskom stazom ka istoku i stižete do Jelaka, severnog dela Crepuljnika. Pred vama će se ukazati - Košaninova jezera. Ime su dobila po akademiku Nedeljku Košaninu koji je tu rođen. Posebno je zanimljivo da nivo vode u jezerima opada u vreme kišnih dana, a raste u sunčanim periodima.

- Reka Izubra predstavlja izuzetnu prirodnu vrednost i u svom toku formira ambijent kanjona kroz živopisne predele. U središnjem delu toka reke formirana su tri kaskadna vodopada. Iznad vodopada Izubre izgrađen je vidikovac Srna. Nadmorska visina vidikovca je 1122 m. Sa vidikovca se pruža predivan pogled na kanjon reke.“

Maglič - Put kroz vreme

Nakon obilaska Jankovog kamena, mi smo svoj put nastavili u pravcu tvrđave Maglič, kod Kraljeva.

„Maglič je jedna od najbolje očuvanih srednjovekovnih tvrđava u Srbiji, smeštena na oko 30 km od Kraljeva. Nalazi se na magistralnom putu koji vodi ka Novom Pazaru, Crnoj Gori i Kosovu i Metohiji. Tvrđava je postavljena na visokoj steni koja dominira Ibarskom dolinom. Dobila je ime po magli koja je često obavija, dajući joj misteriozni izgled. Isto tako misteriozno je i poreklo tvrđave, koje ni do današnjih dana nije potpuno osvetljeno. Tvrđava se sastoji od 7 kula, visokih oko 10-ak m i glavne Donžon kule koja je visoka oko 20 m. Opasana je debelim zidinama, a zbog neravnog terena nepravilnog je oblika. Unutrašnjost grada sastoji se od dva dvorišta – manjeg i većeg – u kojem se nalaze ostaci crkve Svetog Đorđa, palate, pekare i dve cisterne za vodu. Postoji više teorija o vremenu i razlozima izgradnje Magliča kakvog danas poznajemo.

Sastoji se od osam kula povezanih bedemima. Unutrašnjost tvrđave pristupačna je kroz dve kapije. Brdo na kojem se nalazi Maglič okružuje reka Ibar sa tri strane, dok se na četvrtoj strani, nalazi šanac usečen u stenu. Maglič je zbog svoje strateške pozicije i očuvanosti bedema i kula jedno od najimpresivnijih utvrđenja u Srbiji.“

Sanacija i rekonstrukcija tvrđave Maglič su započete pre tri godine. Mi smo imali priliku da u Trstu, kada smo putovali biciklima do Švajcarske, u avgustu 2022. godine, upoznamo jednog mladog Italijana, koji je volontirao u to vreme pri rekonstrukciji i obnovi tvrđave u Srbiji. Nosilac projekta je Udruženje Maglič grad. Osnovano je od zaljubljenika u istoriju i prirodu, a čine ga arheolozi, planinari, umetnici i mnogi drugi. Od svog osnivanja u avgustu 2022. godine funkcioniše kao volonterski centar podno tvrđave. Udruženje ima neprofitan karakter služeći kao podrška razvoju tvrđave Maglič i radi na osnaživanju lokalnih zajednica. Svojim radom na terenu obezbeđuju besplatan pristup tvrđavi tokom cele godine i održavaju tvrđavu čistom i urednom za posetioce. Pored toga, aktivno rade na čišćenju reke Ibar i podizanju svesti o zagađenju.

Ovo nam je drugi put da je obilazimo. Tada je još uvek postojao most preko lbra kojim se prelazilo na stranu tvrđave.

Nakon urušavanja mosta turistima je otežan pristup tvrđavi, a sada smo imali priliku da pređemo reku skelom. Na obali reke je postavljena tabla sa satnicom kada je prevoz skelom besplatan, dok u ostalim terminima i na lični zahtev, postoji cenovnik.

Zaista se sanacijom i rekonstrukcijom ovog utvrđenja uradilo mnogo. Postavljanje su informativne table, napravljene staze za šetnju, klupe za odmor, kao i osvetljenje koje omogućava noćne obilaske tvrđave. Sama tvrđava se i dalje rekonstruiše jer su skele postavljene u jednom njenom delu. U podnožju je preuređen prostor za kamp, u kom smo mi podigli svoj šator i prespavali. Imali smo i bliske susrete sa vojskom skakavaca koje smo jedva uspeli da izbacimo iz šatora. Obnovljeni su neki objekti, poput kućica koje su se tu nalazile i pretvorene u objekte sa namenom. Otvoren je bar-kafić gde se može sesti i popiti domaći sok. Možete se susresti i sa konjima i magarcima, koji su tu na slobodnoj ispaši. Svuda su table sa porukama za očuvanje životne sredine.

Naravno, cilj obnove tvrđave je očuvanje kulturno-istorijskog nasleđa, ali i stvaranje novih mogućnosti za razvoj turizma i ekonomije ovog kraja. Nadam se da će i naše pisanje o tvrđavi doprineti boljoj promociji Magliča i cele kraljevačke regije kao značajne turističke destinacije u Srbiji.

Kamp se takođe plaća, s tim da je cena za decu niža od cene za odrasle.

U kampu je izgrađen toalet, kao i kabine za kupanje. U posebnom objektu se nalazi kuhinja.

Mene je pomalo sve podsetilo na Nomad bar kamp u Mađarskoj, koji se nalazi na Eurovelo 6 ruti, koji smo posetili na našem bicikliranju do Švedske 2024.godine.

Još uvek sam u tišini koju ne znam kako da prevedem u reči. Ne znam kako da ispričam ono što sam tek počela da razumem.

Nisam se vratila ista, ali nisam ni postala nova osoba. Više kao da sam se složila iz delova koje sam uz put zaboravila.

U mislima sam se vratila svima koje smo sreli. Niko od njih ne zna koliko su ostali u meni.

I možda baš u tome i jeste lepota — što dobijemo najviše od onih koji ništa ne traže.

Korak bliže sebi

Krenuli smo rano iz Magliča.
Bilo je tiho, gotovo svečano, kao da i priroda zna da je poslednji dan.
Vetar je bio blag, sunce toplo, ali ne prejako.
Noge su išle same, bez napora.
Nije više bilo onog osećaja da nešto treba da se savlada, osvoji, pređe.
Samo mir — onaj pravi, koji dođe tek kad prestaneš da ga tražiš.

Nakon Magliča, 16. jula, obišli smo jedno privatno imanje u Bogutovačkoj banji, jer smo u potrazi za odgovarajućim mestom za realizaciju eko-istraživačko-razvojnog kampa koji želimo da pokrenemo naredne godine. Upoznali smo se na kratko sa lepotama prirode tog kraja i posmatrali reku Lopatnicu.

Taj 16. jul, nakon obilaska tvrđave Maglič i Bogutovačke banje, završili smo u selu Mušići, 20-ak km od Divčibara i zaokružili ovo naše putovanje, u susretu sa mojom sestrom.

Taj trenutak nije bio u planu mape, ali je bio najvažnija stanica i mog i našeg puta. Nas dve se nismo dugo videle, a iza nje je bila teška borba sa bolešću. Za mene je to bio susret podjednako težak i nežan — kao da su se svi naši pređeni kilometri slili u taj zagrljaj. Sedele smo zajedno, razgovarale, ćutale, gledale se — i to je bio trenutak u kome sam osetila da se sve što smo prepešačili slilo u ono što je zaista važno.

*Shvatila sam da su i najduži putevi vredni,
ako nas na kraju dovedu bliže ljudima koje volimo.*

Naše pešačenje je gotovo.

A možda i nije.

Možda se ovakvi putevi nikad ne završavaju, već samo promene oblik.

Pešter je ostao iza mene, ali i u meni.

I sad, kad zatvorim oči, čujem isti vetar — ali ovaj put, ne da me vodi, nego da me podseti da sam stigla. I nisam se vratila ista — vratila sam se lakša.

...

Svi ti usponi, nizbrdice, težina rančeva, neočekivane promene planova – sve to odražava životne faze.

Deca koja hodaju uz nas, predstavljaju budućnost, kontinuitet i snagu porodice.

Pešter kao surova, ali i gostoljubiva visoravan je simbol unutrašnje snage i jednostavne lepote.

Svako novo iskustvo, napor i radost su nas povezali, a naše ćerke, svaka sa svojom prirodom, dale su posebnu dimenziju ovom putovanju. Najveći dar nisu tih 130 pređenih kilometara, nego ono što se između nas ispreplelo na tom putu.

Naših 130 kilometara po Pešteru nije tek broj na mapi, već put u nama samima. Shvatila sam da ne nosimo samo rančeve – nosimo i jedno drugo. Ponekad su tereti teški, ponekad je put strm, ali snaga zajedništva pretvara umor u mir, a strah u poverenje.

Pešter nas je podsetio da je sreća jednostavna. Ova visoravan je bila i naše ogledalo i naš učitelj; pokazala nam je koliko malo je potrebno za radost, i koliko veliko je ono što već imamo.

Mi nastavljamo dalje put, ne po kartama i stazama, već u nama, u svakom narednom koraku kroz život.

Svet postaje mirniji i lepši kada se ljudi upoznaju, kao što smo mi upoznali ljude Peštera, muslimanske porodice, običaje, i kroz to širili razumevanje.

Najveću zahvalnost dugujem svom suprugu Draganu, koji je uvek bio moj oslonac – ne samo na ovom pešačenju, već i u pisanju ovog dnevnika. Njegovo razumevanje, strpljenje i vera u mene učinili su da ova priča dobije oblik i smisao. Njegova tišina je bila moje strpljenje, njegova podrška moj korak, a njegova vera u mene razlog što su ove stranice nastale.

Naše porodične avanture:

2022. godine [biciklima do Švajcarske](#) - video

2024. godine [biciklima do Švedske](#) - video

Dnevnik porodičnog bicikliranja do Švajcarske možete pogledati ili preuzeti [ovde](#).